

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

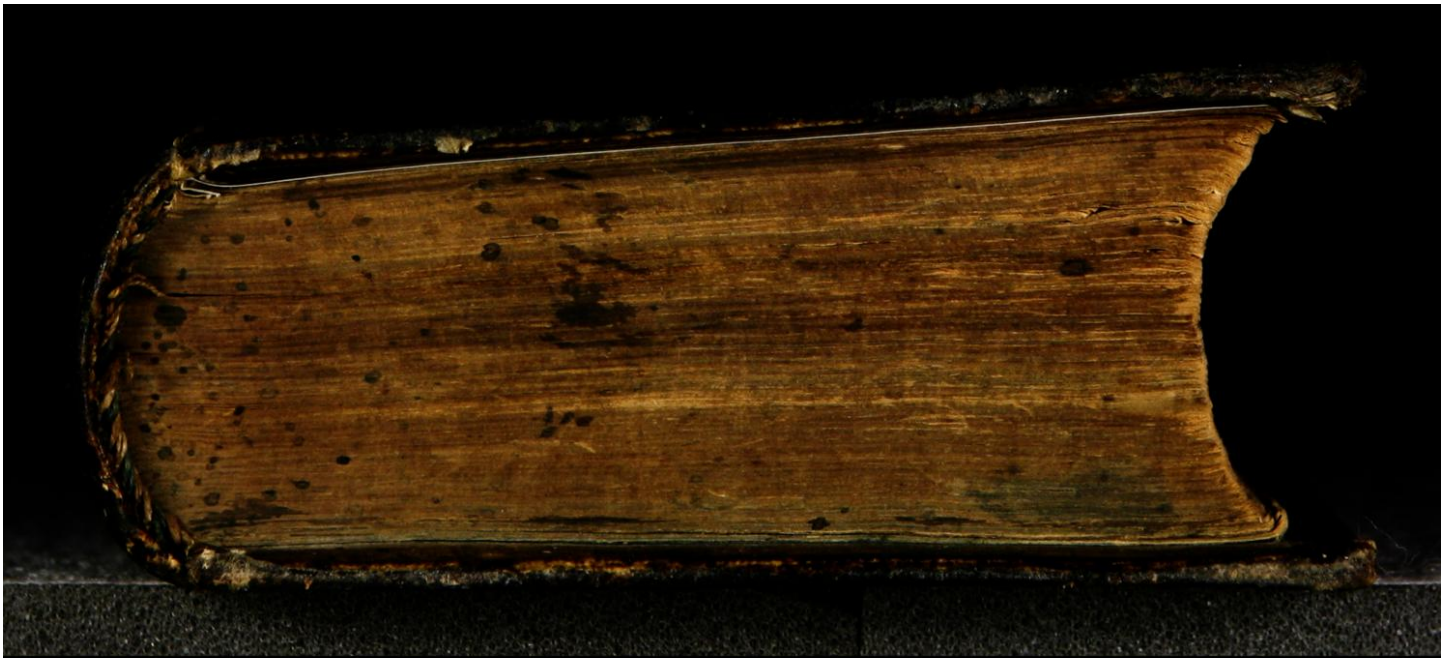

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

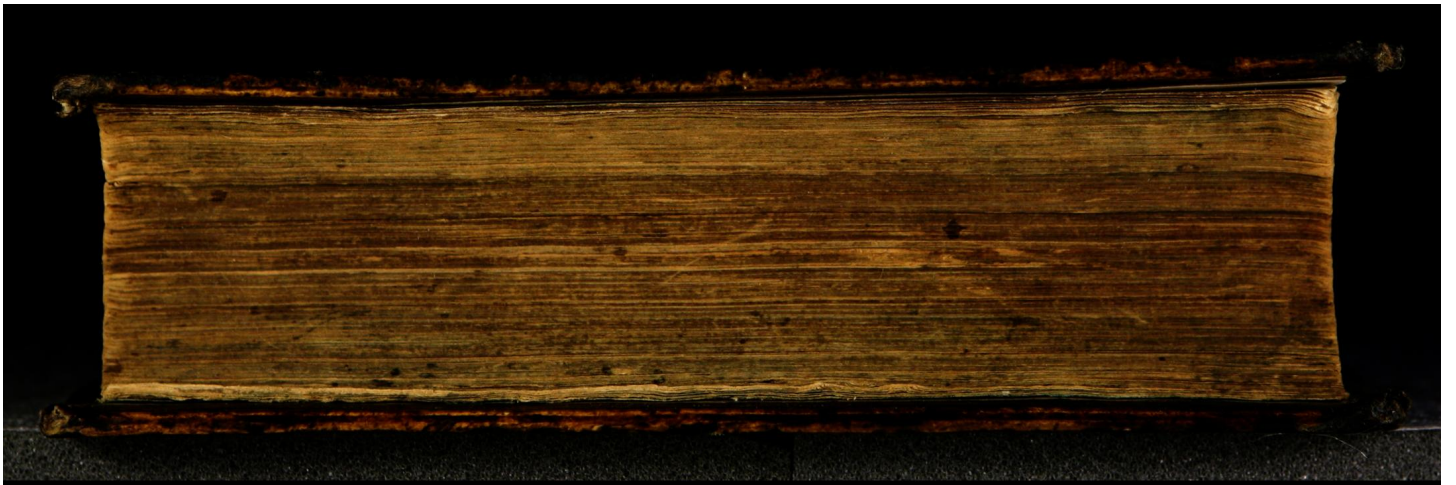
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

1-307

DA BOX

Old Latin Book.
1566 & Cover 1569
WURTEMBERG.
1900.

L.N. 811. ...
L.N. 821. ...
L.N. 804. ...

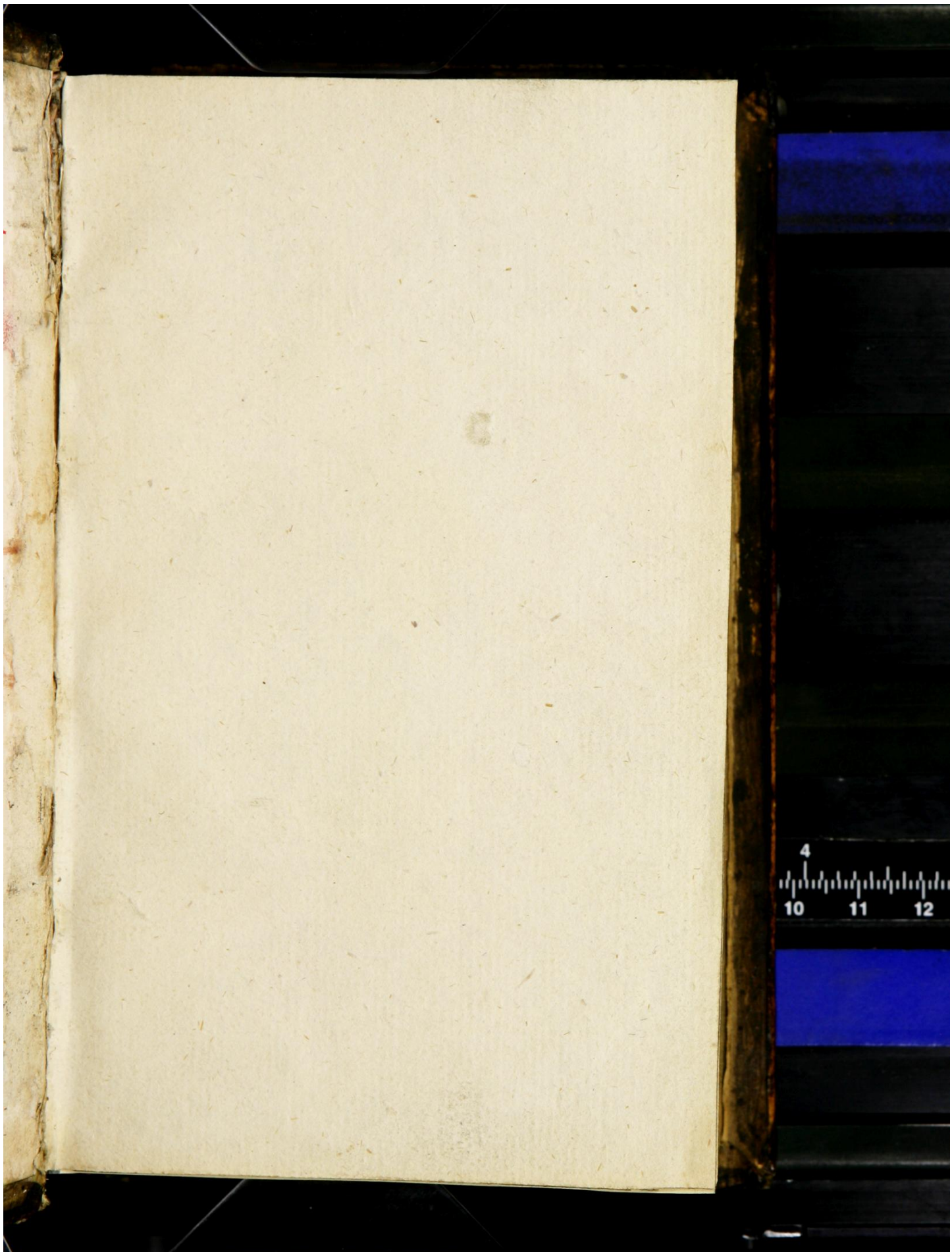
LN 811 ex. 5

LN 821 ex. 3

LN 804 ex. 3

C
IN
LAM
COI
S

NICOL

In Christo fu
cognitionis a

A N N

LN 811
v 5

COMMENTARIVS
IN EPISTO
LAM PAVLI AD
COLOSSENSIS,
SCRIPTVS

A
NICOLAO HEMMINGIO.

*Dante Katharina Bib
pos. deo.*

*Clauckius
mm. J.
Hafniae 1648.*

COLOSS. 2.
In Christo sunt omnes thesauri sapientiae &
cognitionis absconditi.

VITEBERGAE
ANNO M. D. LXVI.

LN 811
ex 5

ORN
VIRO, F
ETATE F
stanti Canuro
Regiæ Maiesta
Præfecto telor
Roschilde

Gratian

NICOLA

Etenim
tu
sum

moꝝ morum n
videret pueru
tis singularen
re, interroga
Πῶς καλεῖται
hoc est, Vbi
homines? C
verecundus

Kay Hoegs Samling
1970.

LN 811
ex 5

ORNATISSIMO
VIRO, PRVDENTIA, PI
ETATE ET VIRTUTE PRÆ
stanti Canuto Petri Suenburgio, primario
Regiæ Maiestatis scribæ in arce Hafniensi,
Præfecto teloniij in Scania, ac Canonico
Roschildensi dignissimo, veteri
amico suo

Gratiam & Pacem precatur

NICOLAUS HEMMINGIVS.

ERVNT XENOPHON-
tem adhuc rudem litera-
rum occurriffe Socrati
summo Philosopho, opti-
moq; morum magistro. Hic cum
videret puerum ingenuum, virtu-
tis singularem indolem præ se fer-
re, interrogat ipsum hisce verbis:
Πῶς καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γίνονται ἄνθρωποι;
hoc est, Vbi honesti & boni fiunt
homines? Cum autem Xenophon
verecundus puer dubitaret, dixit

A 2. Socra-

LN 811

ex 5

EPISTOLA

Socrates : Sequere igitur me & discere, & deinde factus est Xenophon discipulus Socratis. Hoc Socratis sapientissimi factum satis indicat, non sufficere naturam, vt quis bonus & honestus euadat, sed requiri prætereà doctrinam & assuefactionem. Id quod cum Lycurgus Lacedæmoniorum legislator suis Lacedæmonijs persuadere vellet, duos sibi catulos ex iisdem procreatos parentibus educandos sumsit, quorum alter quidem sibi videlicet relictus, gulæ & luxus studiosus : alter verò arte venatoria institutus, venationi aptus & idoneus effectus est. Congregatis igitur quodam tempore Lacedæmonijs, magnum, inquit Lycurgus, momentum ad virtutem obtinent, vitæ ratio, educatio, præcepta,

D
pta & ass
co vobis pe
xisset, ca
posuit, &
& leporem
cum soluis
sior discipli
leporem co
nus se ad
tem Laced
bant, quid
Lycurgus,
istos in pu
ambo, respo
iisdem pare
diuersam n
hic quidem
ticus euasit
Huc facit
qui, cum

DEDICATORIA.

pta & assuefactiones, quam rem illico vobis palam faciam. Cum hoc dixisset, catulos adductos in medio posuit, & in conspectu eorum ollam & leporem collocavit, catulos autem cum soluisset, alter quidem generosior disciplina factus, celeri cursu ad leporem contendit: alter vero ignavus se ad ollam proripit. Cum autem Lacedaemonij conijcere nequibant, quid sibi hoc spectaculo vellet Lycurgus, ac quam ob rem catulos istos in publico exhibuisset. Sunt ambo, respondit Lycurgus, isti ex iisdem parentibus orti, verum quia diuersam nacti sunt educationem, hic quidem gulosus, ille autem venaticus euasit, tantum potest educatio. Huc facit & responsum Aristippi, qui, cum interrogaretur à quodam,

A 3 quan-

EPISTOLA

quantam mercedem pro filij institutione postularet, illeq; respondisset, mille drachmas, cui ille, mille drachmis mancipium comparare possum, respondit, emito sanè, atq; ita duo habebis mancipia, filium, & quem emeris seruum. Hoc ipsum Cratetis sapientissimo testimonio comprobatur, qui concensa vrbis editissima parte exclamandum censuit: Quò quò ferimini ciues? Num conuenit in opibus parandis maximè occupari, ac de liberis, quorum causa quaruntur opes, minimè esse sollicitos? Credite mihi, non potest melior hæreditas liberis à parentibus relinqui, quàm si bene educati, atq; ad virtutem rectè ab ineunte ætate sint instituti. Hoc enim eis perpetuum manet patrimonium, neq; à fortunæ procel-
lis

lis labefa-
entum d
manda a
mis velu
mniun t
experien
quàm ben
magnam
cum vir
contra, qu
suos, qui
arbitrio.
se miserè
mandatu
tibus, vt
instituan
scelere qu
us? Dei
lem iniur
dictante,

DEDICATORIA.

lis labefactari potest. Hæc sapi-
entum dicta & exempla de infor-
manda ad virtutem iuuentute à pri-
mis veluti vnguiculis confirmat o-
mnium temporum certissima testis
experientia. Vnde manifestum est,
quàm bene consulant suis liberis, qui
magnam operam impendunt bene &
cum virtute educandis liberis, &
contra, quàm crudeles sint in liberos
suos, qui eos permittunt viuere pro
arbitrio. Nam quadruplici malo
se miserè inuoluunt. Primum enim
mandatum Dei, qui mandat paren-
tibus, vt piè & honestè suos liberos
instituant, pro ludibrio habent, quo
scelere quid quæso potest esse graui-
us? Deinde liberis ipsis intolerabi-
lem iniuriam faciunt, quibus natura
dictante, debent honestam & piam

A 4 educa-

EPISTOLA

educationem. Tūm sibi ipsis in senectute molestias grauiſſimas accerſunt. Quid enim molestius eſſe poſteſt? quā̄m videre liberos ſuos malè educatos ferri præcipites in omnia flagitia, conſumere parentum facultates in lupanaribus cum ſcortis, potatoribus & luſoribus? Poſtremo, ſunt etiam in rempublicam iniqui. Nam reipublicæ debent parentes ſuos liberos, quos ſi malè educauerint, pernicioſos ciues relinquent reipublicæ, in multorum hominum ruinam. Nam & exemplo euertunt multos, & ignauiam ſua nihil conferunt ad incolumitatem reipublicæ. Omitto pœnas & parentum, qui negligunt ſuos liberos, & liberorum temporaneas & æternas, quas nobis contemplandas exhibebit dies iudicij,

ci, in qu
factorum

Iam
ctionis pe
stantur t
cuiusuis
cet Quorū,
virtutis
rectè acco
eſt natura
tutum ſen
na caligin
ruptione
tio, eſt di
qui præce
eſt i
præcepta
efficiunt.
gantur l

DEDICATORIA.

cij, in quo fiet examen rectè & malè
factorum.

Iam bonæ & legitimæ instru-
ctionis partes videamus. Docti te-
stantur tria oportere concurrere ad
cuiusvis artis absolutionem, videli-
cet φύσιν, λόγον & ἔθος, quæ tria ad
virtutis & pietatis consecutionem
rectè accommodari possunt. Φύσις
est natura ipsa, in qua quidem vir-
tutum semina delitescunt, etsi mag-
na caligine inuoluuntur in hac cor-
ruptione naturæ. λόγος, hoc est, ra-
tio, est disciplina discendiq; modus,
qui præceptis & institutis constat.
ἔθος est ipsa assuefactio, sine qua
præcepta virtutum nihil aut parum
efficiunt. Hæc ergo tria vt coniun-
gantur laborandum est. Nam ex

A 5 istis

EPISTOLA

istis tribus consummatio virtutis
perfectioq̄ constat, quorum si vnum
abfuerit, virtus vt claudicet man-
caq̄ sit, necessario sequitur. Est enim
φύσις, si disciplina & studium non
accedat, cœcum quiddam, quemad-
modum & λόγος sine naturæ admi-
niculo, per se minimè sufficit, atq̄
εἶθ' & sine ambobus imperfectum
quid. Perinde igitur se res habet,
vt in agricolatione, in qua omnium
primum solum bonum expetitur,
tum agricola peritus, postea semen
idoneum & minimè fatuum. Solo
persimilis est natura hominis seu
ingenium. Agricola præceptor re-
spondet. Præceptiones seminis ratio-
nem habent. Sicut ergo solum per
se bonum, neglectum corrumpitur
& sterilefcit, & contrà plus æquo
aspe-

asperum
emendat
natura b
stitutio,
fit deter
nam cor
ercitijs m
ræ prest
ita stupi
corrigit
Hanc ob
inculcat a
mon ait: A
tris tui, &
tris tuæ,
tuo, & te
sciplinam,
stode eam,
Qui custod
vitam.

DEDICATORIA.

asperum & horridum, si excolatur,
emendatur & fertile efficitur: Ita
natura bona, si non accedit bona in-
stitutio, corrumpitur & paulatim
fit deterior, mala verò per discipli-
nam corrigitur, & quotidianis ex-
ercitijs melior euadit. Vt ergo natu-
ræ præstantiam corrumpit socordia:
ita stupiditatem et vitia emendat &
corrigit institutio & disciplina.
Hanc ob causam verbum Dei toties
inculcat disciplinæ encomia. Salo-
mon ait: Audi fili mi disciplinam pa-
tris tui, & ne dimittas legem ma-
tris tuæ, vt addatur gratia capiti
tuo, & torques collo tuo. Tene di-
sciplinam, & ne dimittas eam, cu-
stode eam, quia ipsa est mater tua.
Qui custodierit disciplinam, inueniet
vitam.

Hæc

EPISTOLA

*Hæc disciplina in instructione
& correctione posita est. Instructio
præceptis & regulis continetur,
quarum mensura est recta ratio,
vox Dei aliâq; sapientum dicta,
quæ cum recta ratione & voce Dei
congruunt, qualia sunt dicta septem
Sapientum, & gnomæ multorum
Pœëtarum latinorum & græcorum,
quorum lectio mirabiliter facit ad
rectam institutionem. Correctione
emendantur errata incidentia in mo-
ribus. Hæc fit vel verborum casti-
gatione vel pœna, vt prudens mo-
rum magister iudicauerit. Porrò,
instructio hæc duplex est, vna in-
terna, altera externa, vtrâq; ab alte-
ra quodammodo dependet. Rectè
enim formatum animum mores ex-
terni honesti comitantur, & hone-
stis*

D
stis morib
tute exculu
virtutum &
format, affe
castigat, idq;
ne, inuocati
ercitijs. Ex
test, quod in
& mater p
sterior cern
vestibus, f
conuersatio
præcepta
Vtrâq; hæc
coniuncta f
i ἀπὸ σκοπε
enim Paulu
ritas vestra
abundet in c
su, vt iudice

DEDICATORIA.

stis moribus respondet animus vir-
tute excultus. Prior illa mentem
virtutum & pietatis præceptis in-
format, affectus frenat, cupiditates
castigat, idq̄ meditatione legis diui-
næ, inuocatione Dei & alijs pijs ex-
ercitijs. Ex quo facile intelligi po-
test, quòd interna hæc disciplina fons
& mater sit omnis felicitatis. Po-
sterior cernitur in verbis, gestibus
vestibus, factis, adeoq̄ in externa
conuersatione, quæ ad regulas &
præcepta virtutum componitur.
Vtraq̄ hæc disciplina & instructio
coniuncta facit, vt homo sit εὐκρινῆς
& ἀπέσοπος in diem Christi. Ita
enim Paulus ait Philip: I. Oro vt ca-
ritas vestra adhuc magis magisq̄
abundet in cognitione & pleno, sen-
su, vt iudicetis ac probetis præstan-
tiora,

ΕΠΙΣΤΟΛΑ

tiora, ut sitis εὐλακρινεῖς ἢ ἀπεόσκοποι
ad diem vsq; Iesu Christi. Hic pul-
crè coniungit Apostolus cognitio-
nem, quæ præceptis paratur, & sen-
sum, hoc est, cognitionis effectum,
cùm interiorem videlicet animi re-
ctitudinem, vnde homines efficiun-
tur εὐλακρινεῖς, tùm exteriorem, quo
homines euadunt ἀπεόσκοποι, ut in-
offensus sit cursus illorum in tota
vita, cùm videlicet appareant, ut
idem Apostolus in eodem loco sub-
iungit, pleni fructibus iusticiæ, qui
fiunt per Iesum Christum, ad glori-
am & laudem Dei.

Hæc de educatione & discipli-
na iuuentutis ad te scribo, vir orna-
tissime ac collega carissime, ut cùm
cogites seriò quanti momenti res sit,
pia

D
pia & san-
quàm grate
fructus pro
proposito c

Neg te
Etissimo pr
la tua dule
plus minus
tam erum
rit. Debe
latium esse,
etè institut
euocata ad
simarum vi
conspetu sp
tur. Tu igni
cepisti, ad p
assuefacere e
stites libero

DEDICATORIA.

*pia & sancta educatio puerorum,
quam grata sit Deo, quamq̃ dulces
fructus proferat, in tuo sanctissimo
proposito confirmeris magis.*

*Neq̃ te abstertere debebit à san-
ctissimo proposito, quòd nuper filio-
la tua dulcissima Margareta, annos
plus minus quatuordecim, hanc vi-
tam ærumnosam meliori commuta-
rit. Debet enim tibi maximum so-
latium esse, quòd piè educata & re-
ctè instituta, sit ab hisce ærumnis
euocata ad cætum multarum castis-
simarum virginum, quæ dulcissimo
conspectu sponsi Christi læta fruun-
tur. Tu igitur perge præclare, vt
cœpisti, ad pietatem & honestatem
assuefacere quos habes adhuc super-
stites liberos. Laudandum est pro-
fectò*

EPISTOLA

fectò consilium tuum, qui nullis
sumtibus parcis in rectores morum
& studiorum tuorum liberorum,
quos non solū domi piè, verū etiam
foris apud homines pios & probos
curas ad virtutem & pietatem in-
stitui, rectè perpendens illud Pla-
tonis, quòd parentes ideo generent
& instituant liberos, vt in suum lo-
cum Deo relinquunt in hac vita cul-
tores, vbi ipsi morte vitam commu-
tauerint. Quod sanè fieri non potest,
nisi diligens & pia fuerit liberorum
educatio, in admonitione & corre-
ptione Domini, vt Paulus loquitur.
Quæ admonitio optimè petitur à
thesauris sapientiæ & cognitionis,
quos affirmat Paulus in Christo
absconditos esse, in hac Epistola ad
Colossenses scripta. In quam ideò
sub

Di
sub tuo ne
lucem edo,
mei erga t
supra
rum magis
moderatore
delissimo,
amissum.
lemcumq
erga te bon
nestissima
liberis, quo
perito ad
educare.
guj

DEDICATORIA.

*sub tuo nomine has annotationes in
lucem edo, vt aliquod testimonium
mei erga te amoris extet, qui olim
συφοιτητᾱ eramus, sub optimo mo-
rum magistro M. Nicolao Blach,
moderatore scholæ Roschildensis fi-
delissimo, quem nunc multi dolent
amissum. Rogo autem vt hanc qua-
lemcunq̄ testificationem animi mei
erga te boni consulas. Vale cum ho-
nestissima vxore tua Anna, & cum
liberis, quos sicut cœpisti piè, ita
pergito ad virtutem & pietatem
educare. Hafnia primo Au-
gusti, anno Domini*

1565.

B ARGV=

ARGVMENTVM
IN EPISTOLAM
PAVLI AD COLOS-
SENSES.

OCASIO HVIVS EPI-
stolæ ad Colossenses scriptæ
duplex fuisse Paulo videtur.
Prior, Epaphras minister Eu-
angelij apud Colossenses,
postquam Euangelium Christi sincerè do-
cuisset Colossis, profectus est Romam, gra-
tia colloquendi cum Paulo iam incarcera-
to, qui cum cognouisset statum Ecclesiæ
Colossensis ab Epaphra, uidelicet, quòd in
vera Christi doctrina esset instituta, vt do-
ctor, ac debitor gentium, eis, etsi antea à se
non visis aut à se doctis, scribit tamen apo-
stolico affectu, vt doctrinam, quam ex
Epaphra didicerant, firmam, veram ac mi-
nimè adukerinam esse ipsis persuadeat.
Posterior, cum Epaphras in sana doctrina
fundasset vtcunq; Ecclesiam Colossensi-
um, subintrarunt (vt fit) pseudoapostoli,
qui in agrum Domini, iuxta parabolam
Euangelicam, iacere zizania tentabant, in-
ani Philosophia, ritibus Mosaicis, supersti-
tione hominum, cultu angelorum &c. tur-
bantes

A
bantes Eccle
pua causa, cu
lerit ad Paul
Colossenses,
stolos disput
monias Mosa
ἐπιδοκίμωσι
um itaq; Pau
le, vt confirm
quam accepe
diat pseudoa
rum Euang
Mosaicis ac h
runt. Sed par
techesin, pœna
lollenses, declar
nis, non multo
Paulus scripsit
Asie, Colossæ. I
ramotu (vt t
bius) concide
rendum sanè
monium. Qu
deberet, qui
Dei lux verbi
dine & Euan
nobis & aliq
enim, quòd cl

VM

AM

S-

VS EPI-

les scrip-

to videtur,

minister Eu-

colossenses,

sincere do-

ctinam, gra-

m in carcer-

ibus Ecclesie

et, quod in

iura, ut do-

cti antea à se

tamen apo-

stoli, quam ex

veram ac mi-

seri per-

suadeat,

ana doctrina

Colossensi-

doapostoli,

parabolam

entabant, in-

teris, supersti-

tium &c. tur-

bantes

AD COLOSS.

bantes Ecclesiam. (& hæc videtur præci-
 pua causa, cur Epaphras se Romam contu-
 lerit ad Paulum) His igitur ne locum dent
 Colossenses, grauiter contra pseudoapo-
 stolos disputat Paulus, ac conuincit cere-
 monias Mosaicæ abolitas esse, ac omnem
 εθελοθρησκείαν vanam ostendit. Consili-
 um itaq; Pauli in hac Epistola apparet es-
 se, vt confirmet Euangelicam doctrinam,
 quam acceperant per Epaphram, ac impe-
 diat pseudoapostolorum conatus, qui ve-
 rum Euangelium Christi, traditionibus
 Mosaicis ac humanis corrumpere studue-
 runt. Sed parum profuisse hanc Pauli ca-
 techesin, pœna, quam postea luerunt Co-
 lossenses, declarat. Nam tempore Nero-
 nis, non multò postquam hanc Epistolam
 Paulus scripsisset, tres vicinæ ciuitates
 Asiæ, Colossæ, Laodissea & Hierapolis, ter-
 ræmotu (vt testes sunt Horosius & Euse-
 bius) conciderunt & absorptæ sunt. Hor-
 rendum sanè iudicij Dei in ingratos testi-
 monium. Quæ res meritò nos admonere
 deberet, quibus hodie affulsit ex gratia
 Dei lux verbi cœlestis, ne nostra ingratitu-
 dine & Euangelij contemptu accersamus &
 nobis & alijs luctuosum exitium. Deus
 enim, quò clariorem suæ lucis splendorem

B 2 præ-

EPIST. PAULI

præbet mortalibus, eò atrocioribus supplicij in contumaces animaduertit, iuxta Domini nostri dictum: Seruus sciens voluntatem domini & non faciens, vapulabit plagis multis.

Expurgamur igitur admoniti hoc horrendo iudicij Dei exemplo, ac Deo pro accensa sua luce gratias agamus, honestè, piè ac iustè viuendo, cauentes ne rursus imposturis Papisticis, aut alijs phanaticis opinionibus inuoluamur.

Porro, præter inscriptionem & valedictionem, quatuor huius Epistolæ partes statui possunt. Harum prima est exordium ipsum. Altera, exegesis continens descriptionem Christi Domini, ac commemorationem beneficiorum ipsius. Tertia, est disputatio contra ritus Mosaicos, traditiones humanas. Breuiter, contra omnia somnia humana, & excogitatos præter & contra verbum Dei cultus. Postrema pars est parænetica, quæ ad mores hortatur Evangelio dignos.

Tractationis ordo in hac Epistola hic est. Orditur suo more ab Epigrapha & facta imprecatione. Deinde subiungit primam Epistolæ partem, nimirum exordium gratulatorium, in quo, vt gratias agit
Deo

A
Deo pro fructu
les: ita orat v
tura. Ab ex
secundam pa
nem omnium
summam Eua
nesticis, poter
sti, in quo se
collocandam
ctinam Colo
net, modo i
bitur in cor
& dignitatis
tinere Euange
datur perfectu
damento iacto
Epaphrae apol
commodè ad
quod ex dictu
dum esse ab e
lorum, & hon
& aptis ad p
nant se à veri
in solo Christi
ri sapientia
rantes esse lo
tiones Iuda
tiones, Hu

A D C O L O S S .

Deo pro fructu Euangelij apud Colossenses : ita orat vt ista felicitas sit diuturna futura. Ab exordio dilabitur mollissimè in secundam partem, hoc est, in expositionem omnium longè pulcerrimam, in qua summam Euangelij repetens, docet de beneficijs, potentia, natura & victima Christi, in quo solo omnem salutis fiduciam collocandam esse demonstrat. Hanc doctrinam Colossensibus salutarem fore monet, modo in fide perstiterint. Hinc dilabitur in commendationem sui ministerij & dignitatis Euangelij, admonens eò pertinere Euangelium, vt omnis homo reddatur perfectus in Christo Iesu. Hoc fundamento iacto, ac ita confirmata doctrina Epaphræ apostoli Colossensium, accedit commodè ad tertiam partem, additq; quod ex dictis necessario sequitur, cauendum esse ab omni fallacia pseudoapostolorum, & hortatur, ne fallaci Philosophia & aptis ad persuadendum orationibus finant se à veritate abduci. Sed vt maneant in solo Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi, nihil morantes ἐθελοθρησκείας hominum, superstitiones Iudaicas, aut vllas humanas traditiones. Huc iam Apostolico more attexit

B 3 paræ-

EPIST. PAULI

parænesis (atq; hæc quarta pars est Epistolæ) cum generales, quas ad Christianam vitam in vniuersum rectè instituentiam iudicauit necessarias, tum speciales, quibus parentibus, liberis, vxoribus, dominis, seruis sua propria officia præscribuntur, vnde rursus redit ad communia officia commendanda. Postremò, suo more salutationibus & fausta imprecatione claudit Epistolam. Atq; hæc de occasione & consilio Pauli, de partibus huius Epistolæ & de tractationis ordine sint dicta.

CAPVT
PRIMUM.

SVMMA CAPITIS
PRIMI.

GRatijs actis Deo ob participationem Colossensium in Euangelio, Christi naturam, potentiam & beneficia describit, quorum omnium Colossenses participes esse factos pronunciat per prædicationem Euangelij, cuius se ministrum agnoscit, in hunc

A
hunc finem
perfectum in

ORDO
P I

T Res sur
pua, P
angelij fruct
da est exeg
Christi nat
tia est acco
sti ad Philip
angelij,

EXEGE
PRIMI
ti

Paulus
sti, per u
motheus
lollis, san
bus in Ch

E Pigrap
qui scri
Epistola, I

AD COLOSS.

hunc finem, vt sistat omnem hominem perfectum in Christo.

ORDO ET PARTES CAPITIS PRIMII.

TRes sunt partes huius capituli præcipuæ. Prima est gratulatoria ob Euangelij fructum in Colossensibus. Secunda est exegetica. Exponit enim, quæ sit Christi natura, potentia & beneficia. Tertia est accommodatio beneficiorum Christi ad Philippenses, per prædicationem Euangelij.

EXEGESIS CAPITIS PRIMII, CVM OBSERVATIONE DOCTRINARUM.

Paulus Apostolus Iesu Christi, per uoluntatem Dei, & Timotheus frater, ihs, qui sunt Colossis, sanctis & fidelibus fratribus in Christo.

Epigrapha more vsitato nominat eum, qui scribit, & eos, quibus scribitur hæc Epistola, De eo, qui scribit, quatuor memorat,

B A m o r a t

EPIST. PAULI

morat. Primum, quis scribat, nempe Paulus. Deinde, quæ conditio scribentis, nimirum quòd sit Apostolus Iesu Christi, vnde quicquid scribit, tanquam oraculum Dei accipiendum est. Tertio addit quomodo ad hanc dignitatem, hoc est, Apostolatam peruenerit, videlicet, per voluntatem Dei, qui eum segregauit ad munus Apostolicum. Quarto, adiungit sibi Timotheum, quem fratrem, cum propter religionem communem, tum propter fraternum erga ipsum animum appellat. Deinde Colossenses quibus scribit, nominat, eosque ornat triplici titulo. Vocat enim ipsos sanctos, fideles ac fratres in Christo, vt ostendat extra Christum nullam esse sanctitatem, nullam salutem, nullam fidem, nullam denique veram fraternitatem. Sanctitatis nomen admonebit nos studij sanctimonix vitæ, ac cultus vnus æterni Dei. Fides est instrumentum, per quod sanctitatis Christi reddimur participes, vnde in alios homines sequitur fraternus animus & affectus, qui vbi non est, ibi nec fides est, vbi hæc deest, nihil nisi prophana foeditas, contaminatio & abominabilis impuritas reliqua est. Plura de epigraphis Paulinis dicta sunt in enarratione epistolæ ad Romanos.

Grati

A
Grati
patre &
sto.

Summa
lij semper in
Paulus, vt e
amorem Eu
Dei signific
isto fauore l
salutaria &
Dei contin
pacem opor
su Christo, vt
ritus eam con
bis donari pr
præterea hæc
fidei. Nam
retinetur hæc

Py

E

Grati
tri Dom
Prop
Paulus lo

AD COLOSS.

Gratia uobis & pax à Deo
patre & Domino Iesu Chris-
to.

Summam suæ legationis seu Euange-
lij semper in salutationibus suis proponit
Paulus, ut eos, ad quos scribit, excitet ad
amorem Euangelij. GRATIA fauorem
Dei significat, & quicquid Deus nobis ex
isto fauore largitur. PAX autem omnia
salutaria & prospera, quæ nobis bonitate
Dei contingunt, notat. Hanc gratiam &
pacem optat à Deo patre, & filio ipsius Ie-
su Christo, ut sciamus nos non nostris me-
ritis eam consequi, sed à patre cœlesti no-
bis donari propter Christum. Admonet
præterea hæc salutandi forma Colossenses
fidei. Nam fide accipitur, possidetur ac
retinetur hæc gratia & pax.

Prima Epistolæ pars.

EXORDIUM.

Gratias agimus Deo & pa-
tri Domini nostri Iesu Christi.

Propositio gratulatoria. Solet enim
Paulus loco gratulationis gratiarum acti-

B s one

EPIST. PAULI

one uti, qua re duo docet. Primum, quòd omne bonum opus à Deo sit. Deinde, quòd quotiescunq; incidimus in mentionem donorum Dei, erumpere oporteat in laudes Dei & gratiarum actionem. Deo & Patri, hoc est, Deo, qui est pater domini nostri Iesu Christi. Ut enim olim Patres inuocauerunt Deum Abraham, Isaac & Iacob, qui eduxit populum de terra Aegypti: Ita post exhibitum Christum Deus pater domini nostri Iesu Christi inuocandus est, eiq; gratiæ agendæ. Nam quicumq; Deum inuocat, non nominato filio Dei ex vera fide, dupliciter impingit. Primum enim cum turcis, Iudæis & Ethnicis à vero Deo aberrat. Deinde, frustra preces fundit. Quicquid petieritis (inquit filius) à Patre in nomine meo, id est, me nominato mediatore, dabit vobis. Frustra ergo petit, qui vel alium quàm solum Christum nominat, vel ipsum Christum à precibus suis excludit.

Semper pro uobis orantes.

Id est, quotiescunq; pro vobis oro. Obserua semper coniungendas esse exemplo Pauli gratiarum actionem & prædicationem, Debet enim gratiarum actio adiutus

AT
nus quidam e
sequamur &
Deo, pro Eu
precantes ver
num.

Postqu
uestram, c
su, & dilec
mnes sanc

Quid g
minat, nimir
ritatem erga sa
recte ad duo
religionis sumi
(quæ in se con
& caritatem,
Quamquam au
te complecti c
gradu diligen
vnum Deum
tis gloriam e
ordinem verb
loco fidem pe
re indicat, à
nulla caritas
potest arbor

AD COLOSS.

rus quidam esse ad orationem. Exemplum sequamur & nos, gratias quidem agentes Deo, pro Euangelij incremento & fructu, precantes verò, vt hoc bonum sit diuturnum.

Postquam audiuius fidem uestram, quæ est in Christo Iesu, & dilectionem, quæ est in omnes sanctos.

Quid gratuletur Colossensibus, nominat, nimirum fidem in Christum, & caritatem erga sanctos. Hic primum obserua, rectè ad duo capita reuocari Christianæ religionis summam, nimirum ad fidem (quæ in se continet verum timorem Dei) & caritatem, quæ ex fide proficiscitur. Quanquam autem omnes homines caritate complecti oportet: Tamen in primo gradu diligendi sunt sancti, qui nobiscum vnum Deum colunt, ac eandem hæreditatis gloriam expectant. Deinde, obserua ordinem verborum Pauli. Priori enim loco fidem ponit, posteriori caritatem, quare indicat, à fide incoandum esse, sine qua nulla caritas sincera esse potest. Neq; enim potest arbor mala nisi fructus malos proferre.

EPIST. PAULI

ferre. Præterea obserua proprium obiectum fidei esse Iesum Christum, ex cuius spiritu vim viuificam concipit ad edendos fructus filijs Dei dignos.

Propter spem repositam uobis in cœlis.

Fidei & caritatis incitamentum ponit. Gloria enim cœlestis, quam spiritu ex fide expectamus, nos ad perseverandum constanter in fide & dilectione incitat. Metonymicè ponitur hîc spes pro re sperata, quæ in thesauris cœlestibus reposita est, quo tempore oportuno fruemur. Vbi ergo nulla apparent fidei inditia, ubi nulla caritatis testimonia extant, ibi neq; spem ullam esse cœlestis hæreditatis, ex hoc loco Pauli concluditur. Papistæ hîc contra ἀναλογία fidei impingunt, dum insulsè ex hoc loco colligunt operum merita. Non enim hîc de merito bonorum operum loquitur Apostolus, sed tantum τὸ προκείμενον, id est, causam incitantem ad fidem & dilectionem ponit. Potest etiam ita constructui, Postquam audiuius fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem erga omnes sanctos, gratias agimus Deo propter spem repositam

A
repositam v
gloriam im
puri, atq; h
thanalij est.

De qu
sermonem
quod per

Quia ex
tum est, qui
causam inf
spes allata e
Euangelij, qu
nem veritatis
fient constants
cerant.

Quem
mundo et
scit: sicut
quo audif
tiam Dei

Alioru
standum in
non frustra
cum fructu

AD COLOSS.

repositam vobis in cœlis, id est, propter gloriam immortalitatis, quam estis adepturi, atq; hæc posterior interpretatio Athanasij est.

De qua audiuiſtis prius, per sermonem veritatis Euangelij, quod peruenit ad uos.

Quia extra captum humanum positum est, quicquid pñ sperant, ideo addit causam instrumentalem, qua illa nobis spes allata est, nimirum prædicationem Euangelij, quam per excellentiam sermonem veritatis nominat, vt Colossenses perſent constantes in Euangelio, quod didicerant.

Quemadmodum & in toto mundo etiam fructificat & crescit: sicut & in uobis, ex eo die, quo audistis & cognouistis gratiam Dei in ueritate.

Aliorum exemplo eos animat ad perſtandum in doctrina, & simul eos, quòd non frustra Euangelium audierint, sed cum fructu & quotidiano incremento.

Hic

EPIST. PAULI

Hic duo obseruemus. Primum, quodnam sit obiectum Euangelij, nimirum, gratia Dei, id est, fauor, quo genus humanum complectitur Pater cœlestis propter Filium. Hac igitur differentia à doctrina Legis separatur Euangelium. Lex enim iram Dei, Euangelium gratiam prædicat. Deinde obseruemus gradus, quos hîc Paulus ponit, qui sunt prædicare, audire, cognoscere, crescere & fructificare. Ideo enim prædicatur vt audiatur, ideo auditur vt cognoscatur, ideo cognoscitur, vt crescat & fructificet. Non debet ergo Euangelium nobis esse veluti theorematum speculabilem κατὰ ληψίς quædam, seu noticia ociosa, sed cognitum fructificare debet, coram Deo quidem vero cultu & timore, coram hominibus verò dilectione sincera. Qui enim Euangelium audiunt, legunt, cognoscunt sine fructu, id est, sine timore Dei & dilectione, sibi maius iudicium accersunt. Imitemur itaq; nos Colossensium exemplum, ac ne sinamus nos optimo fructu tam incomparabilis thesauri destitui, sed potius abundemus indies magis magisque in omni cognitione & sensu. Cum addit: A quo die audiuiſtis, laudat Colossenses à studio, vt excitet ad diligentiam
maio-

AD
maio-rem. Po-
preem sequutu
iunxi, ideo feci
plaribus addit
crescens, interpr

Quemac
stis ab Epap
uo nostro, q
bis ministe

Nunc Ap
minat, quem
dem si verba spe
quid sub istis pau
Primum enim vt
seruum, quo titul
vnum aliquem e
temporis quavis
prædicabant. Sec
seruum & con
ctum, vt qui ve
rate secum in p
boret. Deint
pro ipsis ministr
alibi dicit, in m
lis aliquis inu
ministrum esse

AD COLOSS.

maio-
m, quod-
mirum, gra
s humanum
propter Fili-
doctrina Le-
x enim iram
dicat. De-
hic Paulus
ire, cogno-
Ideo enim
auditur vt
vt crescat
Euangeli-
um specu-
seu noticia
tare debet,
& timore,
one sincera.
unt, legunt,
sine timore
udicium ac-
colossensium
optimo fru-
ri destitui,
magis ma-
u. Cum ad-
dat Colof-
iligentiam
maio-

maio-
rem. Porro, quod veterem inter-
pretem sequutus, fructificat & crescit, con-
iunxi, ideo feci, quia in peruerustis exem-
plaribus additur vox *ἄνεξιλόγητος*, quam
crescens, interpretari licet.

Quemadmodum & didici-
stis ab Epaphra, dilecto conser-
uo nostro, qui est fidelis pro uo-
bis minister Christi.

Nunc Apostolum Colossensium no-
minat, quem commendat, breuiter qui-
dem si verba spectes, copiosissimè verò, si
quid sub istis paucis verbis lateat, euoluas.
Primum enim vocat ipsum dilectum con-
seruum, quo titulo significat, eum non esse
vnum aliquem ex turba eorum, qui tum
temporis quauis occasione currebant &
prædicabant, Sed eximium quendam con-
seruum & commilitonem, eumq; dile-
ctum, vt qui vera animi sinceritate & cari-
tate secum in propagando Euangelio la-
boret. Deinde vocat ipsum fidelem
pro ipsis ministrum Christi. Hoc enim, vt
alibi dicit, in ministris requiritur, vt fide-
lis aliquis inueniatur. Non enim satis est
ministrum esse, nisi rectum & fidele sit mi-
niste-

EPIST. PAULI

nisterium. Nec sufficit, si quis pastor vocetur, nisi fideliter in officio se gerat, qui vocatus est, neque quicumque vera docet, protinus est fidelis, sed qui Domino seruire, Christi que regnum promouere pia doctrina ac honesta vita ex animo studet. Ut enim vitam ornare docendo; sic doctrinam ornare viuendo decet. Hic locus aperte militat contra pseudoapostolos Papæ, qui satis esse putant titulum habere, & successionis prærogatiuam. Cum interim parum solliciti sint de fide in officio præstanda. Deinde & illos (qui tamen de sincero Euangelio gloriantur) coarguit, qui aliud propositum habent, quam Christi gloriam & Ecclesiæ ædificationem. Non enim pauci sunt, qui reddituum maiorem, quam animarum curam gerunt. Sint igitur ministri Euangelij huius Epaphræ imitatores, ac se fideles in sancto suo ministerio præbeant.

Qui & significauit nobis uestram dilectionem in spiritu.

His fauorem & gratiam Epaphræ conciliat apud Colossentes. Solemus enim eos magis amplecti, quos scimus erga nos sincere

A D
cere affectos esse;
nescio qui. Dil
eam, quæ per spi
ribus fidelibus, se
de spiritu Dei re
discrimen inter sa
ratorum dilection
proficiscitur (vt
nouato, quo puri
hæc dilectio est p
fit perfecta. Esti
subiecto. Non
carne est, quæ est
Ideo quicquid ab e
& contaminatum.
ui etiam in Ethnic
les: tamen carnis v
tur, & impuræ redd
tute spiritus Christe
Propterea
audiuimus, n
uobis orare &
mini agnition
Quantum g
profectu in Euan
ostendit, Nimir

AD COLOSS.

cerè affectos esse, ac de nobis absentibus honestè loqui. Dilectionem in spiritu vocat eam, quæ per spiritum generatur in hominibus fidelibus, seu quæ proficiscitur à corde spiritu Dei reformato. Est enim hoc discrimen inter sanctorum & non regeneratorum dilectionem. Sanctorum dilectio proficiscitur (vt dixi) à corde spiritu renouato, quo purificantur affectus. Ideoq; hæc dilectio est pura & sancta, etiamsi non sit perfecta. Estimatur enim à sua causa & subiecto. Non regeneratorum dilectio ex carne est, quæ est impura & contaminata. Ideo quicquid ab ea nascitur, impurum est & contaminatum. Et tamen si *σοφῶν φρονήσεων* etiam in Ethnicis sunt per se laudabiles: tamen carnis viciositate contaminantur, & impuræ redduntur, cum contrà virtute spiritus Christi in pijs sanctificantur.

Propterea & nos, ex quo die audiuius, non desinimus pro uobis orare & petere, ut impleamini agnitione eius.

Quantum gauisus sit Colossensium profectu in Euangelio, certissimo indicio ostendit. Nimirum, quòd assiduè precibus

C bus

EPIST. PAULI

bus oret, vt Deum plenius cognoscant. Cum hac cognitione crescit fides & pietas. Id quod declarat, cum finem addit, nimirum, vt dignè Domino ambulent.

In omni sapientia & prudentia spirituali.

In qua re consistat cognitio voluntatis Dei docet, nimirum vt rectè mentes instructæ sint in Dei cognitione, & postea prudenter exequamur ea, quæ docti sumus. Sapientia enim ad noticiam, Prudentiam ad actionem seu $\pi\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ refertur. Non enim satis est seruum nouisse voluntatem heri sui, nisi etiam iuxta voluntatem eius faciat. Non ergo ociosam contemplationem rerum profitetur Theologia, sed efficacem noticiam voluntatis Dei requirit, vt mente, corde, lingua, adeoq; totis viribus incumbamus in hoc, vt iuxta verbum cognitum viuamus, vnde scriptum est: Per hoc scimus, quòd agnouimus eum, si iussa illius obseruamus, qui dicit, Noui eum, & præcepta eius non seruat, mendax est. Dicuntur autem Iohanni seruare mandata Dei, qui pro humanæ fragilitatis capru, vitam suam student formare ad obsequium

AD
quum Dei. Tam
quam mortalium
data Dei; tamen
tenendum est, quod
efficax, placeatq;
ex cognitione ha
grammatica hic o
In omni sapientia
hoc loco, vt sap
tem generis alic
tur, perfectione
n, accipitur. Si
est, consumman
racula.

Vt dignè
no, ut per om
omni opere l
res, & crescer
Dei.

Multis verbi
dium in Colossen
dignè Domino, p
bono opere fruct
ne Dei. Hæc om
proprij effectus
enim voluntate

AD COLOSS.

quum Dei. Tamen enim non potest quisquam mortalium ad plenum seruare mandata Dei: tamen hoc principium firmiter tenendum est, quod vera cognitio Dei sit efficax, placeatque Deo conatus noster, qui ex cognitione hac proficiscitur. Porro, grammatica hic obseruanda est, cum dicitur In omni sapientia. Omnis enim particula hoc loco, ut saepe alias, non vniuersalitate generis alicuius, sed rei cui adiungitur, perfectionem significat. Sic I. Corinth. 13. accipitur, Si habuero omnem fidem, id est, consummatissimam fidem edendi miracula.

Vt dignè ambuletis Domino, ut per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in cognitione Dei.

Multis verbis vtitur, quod magis studium in Colossensibus exciter. Ambulare dignè Domino, placere Domino, in omni bono opere fructificare, crescere in agnitione Dei. Hæc omnia necessariò cohærent, ut proprii effectus verè cognitionis Dei. Qui enim voluntatem Dei doctus est, in omni

C 2 sapien-

EPIST. PAULI

sapientia & prudentia spirituali, is dignè Domino ambulare studet: (ambulat autem dignè Domino, qui ipsius voluntati studet per omnia satisfacere) Qui ambulat dignè Domino, is haud dubiè Domino placet: Qui Domino placet, suo opere fructificat magis: Qui fructificat, is hunc fructum reportat, quòd crescat in cognitione Dei magis, donetur spirituali robore, tolerantia, patientia, gaudio, ideo sequitur:

Omni robore roborati, iuxta potentiam gloriæ ipsius, in omni tolerantia & patientia, cum gaudio.

Quia vires nostræ adeo diminutæ sunt & debilitatæ, vt nobis relictî nihil dignum Domino faciamus, nec possimus fructificare, nisi quæ sunt mortis. Fructus enim radicem sapit. Ideo nunc addit de facultate fructificandi, quæ nobis suppeditatur à Domino, qui secundum gloriosam suam potentiam nos robustos & validos reddit, ad ea præstanda, quæ & ipsi grata sunt & nobis salutaria, ad omnem tolerantiam & patientiam cum gaudio.

Tole-

A D
Tolerantia est,
ærumnas. Pat
peasant libera
ad verbum lo
dio, scilicet sp
fiducia in Chri
Huc pertinet p
Beati, qui per
per iusticiam,
gnum coelorum
gemit sub cru
berationem p
pter eventum.

Porro, hæc
git, qualenam
um, nimirum v
tatem Dei, perat
imperantur, aci
donec suum e
metam peruen

Secun

V T sibi vi
quentem
tiarum action
tur in secun

AD COLOSS.

Tolerantia est, qua ferunt pii præsentem
ærumnas. Patientia est, qua patienter ex-
pectant liberationem. μακροθυμία enim
ad verbum longanimitas est. Cum gau-
dio, scilicet spirituali, quod concipitur ex
fiducia in Christum, & ex spe liberationis.
Huc pertinet promissio Domini Matth: 5.
Beati, qui persecutionem patiuntur pro-
pter iusticiam, quoniam ipsorum est re-
gnum cælorum. Qui igitur patitur, etsi
gemit sub cruce, tamen gaudet intuens li-
berationem promissam, & est beatus pro-
pter euentum.

Porro, hæc periocha graphicè depin-
git, qualenam debeat esse piorum studi-
um, nimirum vt ex verbo discant volun-
tatem Dei, petant robur præstandi ea, quæ
imperantur, ac ita fructificent, crescantq̃,
donec suum cursum absoluerint, & ad
metam peruenerint.

Secunda Epistolæ pars.

VT sibi viam sternat Apostolus ad se-
quentem catagraphen, redit ad gra-
tiarum actionem. Nam hac ratione dilabi-
tur in secundam Epistolæ partem, quam

C 3 . exe-

EPIST. PAVLI

exegeticam esse dixi. Continet autem plenam descriptionem Christi, & commemorationem beneficiorum ipsius, ut ita non solum confirmet doctrinam Epaphræ parochi Colossensium, verum etiam plenam Catechesin tradat de Christo eiusque beneficijs, aduersus omnes corruptelas Iudaicas & alias, quæ tum contra personam, tum contra officium Christi eo tempore spargebantur, ad obruendam lucem Euangelij. Porro, huius descriptionis hic est ordo. Primum, gratiam Patris cœlestis erga nos describit. Deinde beneficia Christi commemorat, describitque Christi personam. Tum accommodat ad ὑπόθεσιν, Christi beneficia communicata Colossensibus, ostendendo ea ad omnes, qui Christum fide recipiunt, pertinere. Venit enim Christus ad seruandum, quod perierat. Hinc dilabitur in commendationem ministerij verbi, per quod illa beneficia nobis offeruntur.

Gratias agentes Deo & patri.

Ita habent emendatiora exemplaria græca. Quoties has duas voces coniungit scriptura, ex priorē, nempe Dei appellatione-

A D
latione, discar
eius præsentia
tute, vnde in
conciendus
offendamus.
appellatione,
ternum erga
mum nobis v
Dei filium in
mus euecti,
trem, ac ipse
hoc paterno
bus nostris v
trem fiducia.
respondeat affe
strina non sit o
da penetrat, ib
strinx diuersit

Qui ideo
partem so
mine.

Causa g
ficijs patris c
neos ad pa
ditatem in l
Hic primum

LI
et autem ple-
& commemo-
us, ut ita non
Epaphrae pe-
etiam plenam
o eiusq; bene-
telas Iudaicas
ersonam, tum
empore spar-
cem Euange-
is hic est or-
is coelestis er-
eficia Christi
Christi perso-
πὸ θεοῦ, Chri-
solossensibus,
i Christum fi-
it enim Chri-
erierat. Hinc
em ministere
ia nobis offe-
Deo & pa-
ra exemplari
oces coniun-
pe Dei appel-
lacio

AD COLOSS.

latione, discamus maiestatem Dei intueri, eius praesentiam & omnipotentiam cogitare, unde in cordibus nostris timor Dei concipiendus est, ne tantam maiestatem offendamus. Ex posteriori, nempe Patris appellatione, discamus affectum Dei paternum erga nos, unde in mentem primum nobis veniat, quod per unigenitum Dei filium in hunc dignitatis gradum sumus euecti, quod Deum habeamus patrem, ac ipsius censeamur filij. Deinde ex hoc paterno affectu accendatur in cordibus nostris vera erga clementissimum patrem fiducia. Sic enim decet, ut noticiae respondeat affectus & actio, unde fit, ut doctrina non sit ociosa contemplatio, sed corda penetret, ibiq; varios motus pro doctrinae diuersitate excitet.

Qui idoneos nos reddidit, in partem sortis sanctorum in lumine.

Causa gratiarum actionis est à beneficijs patris coelestis, qui nos reddidit idoneos ad participandam sanctorum haereditatem in lumine, id est, in regno Christi. Hinc primum obserua, quod nostrae salutis

C 4 prin-

EPIST. PAULI

principium sit paterna patris cœlestis gratia. Deinde, quòd ex nobis ipsis minimè simus idonei ad tantam & tam gloriosam hæreditatis participationem, qui natura sumus filij iræ, & in tenebrarum regno propter peccatum constituti. Humiliemur igitur ac seponamus omnem arrogantiam, prostrati nudi coram patre cœlesti, & certa fiducia expectantes à Deo, quod adeò paternè promittit.

Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.

Expositio est præcedentis sententiæ. Apertius enim & clarius, quomodo nos Deus idoneos reddiderit, ut essemus confortes sanctorum in lumine, exponit. Observa *ἀντίθεσιν* duorum regnorum, quorum **ALTERVM** est tenebrarum, id est, ignorantia Dei, luctus, exitij, perditionis, cuius princeps est Satan, in quod regnum propter peccatum totus mundus demersus est. Hoc regnum, ut vitij munitur, ambitur flagitij, turres habet crimina & arma quarumcunq; turpitudinum molimina: Ita ipsius potestas in mortem damnationemq;

A D
nemq; eorum,
tantum tēdit. A
lucis, id est, no
nis & salutis,
in quod regnu
ferimur. Atq;
gnum filij dile
filio vnigenite
bet, in hoc ele
adoptavit &
riam.

Porro
plus credo
quam si dixisset
de substantia P
se, cur Deus r
haud dubie fi
dilecti in ipso,
ut vnigenitus
ab æterno nat

In que
nem, per
missionem

Modus
Christi exp

AD COLOSS.

nemq̄ eorum, qui sub Satana principe militant tēdit. ALTERVM regnum est regnū lucis, id est, noticiæ Dei, gaudiū, liberationis & salutis, cuius princeps est Christus, in quod regnum ex sola Dei gratia transferimur. Atq̄ ideo addit Paulus, in regnum filij dilectionis suæ. In Christo enim filio vnigenito & coæterno, caros nos habet, in hoc elegit, in hoc vocauit, credentes adoptauit & iustificauit, in sui nominis gloriam.

Porro cū dicit, Filij dilectionis suæ, plus credo Paulum voluisse insinuare, quàm si dixisset, filij dilecti. Nam & Filium de substantia Patris, & eundem causam esse, cur Deus nos diligat, hoc Epitheto haud dubiè significat. Nos enim sumus dilecti in ipso, ipse verò patris dilectio est, vt vnigenitus filius, de substantia patris ab æterno natus.

In quo habemus redemptionem, per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum.

Modus translationis nostri in regnum Christi exprimitur. Autor est filius Dei

C 5 Iesus

EPIST. PAULI

Iesus Christus patri obtemperans. Meritum est sanguis Christi, hoc est, hostia propiciatoria, qua omnia peccata mundi expiantur, iuxta illud: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Sanguis Christi emundat nos ab omni ἀνομία. Cum hoc precio pugnat vniuersa doctrina Pape, de satisfactionibus, meritis & indulgentijs &c. Redemptio huius satisfactoriæ hostiæ & fructus, est remissio peccatorum, hoc est, absolutio seu iustificatio à peccatis, quam oportet fide accipere. Hic rursus ruit, quicquid homines de salute consequenda comminiscuntur, extra Christum. Ad huius loci vberiore declarationem referatur tertium caput ad Romanos, ab hoc loco, Nunc autem sine lege iusticia Dei &c. vsq; ad finem capitis.

Qui est imago Dei inuisibilis.

Summam beneficiorum Christi proximè præcedente sententia complexus est, iam personæ descriptionem iustam aggreditur, ac Primum ostendit, quæ sit natura filij Dei. Deinde, quanta potentia sit ipse, Tertio, quale sit regnum eius peculiare.

Vt

A D
Vt autem nat
cat cum imag
iter, sed Dei
intelligamus,
Primum, quic
de, quid, qu
Tum, quomo
& quomodo i
us inuisibilis,
sibilis. Post
næ tum co
hinc capiat,

Imago qu
enim rei alicui
tio, idq; cum in
animam. Cum
tat aliquid, im
tipingit & deli
quis homines
quali delineat
ruetur de abs
modum pictu
menta corpori
absentis form
ferat & repr
esse propria
manifestum e

AD COLOSS.

Vt autem naturam filij Dei ostendat, vocat eum imaginem Dei, idq; non simpliciter, sed Dei inuisibilis. Hoc vt dextrè intelligamus, ordinè hæc excutienda sunt. Primum, quid sit imago in genere. Deinde, quid, quotuplexq; sit imago Dei. Tum, quomodo Christus sit imago Dei, & quomodo in Christo imagine Dei, Deus inuisibilis, reddatur quodammodo visibilis. Postremò, quid fides cum doctrinæ tum consolationis & exhortationis hinc capiat.

Imago quid sit, non est obscurum. Est enim rei alicuius expressio seu repræsentatio, idq; cum in anima hominis, tum extra animam. Cum enim mens humana cogitat aliquid, imaginem quandam rei veluti pingit & delineat, vt quoties cogitat aliquis hominem notum absentem, mente quasi delineat corporis figuram, quam intuetur de absente cogitans. Ad eundem modum pictor manu exprimit delineamenta corporis, cuius imaginem pingit, vt absentis formam, quantum fieri potest, referat & repræsentet picta imago. Hanc esse propriam significationem imaginis manifestum est, quam appellationem verbum

EPIST. PAULI

bum Dei accommodat filio Dei, vt aliquo modo umbras quasdam tenues tantæ rei cōsideremus, ac vocat imaginem Dei, quæ ipsum Deum repræsentat & refert. Sed hæc duplex est, naturalis nimirum, & gratuita. Naturalis Dei imago in solo Christo est, & est duplex, Essentialis, & per gloriam virtutis. Essentialis est eiusdem essentia cum patre, coæterna & coæqualis. Vt enim in nobis cogitatio format imagines rerum, de quibus cogitamus; Ita Pater æternus sese ab æterno intuens & cogitans, gignit imaginem sui. Sed nos non transfundimus substantiam in imagines illas in mente formatas, quæ re ipsa sunt subitæ & euanescentes actiones. At Pater æternus ab æterno gignit imaginem, communicatâ ipsi essentia. Hanc essentialem Dei imaginem, hoc est, Christum dominum, Epistola ad Hebræos vocat characterem substantiæ Patris, hoc est, imaginem substantialem, qua filius est ὁμοῦσιος cum persona patris, vocatur & λόγος eadem ratione. Vt enim in nobis imago concepta est λόγος, id est, verbum mentale: ita filius Dei λόγος est æterni patris, ineffabili ratione communicata essentia ab æterno. Imago Dei per gloriam virtutis
(quam

A D
(quam Epistol
gloriæ vocat)
per operum di
& patris coelest
luntas paterna
tum in Christo
immenfam sua
virtutem ac
manum, in so
imagine loqui
lippe, qui vi
quoniam vi
Hilarius) no
ræ, recte ex virt
militudo conch
sti præsentis diu
qua Deus nob
dammodo red
hæc virtutis gl
lis tibi, qui d
enim propria,
catione id fe
Christi gloriar
go æterna æte
tiam, deinde
Porro,
secundum q

AD COLOSS.

(quam Epistola ad Hebræos ἀπαύγασμα
gloriæ vocat) est, quæ refulget in Christo
per operum diuinorum virtutem, in qua
& patris cœlestis potentia gloriosa, & vo-
luntas paterna conspicitur. Ita enim se to-
tum in Christo patefecit Deus, vt in ipso
immensam suam bonitatem, sapientiam,
virtutem ac εὐλαβρωπίαῤ erga genus hu-
manum, in solidum declarauerit. De hac
imagine loquitur Dominus Iohan:14. Phi-
lippe, qui videt me, videt & Patrem. Et
quoniam virtutis similitudo (vt inquit
Hilarius) non potest esse dissimilis natu-
ræ, rectè ex virtutis similitudine essentiæ si-
militudo concluditur. Virtus enim Chri-
sti præsentis diuinitatis visibilis est imago,
qua Deus nobis, per se inuisibilis, quo-
dammodo redditur visibilis. Nec potest
hæc virtutis gloria Prophetis aut Aposto-
lis tribui, qui diuina opera ediderunt, Non
enim propria, sed Christi virtute & inuo-
catione id fecerunt, ad confirmandam
Christi gloriam. Atq; ita Christus est ima-
go æterna æterni Patris, primum per essen-
tiam, deinde per virtutis gloriam.

Porro, imago Dei per gratiam ea est,
secundum quam primus homo factus &
for-

EPIST. PAULI.

formatus fuit, iuxta illud Genes. 1. Faciamus hominem in imagine nostra, & secundum similitudinem nostram. Hæc imago per lapsum Adæ abolita est, & à Christo rursus per regenerationis gratiam reparatur. Quare ex reparatione iudicandum est, quid qualisq; fuerit illa imago. Paulus ad Ephes. 4. in hunc modum scribit: Deponite iuxta priorem conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur iuxta concupiscentias erroris. Renouamini verò spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iusticia & sanctitate veritatis. Et ad Coloss. 3. Exuentes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur in agnitione Dei, secundum imaginem eius, qui creauit illum. Ex his duobus Pauli testimonijs perspicuè intelligi potest, quid qualisq; sit imago illa, iuxta quam conditus fuit primus homo, quæ eadem reparatur in homine per Christum. Primum itaq; hîc consideretur ἀντίθεσις noui & veteris hominis. Deinde quid singulis tribuatur, ex quibus clara concluditur imaginis definitio. Vetus homo extra dubium est viciositas omnis, quæ irrepit in hominem per lapsum Adæ. Nouus homo

A
 homo est, qui
 nascitur. Ver
 concupiscenti
 buuntur agn
 sanctitas, iusti
 homo ab ima
 homo sit, qui
 scitur, sequit
 nem esse spirit
 mens agnosce
 temperat, &
 quum add
 est summa
 Deum, corde
 um Deo subie
 uis, in hunc m
 mentis lux seu
 & cordis conu
 voluntatis, q
 mus. Et debet
 fiderari. Prim
 κατ' ἄποκρί
 tis, cordis, af
 virum in Ch
 formis est. D
 deratur ima
 de sit indies
 onem perfic
 corde & affe

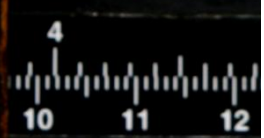

AD COLOSS.

homo est, qui per regenerationis gratiam nascitur. Veteri homini tribuuntur error, concupiscentia, prauæ actiones. Nouo tribuuntur agnitio Dei, mentis renouatio, sanctitas, iusticia &c. Cùm ergo nouus homo ab imagine Dei dicatur, & nouus homo sit, qui ex regenerationis gratia nascitur, sequitur imaginis huius reparationem esse spirituales regenerationem, qua mens agnoscit Deum, voluntas Deo obtemperat, & affectus omnes Deo in obsequium addicuntur. Proinde imago Dei est summa integritas mentis agnoscentis Deum, cordis obedientis Deo, & affectuum Deo subiectorum. Aut (si placet) breuius, in hunc modum: Imago Dei est vera mentis lux seu noticia de Deo, voluntatis & cordis conuersio ad Deum, ac libertas voluntatis, qua Deo liberè obtemperamus. Et debet hæc imago dupliciter considerari. Primum in Christo homine, id est κατ' ἄλογον, & est summa integritas mentis, cordis, affectuum, atq; adeo omnium virium in Christo homine, qua Deo conformis est. Deinde in alijs hominibus consideratur imago Dei, quæ in regeneratis quidē fit indies illustrior, post verò resurrectionem perficietur, quando non solū mente, corde & affectibus, verū etiam corporibus

Chri-

I
 ves. i. Facia-
 tra, & secun-
 Hæc imago
 & à Christo
 tiam repara-
 licandum est,
 o. Paulus ad
 ribit: Depo-
 sitionem veter-
 tur iuxta con-
 uamini verò
 duite nouum
 Deum creatus
 ritatis, Et ad
 ominem cum
 uum, qui re-
 undum ima-
 . Ex his duo-
 icuè intelli-
 go illa, iuxta
 s homo, quæ
 per Christum
 etur à v-
 inde quid sine
 ara concludi-
 tus homo ex-
 nis, quæ irre-
 Adæ, Nouus
 homo

EPIST. PAULI

Christo conformes erimus, quemadmodum Paulus 1. Corinth: 15. & ad Philip: 3. docet. Porro, quod Paulus 1. Corinth: 11. virum imaginem & gloriam Dei dicat, id alio fit sensu. Non enim pertinet ad sanctitatem & puritatem cordis, sed ad externam ordinationem Dei, qua vir mulierem antecellit, In qua re gloria seu imago Dei quodammodo conspicitur, quemadmodum in omni principatu.

Iam doctrinae colligantur necessariae, cum ad nos confirmandos, tum ad confundendos aduersarios. Primum igitur ex eo, quod Christus dicatur imago Dei, qui est inuisibilis, colligantur duae doctrinae. Prior, quod Christus sit natura Deus, est enim naturalis & substantialis imago Dei. Deinde, quod Christus sit alia persona à Deo patre. Neque enim ipse sibi (inquit Hilarius) imago est quisquam, sed eum, cuius imago est, necesse est ut imago demonstraret. Imago etenim est rei ad rem coaequandae imaginata & indiscreta similitudo. Est ergo pater, est & filius, quia imago patris est filius. Et qui imago est, ut verè imago sit, speciem necesse est & naturam, & essentiam, secundum quod imago est, in
se ha-

AD
se habet autem
ut hic locus co
fidei de filio I
alios haereticos
persona peruen
& pios hic locu
get, quod verè
peccatum imag
dies studeamus
magisq; in nob
do innocentiae
que virtutibus
mus.

Primogeniturae.

Veritatem
aturae factura se
turam eum gen
erum primogen
aue omnem cre
telligitur & aere
& quod minim
randus, ex quo
cluditur. Quis
vel in creatur
omnem creatu
omnem, fuisse n

AD COLOSS.

se habeat autoris. Hæc Hilarius. Præterea, ut hic locus confirmat articulum nostræ fidei de filio Dei; Ita refutat Arianos & alios hæreticos, qui de Christi natura & persona peruersè docuerunt. Consolatur & pios hic locus, & fiduciam in ipsis auget, quòd verè sint recepturi amissam per peccatum imaginem Dei. Monetq; ut indies studeamus, quò hæc imago magis magisq; in nobis refulgeat, quod sit quando innocentia, iusticia, sanctitati, reliquisque virtutibus Christum induti, studebimus.

Primogenitus omnis creaturæ.

Ut natiuitatem Christi æternam à creaturæ factura secernat, ante omnem creaturam eum genitum testatur. Dicitur enim primogenitus omnis creaturæ, quia ante omnem creaturam genitus. Vnde intelligitur & æterna eius à Patre genitura, & quòd minimè inter creaturas sit numerandus, ex quo eius vera diuinitas concluditur. Quicquid enim rerum existit, vel in creaturis ponendum est, vel extra omnem creaturam. Si est extra creaturam omnem, fuisse necesse est ante omnem creaturam,

D turam,

EPIST. PAULI

turam, quod soli æterno Deo conuenit, qui est Pater, λόγος & Spiritus sanctus. Quare, cum filius Dei hinc primogenitus omnis creaturæ dicatur, Sequitur eum minimè in creaturarum album cogendum esse, ut qui veluti primogenitus: ita & vnigenitus sit filius Dei, solus ab essentia Patris ab æterno genitus. Hinc igitur obseruemus discrimen inter Christum & creaturas. Item inter Christum filium Dei vnigenitum, & alios non natura, sed adoptione filios, qui nascuntur quidem à Deo, non tamen à substantia Dei, sed per regenerationis gratiam cum in Deum credunt, Ioan. 1. Dedit potestatem ut filij Dei fierent, qui credunt in nomen eius. Hi ergo incipiunt esse filij, qui antea non erant. Ille primogenitus ac vnigenitus Dei filius ab æterno est æternus filius per naturam.

Quoniam in ipso creata sunt omnia.

Ratio proximè præcedentis propositionis ab ordine causarum & effectuum. Omnia per ipsum creata sunt. Ergo ipse est ante omnia. Neque enim fieri potest, ut causa suus effectus sit prior. Præpositio

¶

AD
¶, hic pro dicitur
dem sententiam
ut ad causam
medium, per
dicitur.

Quæ in
terra.

Amplifica
ris, quæ diuisi
rum creaturu
& terra recep

Visibi

Subdiuisio
quid rerum est
fibilium in coeli
conditum esse.

Sive thr
nes, siue pr
frates.

Omissa p
lium specie, ali
fibilium subdi
gelos, aut ali
uisibiles. P
ces, quarum

AD COLOSS.

¶ hīc pro *diā* ponitur, mox enim eandem sententiam repetens *diā* & *ut* dicit, ut ad causam efficientem referatur seu medium, per quod omnes res sunt conditæ.

Quæ in cœlis & quæ in terra.

Amplificat rationem diuisione generis, quæ diuisio ab applicitis seu locis rerum creaturarum sumta est. Nam cœlum & terra receptacula sunt creaturarum.

Visibilia & inuisibilia.

Subdiuisio à rerum qualitate. Quicquid rerum est cum visibilibus, tum inuisibilibus in cœlis & in terra, per Christum conditum esse.

Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates.

Omissa priori rerum, nempe visibilium specie, alteram, quæ est rerum inuisibilium subdiuidit, ne quis eximeret angelos, aut alias creaturas eximias Dei inuisibiles. Ponit autem hic quatuor voces, quarum Primum significata assigna-

D 2 bo.

EPIST. PAULI

bo. Deinde, quid Paulus ex his concludi velit, ostendam. *ἑρὸν* proprie significat sellam seu sedile, deinde *κατ' ἑξοχὴν* solium iudiciarium, seu palatium regale, unde metonymicè ipsam regiam dignitatem significat. Psalm: 44. Thronus tuus Deus in seculum seculi. Interdum per thronos, maiestatis diuinæ nuncios, nimirum angelos intelligunt, quemadmodum hunc præsentem locum veteres interpretantur. Reliquæ tres voces sunt, dominationes, principatus, potestates, quarum Prima significatur relatio superiorum ad inferiores, qua domini subditis dominantur & imperant. Altera significatur principatus ipse seu eminentiæ dignitas. Tertia, ius imperij notatur. His appellationibus non distinguuntur angelorum ordines, sed potentia & gloria Dei indicatur, qui per angelos agit. Hi ideo potestates, dominationes & principatus dicuntur, quia exercent potestatem sibi à Deo datam per Christum, per quem creati sunt. Sed quò hæc spectant? Paulus hac distributione omnes creaturas in ordinem cogit, & subijcit ei, per quem omnes creaturæ sunt conditæ, id est vt emineat diuina Christi gloria, qui est primogenitus omnis creaturæ.

Omnia

A D
Omnia
sum creata
omnia, & c
stunt.

Post distri
to yniuersali fi
creaturam ab in
simul est cong
dam, quibus c
feritur, & quat
mum, quòd o
ipius diuina pe
quòd omnia lum
gloriam & laude
iplum glorificen
ria Christi diuin
rum concludit
omnia: vnde
colligitur. Qu
constant: vt
tia, qua omnes
seruat, comme
um nostrum e
tiam in ipsur
nos ortum n
re, & eò cond

AD COLOSS.

Omnia per ipsum & in ipsum
 sum creata sunt, & ipse est ante
 omnia, & omnia in ipso consi-
 stunt.

Post distributionem, ad genus addi-
 to vniuersali signo, redit, ne quis vllam
 creaturam ab imperio Christi exciperet, &
 simul est congeries attributorum quorun-
 dam, quibus diuinitas & gloria Christi as-
 feritur, & quatuor Christo tribuuntur. Pri-
 mum, quod omnia sunt per ipsum: vnde
 ipsius diuina potentia astruitur. Deinde,
 quod omnia sunt in ipsum, id est, in ipsius
 gloriam & laudem, seu in eum finem, vt
 ipsum glorificent & celebrent: vnde & glo-
 ria Christi diuina, & finis rerum condita-
 rum concluditur. Tertio, quod sit ante
 omnia: vnde rursus æterna eius diuinitas
 colligitur. Quarto, quod omnia in ipso
 consistant: vnde ipsius æterna prouiden-
 tia, qua omnes res, quasq; in suo statu con-
 seruat, commendatur. Hæc omnia iudici-
 um nostrum de filio Dei formare ac fidu-
 tiam in ipsum alere debent, vt cogitemus
 nos ortum nostrum per Christum habe-
 re, & eò conditos esse, vt ipse à nobis glo-

D 3 rifice-

is concludi
 priè signifi-
 r & xlv lo-
 m regale, vn-
 n dignitatem
 us tuus Deus
 per thronos,
 mirum ange-
 odum hunc
 terpretantur.
 lominaciones,
 rum Prima se-
 n ad inferiori-
 minantur &
 r principatus
 ercia, ius im-
 ionibus non
 lines, sed po-
 , qui per an-
 ates, domina-
 ur, quia exer-
 atam per Chi-
 Sed quòd hæc
 utione omnia
 & subicit ei
 sunt condita:
 sti gloria, qui
 turæ.
 Omnia

EPIST. PAULI

rificetur. Hunc nostræ conditionis finem Diabolus impedire conatus, hominem in peccatum pertraxit, vnde rursus liberamur credentes per eundem, per quem primum creati sumus. Quare, Christo non solum primam creationem, verum etiam *παλιγγενεσίαν*, qua efficimur filij Dei, debemus.

Et ipse est caput corporis Ecclesie.

Ostendit, quæ sit natura filij Dei, quantæque potentia & gloria, nunc quale sit eius regnum peculiare in Ecclesia, declarat. Ac primum vocat ipsum caput corporis Ecclesie, qua appellatione quatuor nobis expendenda insinuatur. Primum, qualis nam sit mystica illa coniunctio Christi cum Ecclesia. Secundum, quanta Ecclesie beneficia à Christo capite conferantur. Tertium, imperium Christi in Ecclesia. Quartum, qualis nam sit unio membrorum, seu quomodo in corpus Ecclesie reponamur, coalescamus ac crescamus.

Quantum quidem ad primum attinet, hoc tenendum est. Quemadmodum caput naturale certis iuncturis, cum suo corpore

AD
corpore coniur
& homo, arcan
ri suo mystico,
et. Vnde fides
pit. Nam inde
clesiam discit.
put corpori pro
ponis curam g
cruce petit. Vt
mitantibus glo
aliquando cu
ficabimur. N
glorificatum,
arumnis relin
Quanta ig
Christus suæ E
modo hic simili
ta, insinuat
sua vitam ac
Ecclesia saluten
tam capiti Ch
est. Seu quem
uos à cerebro
mnibus mem
pro cuiusq; p
Christus nos
suo spiritu vi
ctus spiritus.

AD COLOSS.

corpore coniungitur: Ita Christus Deus & homo, arcano quodam vinculo, corpori suo mystico, quod est Ecclesia, iunctus est. Vnde fides geminum fructum percipit. Nam inde & affectum Christi erga Ecclesiam discit. Quemadmodum enim caput corpori prouidet: Ita Christus sui corporis curam gerit, & consolationem sub cruce petit. Vt enim ipse ab omnibus calamitatibus gloriosè liberatus est: Ita & nos aliquando cum capite liberamur & glorificabimur. Neque enim fieri potest, ut caput glorificatum, sua membra in perpetuis ærumnis relinquat.

Quanta igitur sint beneficia, quæ Christus suæ Ecclesiæ præstat, quodammodo hîc similitudine, quamuis implicata, insinuatur. Vt enim corpus omnem suam vitam ac vigorem ducit à capite: Ita Ecclesia salutem omnem ac uigorem & vitam capiti Christo acceptam ferat, necesse est. Seu quemadmodum spiritus per nervos à cerebro ipso descendens, sensum omnibus membris alioqui inefficacibus, pro cuiusque proportione communicat: sic Christus nos sua membra alioqui mortua, suo spiritu viuificat, ut iam uiui facti fructus spiritus edere valeamus. Hinc ut fi-

D 4 des

EPIST. PAULI

des salutem omnem ac vitam in solo Christo residere: Ita in solum illum omnem fiduciam collocare discit.

Imperium Christi in Ecclesia est veluti capitis in corpus. In Ecclesia enim seu in regno spirituali praesidet hic monarcha Iesus Christus, qui solus in regno suo ἀνωτερόν est. Ex quo fides non solum colligit falli omnes, qui Ecclesiae aliud esse caput quam Iesum Christum sentiunt, verum etiam monetur, ut subiiciat se huic Monarchae, eiq; seruiat in iusticia & sanctitate, omnibus diebus vitae suae.

Corporis igitur metaphora significatur, qualis nam sit unio Ecclesiae, & quomodo in corpus Ecclesiae aptemur, coalescamus & crescamus. Hanc unionem, hanc mutuam connexionem & incrementum Paulus ad Ephes. 4. his verbis describit: Adolescamus in eum per omnia, qui est caput, nempe Christus, ex quo totum corpus compositum & compactum, per omnem iuncturam subministrationis, secundum efficaciam in mensuram uniuscuiusque partis, incrementum corporis facit, in aedificationem sui in caritate. Hic Paulus vocat Ecclesiam corpus, non quoduis, sed

A D
sed compositum
scelus loquitur
et, ita constructum
membra sibi n
neq; respondeat
voce, membro
dam, & propor
fit, hoc est, Ecc
compactum est
plurim, id est, it
subiiciatur pe
nis, hoc est, pe
tibus, vnum
cat & submini
à capite per om
nificio iunctura
haerent, diffun
modo cuiusq;
membra plus c
te descendente
mystica corpor
percipiunt, p
est, & vile ac
tum, Quod e
dicitur, cum
exercitijs ma
guli Christia
Ex his i

AD COLOSS.

sed compositum, seu vt significantius Apostolus loquitur, σωαρμολογόμενον, hoc est, ita constructum, vt apta proportione membra sibi mutuò cohæreant, concinneq; respondeant. Significatur igitur hac voce, membrorum inter se relatio quædam, & proportio debita in Corpore Christi, hoc est, Ecclesia. Deinde, idem corpus compactum esse dicit, græcè συμβιβασόμενον, id est, ita connexum, vt aptè capiti subijciatur per iuncturam subministratio- nis, hoc est, per iuncturas, quibus median- tibus, vnum membrum alteri communi- cat & subministrat vitalem spiritum, qui à capite per omnia membra corporis be- neficio iuncturarum (quibus membra co- hærent) diffunditur, idq; efficaciter pro modo cuiusq; membri. Vt enim alia membra plus quàm alia de spiritu ex capi- te descendente percipiunt : Sic membra mystici corporis Christi, ex spiritu Christi percipiunt, prout singulis commodum est, & utile ad totius corporis incremen- tum. Quod quidem corpus tum crescere dicitur, cum in noticia Christi & pietatis exercitijs maiora incrementa sumunt sin- guli Christiani.

Ex his iam patere existimo, quantam

D 5 doctri-

EPIST. PAULI

doctrinam contineat in se breuius hæc Pauli propositio: Christus est caput corporis Ecclesiæ, vnde in genere confirmatur articulus fidei nostræ de Ecclesiâ, Et admonemur, vt fide Christo capiti adhæreamus, ac mutus dilectionis officijs inter nos coalescamus.

Ipse est principium, primogenitus ex mortuis.

Hanc propositionem in hunc modum resoluit Athanasius: Principium resurrectionis est ille, quia primus omnium resurrexit, & quia dolores mortis dissoluit, merito primogenitus dicitur. Vocabulum ἀρχῆς potest accipi pro primitijs, vt fit allusio ad frugum primitias, quæ Domino offerebantur in veteri testamento. Ac tunc potest resolui propositio in hunc sensum, vt manipulo aliquo primitiarum oblato, reliquæ messi benedicebatur: ita vno Domino resurgente tanquam patri cœlesti oblato, vis viuifica resurrectionis Christi ad nos omnes diffunditur. Vt veluti is nunc resurrexit: ita & nos suo tempore resurgamus. Duabus igitur de causis dicitur principium, seu primitiæ, seu primogenitus

A D
mogenitus mort
iple primus resur
tus. Deinde, c
tionis in Christe
Vnde firma est
rinth: 15. Si Ch
rum erit resurrec
rum primitiæ.
quod quemadr
tor rerum om
est generis hu
hinc articulus
de qua dum ca
ad verbum pro
ad potentiam D
ctionis, in quib
rectio sanctificat
dem resurrection
rationis absurd
stremum dem
nulla resurrect
terea sit hic le
contra omnes
quod sit dum t
tarem resurrec
nostram, resu
viuendo ver
lando ad im

AD COLOSS.

mogenitus mortuorum. Primum, quia ipse primus resurrexit, non amplius moriturus. Deinde, quia virtus nostræ resurrectionis in Christi resurrectione includitur. Vnde firma est consequentia Pauli 1. Corinth: 15. Si Christus resurrexit, mortuorum erit resurrectio Est enim ipse mortuorum primitiæ. Hinc Primum discamus, quòd quemadmodum Christus est creator rerum omnium: ita quoq; reparator est generis humanis. Deinde confirmetur hinc articulus resurrectionis mortuorum, de qua dum cogitamus, respicere oportet ad verbum promissionis de resurrectione, ad potentiam Dei & ad primitias resurrectionis, in quibus primitiis & nostra resurrectio sanctificata est. Horum primum fidem resurrectionis docet: Medium cœcæ rationis absurda argumenta euertit. Postremum demonstratio euidens est promissæ resurrectionis & exemplum. Præterea sit hic locus auxiliare pharmacum contra omnes ærumnas præsentis vitæ, quòd fit dum rectè meditatur hanc salutarem resurrectionem, per totam vitam nostram, resurgendo quidem à peccato, viuendo verò in nouitate vitæ, & anhelando ad immortalitatis gloriam, Est enim spiri-

EPIST. PAULI

spiritualis regeneratio, meditatio futuræ resurrectionis & æternæ beatitudinis credentium, quæ resurrectionem sequetur. Contrà moneantur impœnitentes de æternis supplicijs, quæ sine fine luent, nisi hîc per pœnitentiam ad Deum fuerint conuersi.

Vt sit in omnibus ipse primatum tenens.

Quò pertineant ea, quæ dixerat, ostendit, & colligit Christum, dominum & principem esse vniuersorum, vt qui ante omnia natus ex Deo, cuncta creauerit, qui accepta carne, de virgine natus sit, deinde & mortuus, vt Ecclesiæ caput esset, qui resurrexit, vt quæ primum creauerat, iterum recrearet & reformaret, vt semper sit in omnibus primus ac princeps agnoscendus & colendus. In Christi igitur honorem sacrilegè perumpunt, qui creaturis hanc Christi gloriam tribuunt.

Quoniam in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare.

Ratio

A D
Ratio prim
Placuit Deo pat
id est, ipsum fon
sapientia, iusticia
bitare in Christo.
Ecclesia sibi ver
doctrinam Eccle
aliunde petunt i
ex plenitudine i
bitat. Nam si c
filio, vt omne
non solum ipsi
in se credentiu
gloria & honori
quor aliunde vel
culam querenda
honorum aut sal
stium querenda,
plenitudinem C
caret. Quare, in
recumbamus, &
ab hoc omnis b
Et per ip
liare sibi.
Quid fruct
honorum in C
siam peruenia

AD COLOSS.

Ratio primatus Christi in Ecclesia.

Placuit Deo patri omnem plenitudinem, id est, ipsum fontem omnium bonorum, sapientiæ, iusticiæ, sanctitatis & salutis habitare in Christo. Igitur iure primatum in Ecclesia sibi vendicat. Hæc confirmant doctrinam Ecclesiæ contra iusticiarios, qui aliundè petunt iusticiam & salutem, quam ex plenitudine hac, quæ in Christo inhabitat. Nam si omnis plenitudo habitat in filio, ut omnes ex eo sumamus, sequitur non solum ipsum vnicum salutis autorem in se credentium esse, verum etiam quod gloriæ & honori Christi detrahant, quotquot aliunde vel minimam salutis particulam quærendam docent. Si enim vlla bonorum aut salutis pars esset extra Christum quærenda, perperam Paulus omnem plenitudinem Christo tribendam prædicaret. Quare, in hunc solum firma fiducia recumbamus, & hauriamus omnia bona ab hoc omnis bonitatis fonte.

Et per ipsum omnia reconciliare sibi.

Quid fructus ex plenitudine omnium bonorum in Christo habitante ad Ecclesiam perueniat, hac propositione docet.

Pleni-

EPIST. PAULI

Plenitudo enim illa eò pertinet, vt per CHRISTVM Pater cœlestis offensus, reconcilietur cum homine. Est ergo hic honos reconciliationis soli Christo tribudus. Quare errant omnes, qui Deum placari putant alia quavis re, quàm per vnicum filium.

Pacificans per sanguinem crucis eius per ipsum.

Modum reconciliationis exprimit. Per sanguinem crucis, ipsam Christi victimam & obedientiam intelligit, quæ est λύτρον & precium redemptionis seu reconciliationis nostri cum Deo. Hinc canunt Angeli nato Christo, **Gloria in excelsis Deo, in terra Pax.** Hæc pax est mutuus consensus Dei & hominis: Dei quidem, remittis offensam, propter victimam & interpellationem mediatoris Iesu Christi: Hominis verò accipientis fide oblatam remissionem offensæ. Vnde ad Deum accessum nactus homo, huius pacis fructum expectat vitam æternam.

Siue quæ in terra, siue quæ in cœlis sunt.

Quo-

AD
Quousq; se
facta extendit,
nimirum quòd
perineat, sed di
gulos mutation
confirmat, quò
extra defectionis
homines cum à
berantur, tum l
tur, vt ita in co
concordia, pe
parta.
Et uos,
abalienati &
peribus mal
uit, in corpo
mortem.
Accommo
ad vtròq; ru. Ip
plicat benefici
vt diligentius
quanta bona p
collationem di
nis eorum ad
cationem per
per prædicati

AD COLOSS.

Quousq; se pacificatio per Christum facta extendit, distributione hac indicat, nimirum quod ad homines & angelos pertineat, sed diuersimodè. Vt enim angelos mutationi & defectiōi obnoxios confirmat, quò perpetuum suum statum extra defectiōis periculum retineant; Ita homines cum à perditione commerita liberantur, tum beatitudine æterna donantur, vt ita in cœlis & terra firma stet pax & concordia, per Christum pacificatorem, parta.

Et uos, qui aliquando eratis abalienati & inimici sensu in operibus malis, nunc reconciliauit, in corpore carnis suæ per mortem.

Accommodat doctrinam generalem ad ὑπόθεσιν. Iplis enim Colossensibus applicat beneficia Christi, quæ recensuit. Et vt diligentius perpendant Colossenses quanta bona per Christum consecuti sint, collationem duplicis status seu conditionis eorum adhibet. Ante quidem pacificationem peractam per Christum, sibiq; per prædicationem communicatam, fuerunt

EPIST. PAULI

runt vt reliqui, abalienati & inimici Dei, idq̃ sensu seu cogitatione & voluntate, id quod satis ipsorum praua opera docebant, quæ non nisi ex prauo sensu & voluntate à Deo auersa proficisci potuerunt. Pacificatione verò facta ac communicata ipsis per Euangelium, reconciliati sunt, hoc est, ad Deum conuersi, atq̃ adeo ipsius amici facti sunt, per corpus Christi humanum in mortem traditum, ad expianda hominum peccata.

Sine itaq̃ Christi victima abalienati sunt homines à Deo, eiusq̃ inimici censentur. Contrà verò per victimam Christi, dum in ipsum creditur, amici imò filij Dei efficiuntur homines. Admoneat igitur hic locus nos cum nostræ miseræ, tum felicitatis. Miseræ quidem, dum extra Christum erramus, hostes & inimici Dei, destinati pœnis æternis. Felicitatis verò, dum Christum reconciliatorem firma fide apprehendimus, per quem æternæ beatitudinis efficimur consortes.

Vt exhiberet uos sanctos & immaculatos & irreprehensibiles coram se.

Ad

AD
Ad quid rec
stum docet, nim
Deo sancti, imm
les. Quibus ve
qualis nam Chr
Primum requirit
probatur, dum
rum cultum pra
& prophanis er
mus & u. u. o. i. id
delicet bonan
iplos retinemu
Tum, vt simu
& u. y. a. n. o. i. id est
vllum crimen poi
hil admiserunt, cu
cari debeant. Has
res ad Titum 2. n
tatis appellati
num discamus,
nescio coniunct
tionis spiritualis
nobis à Deo nat
tificatio, quæ
Non igitur co
peccatorum, v
ruamus præcip
simul donamu

AD COLOSS.

Ad quid reconciliemur Deo per Christum docet, nimirum ut sistamur coram Deo sancti, immaculati & irreprehensibiles. Quibus verbis brevissimè describit qualis nam Christiana vita esse debeat. Primum requiritur sanctitas, qua Deo approbamus, dum purificati fide Deo verum cultum præstamus, relictis Ethnicis & prophanis erroribus. Deinde, ut simus ἄμωμοι, id est, immaculati, dum videlicet bonam conscientiam apud nos ipsos retinemus, exuto corpore peccati. Tum, ut simus irreprehensibiles, græcè ἀνέγκλητοι, id est, tales in quos nemo iure ullum crimen possit impingere, seu qui nihil admiserunt, cuius ob causam in ius vocari debeant. Has tres vitæ Christianæ partes ad Titum 2. modestiæ, iusticiæ & pietatis appellationibus intelligit. Hinc primum discamus, cum reconciliationis beneficio coniunctam esse gratiam regenerationis spiritualis. Nam ut Christus est nobis à Deo natus iusticia: ita etiam sanctificatio, quæ in vitæ novitate relucet. Non igitur consequimur remissionem peccatorum, ut postea veluti laxatis frenis ruamus præcipites in quævis flagitia, sed simul donamur Spiritu sancto, per quem

E rege-

EPIST. PAULI

regeneramur indies magis magisque. Prinde hæc duo obseruemus. Vnum, quòd sine reconciliatione nemo ad innocentiam peruenire verè possit. Alterum, quòd vitæ nouitas seu regeneratio, vt perpetuò reconciliatione coniuncta est: ita firmissimum reconciliationis factæ indicium existit. Vbi enim iuxta carnem viuatur, ibi spiritus dominium nullum est.

Siquidem permanetis in fide fundati & firmi, & non dimouemini à spe Euangelij, quod audistis, & quod prædicatum est apud uniuersam creaturam, quæ sub cælo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

Quomodo rata sit futura reconciliatio, & quomodo sanctitati & innocentie studere possint Colossenses, his verbis docetur. Requiritur enim ad vtrumque fidei stabilitas & perseuerantia in doctrina Euangelij, vnde spes salutis concipitur. Obseruandum hinc Primum, quòd vt fidem facit instrumentum, quo reconciliatio recipitur

AD C
pitur & possidetur
tatis & innocen
fitur, cum qua fi
angelij, id est, spes
um prædicat. De
Stoicas imaginati
quod in fide fun
relabi in pristina
te excidere, Rom
vt qui primitias
pergamus, ac vi
hæreamus doct
operante Spiritu
tur & augetur, m
sistamus spiritui I
quit: Quod præd
creaturam, illud E
quod ab Epaphro
prædicandum ip
niuersum orbem
strum ipse Paulu
pertinet, vt Cole
cepta per Epaph
Pseudoapostolor
Euangelio abdu
lus cæteri que Ap
cuisset. Est enim
saram Ecclesiar

AD COLOSS.

pitur & possidetur : ita eandem omnis sanctitatis & innocentiae fundamentum constituit, cum qua fide coniuncta est spes Evangelij, id est, spes salutis, quam Evangelium prædicat. Deinde obseruetur contra Stoicas imaginationes de prædestinatione, quòd in fide fundati & iustificati, possint relabi in pristinam impietatem, & ita salute excidere, Roman: II. Vnde monemur, vt qui primitias fidei percepimus, strenuè pergamus, ac vsq; ad finem constanter adhæreamus doctrinæ Evangelij, vnde fides, operante Spiritu sancto, concipitur, alitur & augetur, modo ipsi malignè non resistamus spiritui Dei. Præterea dum inquit: Quod prædicatum est apud omnem creaturam, illud Evangelium commendat, quod ab Epaphra acceperant, ad quod prædicandum ipsi Christi Apostoli in vniuersum orbem missi sunt, cuius ministrum ipse Paulus se esse fatetur, Quod eò pertinet, vt Colossenses permaneant in accepta per Epaphran doctrina, nec sinant se Pseudoapostolorum imposturis à vero Evangelio abduci, tanquam aliud Paulus cæteriq; Apostoli, aliud Epaphras docuisset. Est enim valde vtile audire diuersarum Ecclesiarum ministros in doctrina

E 2 con-

EPIST. PAULI
consentire. Non enim parum confirmat
Ecclesias videre consensum docentium.

Nunc gaudeo in passionibus
meis pro uobis.

Prolepsi quodam anticipat obiectionem, quæ ex cruce Pauli extrui poterat, ad extenuandam ministerij ipsius auctoritatem. Solent enim homines res ex præsentis euentu estimare. Dicit igitur se gaudere in passionibus, quas perfert pro Colossensibus erudiendis, fouendis ac confirmandis in sana doctrina. Quod quidem exemplum ministris uerbi duo commendat. Vnum, ut nullum periculum detrectent subire pro ædificanda Ecclesia. Alterum, ut gaudeant contra carnis sensum, quoties crucem Euangelij promouendi gratia ferre coguntur.

Et adimpleo ea, quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea.

Ratio est propositionis à passionis suæ communionem. Se enim conformem ac socium Christi, dum patitur, statuit, quæ sanè

AD
nè maxima est gl
der Paulus, quod
datur conformis
scant hinc primi
omnes pñ, sumit
reputari, si quis
patiatur. Hoc er
ginis filij Dei est
tum argumentu
cum Christo p
membra ipsius
ne contra tunc
hic impingam
vrgentes tunc
concludunt san
thesaurum Eccl
toria, ut quæ pe
to expient. Sec
nostræ analogia
implet is qñ
carnelua, dum
titur. Hic e
Christus, cum
ligendus est. V
cit, rem in Ch
corpore. Vb
mine intelligi
ctiam corpus

AD COLOSS.

nè maxima est gloria. Quarè meritò gaudet Paulus, quòd per suas afflictiones reddatur conformis imaginis filij Dei. Discant hinc primum ministri verbi, deinde omnes pñ, summam gloriam apud Deum reputari, si quis pro Euangelio ac pietate patiatur. Hoc enim pacto conformes imaginis filij Dei efficiuntur. Quod sanè certum argumentum est, fore, vt aliquando cum Christo percipiant læta, qui hñc vt membra ipsius patiuntur aduersa. Porrò, ne contra ἀναλογίαν fidei, cum Sophistis hñc impingamus, cauendum est. Illi enim vrgentes τὸ ῥητόν, ex hoc loco inferunt & concludunt sanctorum martyria (quæ thesaurum Ecclesiæ vocant) esse propiciatoria, vt quæ peccata hominum suo merito expient. Sed eos peccare contra fidei nostræ analogian manifestum est. Paulus implet ἰσχυρίματα afflictionum Christi in carne sua, dum vt membrum Christi patitur. Hñc enim Christi nomine totus Christus, cum suo corpore mystico, intelligendus est. Vt I. ad Corinth: 12. cum dicit, rem in Christo se habere, vt in humano corpore. Vbi manifestum est Christi nomine intelligi, non solum ipsum caput, sed etiam corpus totum mysticum, hoc est, Ec-

E 3 clesi-

EPIST. PAULI

clesiam. Tantisper igitur deest aliquid afflictionibus Christi, donec aliquis sanctorum superfuerit in mundo, qui ut membrum corporis cum capite feret ærumnas, donec vnà cum capite glorificetur. Sensus, quem his verbis assuunt Sophistæ, claris scripturæ dictis refutatur. Si enim Christus est agnus tollens peccata mundi: Si sanguis ipsius purgat nos ab omni iniquitate: Si in ipso habitat omnis plenitudo: Si vnica oblatione perfectos efficit in perpetuum eos, qui sanctificantur, Sequitur passiones Pauli & aliorum martyrum nequaquam esse expiatorias. Illorum enim afflictiones singulares fuere, non pro alijs meritoria.

Pro corpore eius, quod est Ecclesia.

Causam præsentis suæ afflictionis exprimit. Dicit enim se pati pro corpore Christi, non quidem redimendo, sed ædificando per suum ministerium, vnde subdit:

Cuius factus sum minister,
secundum dispensationem Dei,
quæ

AD C

quæ data est m

In græco relatiu
Cuius, subaudi Eccle
est ratio, cur pro Ecc
rum quia minister et
spensatione, Proinde
ministerij gratia pati

Ad imple

Dei.

Finis ministerij
gumentum commen
autore. Implendi ve
prædicationis dilige
ministeris verbi imitar

Mysterium
seculis & à gene

Ne quis Euan
strinæ genus conte
illud commendat,
cellentia, Cur aute
rium dicatur, plu
Ephesi. explicatur
redit, quod Euan
dicatur, quia si

AD COLOSS.

quæ data est mihi erga uos.

In græco relatiuum fœmininum est. Cuius, subaudi Ecclesiæ, minister sum. Et est ratio, cur pro Ecclesia patitur, nimirum quia minister est Ecclesiæ, ex Dei dispensatione. Proinde non expiationis, sed ministerij gratia patitur Paulus.

Ad implendum sermonem Dei.

Finis ministerij Paulini, continens argumentum commendationis Euangelij ab autore. Implendi verbo significat Paulus prædicationis diligentiam & industriam ministris uerbi imitandum.

Mysterium reconditum à seculis & à generationibus.

Ne quis Euangelium ut nouum doctrinæ genus contemneret, ab antiquitate illud commendat, item à dignitate seu excellentia. Cur autem Euangelium mysterium dicatur, pluribus in Epistolam ad Ephes. i. explicatum est. Sed tota res huc redit, quòd Euangelium ideo mysterium dicatur, quia si uniuersum orbem in se

E 4 respi-

EPIST. PAULI

respicis, planè ignarus est huius doctrinæ. Non enim humanis aut physicis rationibus, hæc doctrina inuenta est, sed ex sinu æterni Patris allata ministerio Spiritus sancti dicitur. Deinde si confers tempus ante Christum exhibitum cum tempore manifestati Christi, haud immeritò relatione prioris temporis mysterium appellatur Euangelium. Ante enim Christum exhibitum sub obscuris verborum & ceremoniarum inuolucris significabatur, Sed Christo exhibitio plena claritate hæc cœlestis doctrina affulsit, ac nunc per prædicationem in salutem credentium, suos radios in vniuersum orbem transmittit. Hinc moneamur cum gratitudinis erga Deum, qui hoc suum arcanum nobis reuelauit in salutem nostrã, qui orandus est, vt suam cœlestem doctrinam in scholis & in templis inuiolatam conseruet, tum reuerentiæ erga hanc cœlestem doctrinam, vt ad ipsius lectionem & meditationem adferamus mentem puram, & rebus quæ traduntur attentam.

Nunc autem patefactum est
sanctis illius, quibus uoluit Deus
nos

AD C
us notum face
tia gloriosi hu
gentes.

Ne quis huma
uelationem huius
lationis addit vol
rum Dei. Vnde n
sum, non ad homi
quando in his a
Euangelij verbur
Dominus ad Eua
nem ministerio hoc
gum & ministrorum
ta ex beneplacito De
finamus mirari, cu
alijs multis in dicit
li claritas affulgea
hac sua luce agam
hunc thesaurum i
ingratiudinem i
dolor) plurima
um temporum co

Qui est C
Interpretati
exprimit quod

AD COLOSS.

us notum facere, quæ sint diuinitæ gloriosi huius mysterij intergentes.

Ne quis humanis meritis ascribat reuelationem huius mysterij, causam reuelationis addit voluntatem seu beneplacitum Dei. Vnde nos discamus non ad casum, non ad hominum industriam referre, quando in his aut alijs regnis audimus Euangelij verbum sonare. Vtitur quidem Dominus ad Euangelij sui manifestationem ministerio hominum, vt piorum regum & ministrorum Euangelij, sed res tota ex beneplacito Dei dependet. Vnde desinamus mirari, cur nobis hodie & non alijs multis inclytitis regnis tanta Euangelij claritas affulgeat, Et gratias Deo pro hac sua luce agamus, simulq; grati, ne hunc thesaurum à nobis propter nostram ingratitude auferat, cuius rei (proh dolor) plurima exempla historiae omnium temporum continent.

Qui est Christus in uobis.

Interpretatio est. Nam vno verbo exprimit quodnam sit illud mysterium

E S glo-

EPIST. PAULI

gloriosum, nimirum Christus, qui possidetur fide. Porro, cum Christum nominat, duo intelligit. Primum, salutarem eius noticiam. Deinde, fiduciam ex notitia manantem. Notitia in tribus consistit. In naturam diuinæ & humanæ intelligentia. In personæ unitate, & in officij personæ cognitione. Fiducia talem eum sibi persuadet, qualis per Euangelium prædicatur, iuxta illud Iohan: 3. Hoc est præceptum eius, vt credatis nomini filij eius Iesu Christi, vnde nascitur fructus interior & exterior, qui timoris Dei seu cultus diuini nomine significatur.

Spes gloriæ.

Cum Christum spem gloriæ dicit, Primum significat in illo solo gloriandum esse, vt in eo, per quæ olim gloriam æternam consequemur, vnde omnia humana merita, omnes prærogatiuæ carnis conticescant oportet, vt qui gloriatur, in Domino gloriatur. Deinde colligitur ex his verbis, quod in hoc mundo non plenè hæc gloria possideatur, sed expectetur. Ex quo rursus monemur, vt hac spe contenti, totis viribus contendamus in salutis cursu, vt pro-

A D
possum in Ch
sequamur. Ta
detur Christus
quales nam fut
vbi ille appar
Christum glor
credimus, et i
in carnis infir
ctione mortuo
nobis fulgeb

Quen

Obiectum
frus est, hunc p
dum ipius v
pretas hominum

Admon
nem, & de
nem, in or

Modum
attent, cui
nitionem &
audiendum
obiurgat, n
eo pertinet
cordibus. h

LI
s, qui possi-
ritum nomi-
salutarem e-
am ex noticia
s confisit. In
intelligentia.
fficij persona
rum sibi per-
um prædica-
hoc est præce-
uni filij eius le-
fructus interior
i seu cultus di-

AD COLOSS.

positam in Christo gloriam tandem con-
sequamur. Tametsi autem hîc fide possi-
detur Christus: tamen nondum apparuit
quales nam futuri simus, quàm gloriosi,
vbi ille apparuerit. Possidemus quidem
Christum gloriam nostram, dum in ipsum
credimus, etsi imperfectius, quia sub cruce
in carnis infirmitate, sed perfecta resurre-
ctione mortuorum, solida Christi gloria in
nobis fulgebit.

Quem nos prædicamus:

Obiectum igitur Euangelij solus Chri-
stus est, hunc prædicare oportet, quod fit
dum ipsius verbum sincerè citra corru-
ptelas hominum annunciatur.

Admonentes omnem homi-
nem, & docentes omnem homi-
nem, in omni sapientia.

Modum prædicationis Apostolicæ
attexit, cuius duas partes facit, Admo-
nitionem & Doctrinam. Admonitio ad
audiendum verbum inuitat, consolatur,
obiurgat, instigat & excitat auditorem, &
eò pertinet, vt doctrina ipsa radices agat in
cordibus hominum, quò sistatur omnis
homo,

EPIST. PAULI

homo perfectus coram Deo, Doctrina autem est Legis & Euangelij, Item aliorum locorum, qui ad Legis & Euangelij vim explicandam pertinent. In omni sapientia, id est, plena & absoluta sapientia de salute per Christum consequenda. Sic enim Paulus sæpe Hebræorum more utitur voce omnis, id quod suprâ aliquoties admonui. Obseruandus imprimis hic locus est. Confirmat enim & confutat. Confirmat pios, qui ex verbo Dei solo petunt salutis scientiam. Confutat aduersarios, qui Ecclesiæ Dei humana placita obtendunt, oppressa Euangelij puritate.

Ut sistamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

Finis prædicationis, & effectus veræ sapientiæ, quam ex prædicatione consequimur. Ut enim finis prædicationis est, ut sapientia hæc solida ac cœlestis, omnibus hominib. prædicetur, quod mandato Christi etiam confirmatur, dicentis: Ite in mundum &c. Ita effectus huius sapientiæ est, omnem hominem sicut perfectum coram Deo in Christo Iesu. In solo enim Christo

A D
sto sita est Christ
rum demum pe
quidem ad per
hac vita contin
nostra in nobis
sti perfectionem
puro colendi D
ut simplici in
possimus nos
bere, ut Deo p
ab obedientia
impedimētis a
hæc perfectio
quàm ab impu
mum colligam
destinatam esse
quitur. Deum or
inde, quia non e
minum culpa,
tiam contemnu
ma Christiane
perfectum in
tur error omni
rebus extra Ch
cant.

In que

LI
AD COLOSS.

sto sita est Christianorum perfectio, in quo-
 tum demum perfecti sumus (quantum
 quidem ad perfectionem attinet, quæ in
 hac vita contingere potest,) dum agnita
 nostra in nobis ipsis imperfectione, Chri-
 sti perfectionem fide possidemus, dumq[ue]
 puro colendi Deum affectu ducimur, ita
 ut simplici integritate præditi, testari
 possimus nos hoc præcipue in votis ha-
 bere, ut Deo placeamus, non sinentes nos
 ab obedientia Dei ullis terrenis rebus aut
 impedimētis auocari. Estimanda est igitur
 hæc perfectio non tam à nostra qualitate,
 quàm ab imputatione diuina. Hic Pri-
 mum colligamus prædicationem verbi
 destinatam esse omnibus, ex quo conse-
 quitur, Deum omnium velle salutem. De-
 inde, quia non omnes saluantur, id fieri ho-
 minum culpa, qui hanc cœlestem sapien-
 tiam contemnunt. Præterea, quæ sit sum-
 ma Christianorum sapientia, nempe Iesu
 perfectum in Christo Iesu, vnde confuta-
 tur error omnium hominum, qui in alijs
 rebus extra Christum perfectionem collo-
 cant.

In quod etiam laboro, decer-
 tans

EPIST. PAULI
tans iuxta efficaciam eius, ope-
rantem per me potenter.

Suam diligentiam & efficacem Dei in
se operationem in suo ministerio ideò com-
mendat, vt & alios suo exemplo excitet, &
omnem gloriam vni Deo vendicet. Labo-
rare dicit se decertando contra aduersarios
sanæ doctrinæ, idq; cum fructu, per virtu-
tem eius, qui in se potenter agit. Admone-
antur igitur hinc ministri Euangelij, cum
quòd otio & ignauia nihil promoueatur
(labor enim magnus requiritur) tum quòd
irritus sit omnis labor futurus, nisi suam
efficaciam largiatur Dominus perpetuò
implorandus, vt virtutem euangelizanti-
bus largiatur.

CAPVT SE- CVNDVM,

Et tertia pars Epistole.

SVMMA CAPITIS
SECVNDI.

Hor-

A D
Hortatur Paulus
impofituris
Christum, præfer
plenitudo scienti

ORDO ET
PITIS

IN hoc secundo
partem aggred
suprà dixi) cor
tra infidias ver
losophia, con
nas traditiones.
veræ doctrinæ co
ro hoc secundo
rum vt ordo cap
tationis illustrior
primis occasio, c
seu scopus, & tra
nem in principie
ctores, qui sua
zizania spargen
fraudes & corru
legis de cibo, pe
inde principali
rectè didicera
quoq; human

AD COLOSS.

Hortatur Paulus Colossenses, ne ullis
Himposturis sinant se abduci à fide in
Christum, præsertim cum in eo solo omnis
plenitudo scientiæ salutaris reperiatur.

ORDO ET PARTES CA-
PITIS SECUNDI.

IN hoc secundo capite tertiam Epistolæ
partem aggreditur Apostolus, quæ (vt
suprà dixi) continet disputationem con-
tra insidias veræ doctrinæ per abusum phi-
losophiæ, contra Mosaicos ritus & huma-
nas traditiones. Breuiter, contra omnes
veræ doctrinæ corruptelas. Et hæc pars
toto hoc secundo capite absolvitur. Ve-
rum vt ordo capituli & œconomia dispu-
tationis illustrior habeatur, obseruetur in-
primis occasio, quæstio principalis, finis
seu scopus, & tractationis ordo. Occasio-
nem in principio ostendi dedisse falsos do-
ctores, qui sua in agro Domini cœperant
zizania spargere, videlicet philosophicas
fraudes & corruptelas ex cacozelia veteris
legis de cibo, potu, festis &c. Quæstio pro-
inde principalis est, num Colossenses, qui
rectè didicerant Christum, nunc debeant
quoq; humanas traditiones & cultus lega-
les

EPIST. PAULI

les recipere, nec ne. Paulus negatiuam quæstionis thesin assumit probandam, videlicet quòd non debeant Christiani traditiones humanas aut legales recipere, idq; propter has causas. Vt pura maneat doctrina Euangelij absq; fermento humanarum traditionum. Vt honos suus Christo seruetur integer, vtq; certa sit animarum salus, quæ per vnum Christum contingit. Porro, tractationis ordo naturalis est. Nam quatuor partibus præsens disputatio absoluitur, Exordio, Propositione, Confirmatione, Conclusionem. Quæ partes ita prorsus ordinantur & explicantur, vt iusta methodus & docendi ratio requirit,

EXEGESIS CAPITIS
SECUNDI, CVM OBSER=
uatione doctrinarum.

Volo autem uos scire, quantum certamen sustineam pro uobis, & ijs, qui sunt Laodiceæ, & quotquot non uiderunt faciem meam in carne.

Pro-

AD
Propositio ex
benevolentiam ab
gra Colossenses, p
stinet contra falso
humana sapientia
ceritatem doctrina
tur hoc exemplo r
fortiter opponant
ctinæ.

Vt cons
rum compa

Ratio prop
suscepti certaminis
enim fructus prim
consolatio cordium
in caritate coniun
connexi sunt mutu
secus atq; membra
cturis sibi inuicem
& recreantur.

Et in omni
tæ persuasion
agnitione m
tris & Christ

Alter finis

LI
us negatiuan
probandam
ant Christian
legales recipere
t pura man
mento huma
nos suos Chr
erta fit anim
Christum con
sordo natural
is prebens dispu
io, Propositione
one, Quæ parte
explicatur, v
li ratio requirit

AD COLOSS.

Propositio exordij est, in quo captat benevolentiam ab affectu suo & studio erga Colossenses, pro quibus certamen sustinet contra falsos doctores, qui volunt humana sapientia & legalibus ritibus sinceritatem doctrinæ turbare. Admoneantur hoc exemplo ministri Euangelij, vt se fortiter opponant corruptoribus sanæ doctrinæ.

Vt consolentur corda ipsorum compactorum in caritate.

Ratio propositionis exordij à finibus suscepti certaminis pro Colossensibus. Est enim fructus primus sinceræ doctrinæ, consolatio cordium eorum hominum, qui in caritate coniuncti inter sese, ac veluti connexi sunt mutuis caritatis officijs, non secus atq; membra eiusdem corporis iuncturis sibi inuicem alligata, vnâ fouentur & recreantur.

Et in omnem opulentiam certæ persuasionis intelligentiæ, in agnitione mysterij Dei & Patris & Christi.

Alter finis suscepti certaminis, cuius
F   sensus

Pro

EPIST. PAULI

sensus ita resolui potest. Hoc ingens certamen etiam sustineo, ut adeo plena & opulenta abundant persuasione in sinceræ doctrinæ intelligentia, ut perfectè persuasi, mysterium Dei & Patris & Christi, hoc est, ipsum Euangelium solidè percipiant. Huc igitur piorum ministrorum conatus tendant, ut solidè doceant, quò auditores plenam Christi intelligentiam consequantur. Quod cum fit, non facile patebit aditus malis doctoribus ad euertendam doctrinam. Contrà, ubi segniter traditur doctrina, relinquitur populus dubius & instabilis, unde fit, ut facile quouis doctrinæ vento concutiatur. Porro, mysterium Dei & Patris & Christi ideo Euangelium nominat, quia in Euangelio reuelatur maiestas Dei & affectus eius paternus erga nos per Christum, unde tria colligamus. Primum, Deum per Euangelium innotescere. Deinde, illum ipsum paternum animum erga nos gerere. Tertio, nos in Christo, cum eum fide possidemus, patrem agnoscere. Qui, inquit, videt me, videt & Patrem.

In quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac scientiæ reconditi.

Abso-

AD
Absolutam
que sanè ad salute
cum Christo abse
dignitatem Euang
animos nostros au
que sunt extra C
consequendæ rati
illo sunt thesauri
gnitionis, desip
hunc thesaurum
Porro, sapientia
distinguo, ut p
salutis negotio
ad scienter seu pru
dam iuxta verbum

Hoc autem
decipiat serm

Usum super
strat, nimirum
subiles sapient
ries contemnunt
nis suauitatem
Christo nos a
cus diligenter
enim, ut simj

AD COLOSS.

Absolutam sapientiam & plenam, quæ sanè ad salutem consequendam sufficit, in Christo absconditam monet, cum ut dignitatem Euangelij commendet, tum ut animos nostros auocet ab omnibus rebus, quæ sunt extra Christum, quoties salutis consequendæ ratio quæritur. Si enim in illo sunt thesauri omnis sapientiæ & cognitionis, desipiunt profectò, qui extra hunc thesaurum scientiam salutis quærent. Porro, sapientiæ & cognitionis vocabula distinguo, ut prius ad mentis rectam de salutis negotio instructionem: posterius ad scienter seu prudenter vitam informandam iuxta verbum referatur.

Hoc autem dico, ne quis uos decipiat sermone persuasibili.

Vsum superioris dicti egregiè monstrat, nimirum ut solo Christo contenti, subtiles sapientum mundi ratiocinationes contemnamus, non morantes sermonis suauitatem, & leporem eorum, qui à Christo nos abducere conantur. Hic locus diligenter obseruandus est. Monet enim, ut simplicem doctrinam Christi re-

F 2 tinea-

EPIST. PAULI

tineamus. Monet vt extra Christum in salutis negotio nihil quæramus. Monet cauendas orationis inuidias. Monet non suscipere eloquentiam hominum, sed veritatis simplicitatem amplecti & amare.

Etsi enim carne absum, spiritu tamen uobiscum.

Occupatio est. Nam poterant admirari Colossenses, cur sibi adeo à se remotis, & antea non visis, admonitionem scriberet. At Paulus hanc obiectionem diluit per distinctionem. Sum quidem remotus à uobis corpore, sed & corde & animo, quo uos in Christo complector, uobis adsum. Hoc verè Apostolicum est, non solum præsentium auditorum, verum etiam absentium & remotorum curam gerere.

Gaudens ac uidens uestrum ordinem & stabilitatem uestre in Christum fidei.

Commendatio Ecclesiæ Colossensium cum captatione beneuolentiæ, ab animi sui affectu erga illos. Cùm enim commendat Ecclesiæ Colossensium statum præsentem, non solum bene constitutum
signi-

A D

significat, verum
eodem statu per
ecclesiastico statu d
dinem & stabilit
Ordo quidem ne
centium & discen
morum disciplin
dine plura ad Ep
bilis fidei, fur
pe ipsum Christ
re non potest.
ἀρετῆς ἢ βαρβα
rudere conant
concitati, nihil re
ipsi somniant.
qui omnes nervos
ta fide in Christu
nibus pendeamus

Sicut er
Christum I
ambulate, r
in ipso, &
quemadme
abundante
actionem.

LI
 AD COLOSS.

significat, verum etiam tacite monet, vt in eodem statu permaneant. Porro, in Ecclesiastico statu duo laudat, nimirum ordinem & stabilitatem fidei in Christum. Ordo quidem non regni formam, sed docentium & discipulorum rationem habet, & morum disciplinam continet, de quo ordine plura ad Ephesios dicta sunt. Stabilitas fidei, fundamentum retinet, nempe ipsum Christum, sine quo Ecclesia stare non potest. Fugiamus ergo omnes, qui ἀταξίαν barbaricam Ecclesie Christi obtrudere conantur, vt qui Enthusiasmo concitati, nihil rectum ducunt, nisi quod ipsi somniarunt. Damnemus & Papistas, qui omnes neruos eò intendunt, vt sepulta fide in Christum, ex humanis traditionibus pendeamus

Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulate, radicati & ædificati in ipso, & confirmati in fide, quemadmodum edocti estis, abundantes in ea per gratiarum actionem.

F 3 Ulatio

EPIST. PAULI

Illatio exhortatoria est ad constantiam in vera doctrina, quam ab Epaphra didicerant. Hic locus triplicem doctrinam continet. Primum enim quomodo Christo adhærendum sit, Deinde, quid præstet fides, Postremò quomodo fides incrementa sumat, docet. Quomodo autem Christo adhærendum sit, triplici similitudine docet. Primo enim loco confert Christum viæ, nos viatoribus. Quare, nisi errare libet, hæc via sola tenenda est, quod fit, dum in ipsius doctrina constanter permanemus. Deinde confert Christum radici, nos verò arbori seu ramis. Si ergo fructificare volumus, in radice manendum est, ex radicis succo viuendum, & crescendum est. Præterea confert Christum fundamento, nos ædificio. Nisi igitur collabi placet, fundamento innitendum est. Sed quid præstat fides? Confirmat inquit fidem. Quare fides hoc præstat, vt & in via sine errore curras, & in radice cum fructu permaneas, & super fundamento fixus & immotus perstes. In hac fide tum demum crescimus & abundamus, quando accedit frequens gratiarum actio. Hac enim, quemadmodum verbo & sacramentis, alitur & augetur fides.

Videte

AD

Videte n
deprædetur
& inanem d
traditionem
menta mund
Christum.

Propositio
attentionis part
ne amplificata
fit, qui vos dep
sanam Christi
in quo pabulum
eti estis, videte ig
ta, qui lapsi & pra
prædam abigant
fi, id est, sanam d
Philosophiam, e
dem vocatur,
quàm inanis d
num traditioni
ceremonias seu
abducunt, quã
ducunt, vobis
propositionis
Porro, q
ciunt, qui hoc

AD COLOSS.

Videte ne quis sit, qui uos
deprædetur per Philosophiam
& inanem deceptionem, iuxta
traditionem hominum, iuxta ele
menta mundi & non secundum
Christum.

Propositio est tertiæ partis Epistolæ,
attentionis particula figurata ac expositio-
ne amplificata. Videte, inquit, ne quis
sit, qui vos deprædetur, ac si diceret: Per
sanam Christi doctrinam in ouile Christi,
in quo pabulum æternæ vitæ est, perdu-
cti estis, videte igitur, ne Pseudoprophe-
tæ, qui lupi & prædones pessimi sunt, vos
prædam abigant, dum sepra ouilis Chri-
sti, id est, sanam doctrinam interrumpunt per
Philosophiam, eam videlicet, quæ sic qui-
dem vocatur, & tamen nihil aliud est,
quàm inanis deceptio, vt quæ ex homi-
num traditione elementa mundi, hoc est,
ceremonias seu res, quæ potius à Christo
abducunt, quàm ad ipsum quenquam ad-
ducunt, vobis obtrudit. Hic est simplex
propositionis sensus.

Porro, quemadmodum perperam fa-
ciunt, qui hoc loco abutuntur ad damnandam

F 4 dam

EPIST. PAULI

dam viuersam Philosophiam, quæ reuera excellens donum Dei est: Ita damnantur hoc dicto Pauli, qui ex corrupta philosophia Ecclesiæ Christi vllum dogma obtrudere tentant, tanq̃ in negotio salutis necessarium. Vna est doctrina salutaris de cælo allata, quæ continet omnes thesauros sapientiæ & cognitionis salutaris. Verùm quemadmodum olim populus Israëliticus ad extructionem tabernaculi vsus est opibus Aegyptijs: Ita nos quoq̃ sciamus vsurpandas esse Philosophiæ veræ partes, non ad destruendam Ecclesiam, sed ad ei seruiendum. Etsi igitur solum verbum Dei salutare est hominibus, interea tamen non sunt contemnenda alia Dei dona, quæ non parum suo quodam modo ad ædificationem Ecclesiæ faciunt. Quis quæso phrases scripturæ intelligat sine Grammatica? quis partes longioris orationis? quis disputationum seriem? quis argumentorum virtutes percipiat, artis Dialecticæ rudis? An non Paulus in Episcopo requirit, vt sit aptus ad docendum, vt possit rectè secare verbum Dei? quod fieri non posse sine Dialectica nemo non videt? An non pulcherrima ex Rhetorica lumina passim in scriptis Prophetarum & Apostolorum conspiciuntur,

AD
untur, quæ sine
cognitione minime
multa dicta sunt
scriptis Apostolicis
ralium doctrina
non vera Ethica p
de economica &
us non vult cont
mathematis exce
non est dubium.
fuisse liberaliter
paret, q̃ contra
logi testimonio
Arithmetica &
summe necessarias
rum explicationem
ac multi aliq̃ sancti
sunt. Cum igitur
phia sint viles, &
legi genus est, ph
damare, qua vt
uemus sequente
Prima, sic vt
quem examinen
tur Philosopho
cet mundum a
ctum ad script
esse conuincit

AD COLOSS.

untur, quæ sine Rhetorica & Schematum
 cognitione minimè explicari possunt? Quæ
 multa dicta sunt in Prophetis, Psalmis &
 scriptis Apostolicis, quæ sine rerum natu-
 ralium doctrina intelligi nequeunt? An
 non vera Ethica pars legis diuinæ est? Un-
 de œconomicae & politicae leges, quas De-
 us non vult contemni, extractæ sunt? In
 mathematicis excelluisse veteres Patriarchas
 non est dubium, in quibus Paulum quoque
 fuisse liberaliter institutum, vel ex eo ap-
 paret, quod contra græcos ipsos Arati astro-
 logi testimonio sit usus. Qui Mosen legit,
 Arithmetica & Geographiam agnoscer
 summè necessarias esse ad multorum loco-
 rum explicationem. David, Iob, Ieremias
 ac multi alij sancti viri Musica delectati
 sunt. Cum igitur omnes partes Philoso-
 phiæ sint vtilis, & eximia Dei dona, sacri-
 legij genus est, philosophiam in uniuersum
 damnare, qua vt vtiliter vti possimus, ser-
 uemus sequentes regulas.

Prima, sit verbum Dei lidius lapis, ad
 quem examinentur, probentur, improben-
 tur Philosophorum dicta. Aristoteles do-
 cet mundum ab æterno fuisse, sed hoc di-
 ctum ad scripturam examinatum, falsum
 esse conuincitur, Quare, non verè philoso-

F S phiæ

EPIST. PAULI

phiæ axioma, sed philosophantis error fudicetur. Idem, vnam omnium rerum primam causam, nempe Deum ipsum rationibus physicis demonstrauit, quæ demonstratio, quia congruit cum verbo Dei, approbanda est & amplectenda. Iuxta hanc regulam, sanctus Iustinus philosophus & martyr multas sententias examinat, probat, improbat, potissimum in libro, cui titulus est ἀνατροπή, id est, euersio quorundam Aristotelicorum dogmatum, Item in libro ad Triphonem Iudæum, Item in libro contra Græcos philosophos.

Secunda, adhibeatur philosophia rerum sacrarum explicationi, non vt domina, sed vt ministra, quæ autoritati verbi cedat. Sic Grammatica, Dialectica, Rhetorica cæteræq; discipline suo fungantur ministerio.

Tertia, quoties verbum Dei aliquid, quod absurdum in philosophia videtur, commemorat, philosophia se humiliet, agnoscat suam cæcitatem, corrigatur cœlestis philosophiæ admonitione, & non quasi obtorto collo in suam sententiam verbum cœleste trahat. Rectè enim Orpheus, vt citat Iustinus martyr, omnibus mortalibus mortales palpebræ in oculis imbecilles,

AD
les, ad videnda ea,
curatorem pertine

Quarta, Om
ta, quæ cum ver
plausibilia rationi
damnentur, tanqu
presentissimum
enim monuit Hy
non esse inferend
dum.

Quinta, De
non pugnant cu
nes aut probabile
antur ac amantur,
rum conseruationi
mandos faciunt.

Sexta, Exemp
eis vtratur theolo
interdum fieri pe
exempla & dicta
sepe venementi
Salomon pigru
ab ea dilect sapi
serpentes & colu
am, ab his sim
dar, Thirefias
ethnicus, tyran

AD COLOSS.

les, ad videnda ea, quæ ad omnium rerum
curatorem pertinent.

Quarta, Omnia philosophorum dicta, quæ cum verbo Dei punnant, vtut
plausibilia rationi videntur, reñciantur ac
damnentur, tanquam cœlestis philosophiæ
præsentissimum venenum. Rectissimè
enim monuit Hylarius, sensum scripturis
non esse inferendum, sed è scripturis peten-
dum.

Quinta, Decreta philosophorum, quæ
non punnant cum verbo, si demonstratio-
nes aut probabiles rationes habent, recipi-
antur ac amentur, idç maximè, si ad re-
rum conseruationem, aut ad mores for-
mandos faciunt.

Sexta, Exemplis & dictis philosophi-
cis vtatur theologus prudenter, hoc enim
interdum fieri potest valde vtiliter, quia
exempla & dicta congruentia cum verbo
sæpe vehementiores stimulos habent. Sic
Salomon pigrum ad formicam mittit, vt
ab ea discat sapientiam. Dominus nos ad
serpentes & columbas, vt ab illis prudenti-
am, ab his simplicitatem discamus, aman-
dat. Thirefias parochus Thebanus, tamen
ethnicus, tyranno minanti sibi exitium, cõ
quod

EPIST. PAULI

quod vera quidem sed non placentia diceret, respondit: Veritatē te ô Tyranne fortio- rem alo. Hoc exemplum non incom- modè adduci posset ad animandos mini- stros Christi, vt constantes sint in docenda & defendenda veritate. Simili modo Phy- sica exempla Ciconiarum, Halcyonum &c. sumi possunt in commendationem pietatis erga parentes, et bene meritos. In reprehen- sionem exemplum viperarum Iohannes & Christus obiecerunt Iudæis. Ad eundem modum axiomata philosophorum vtili- ter adhiberi possunt, quale est illud Plato- nis, Deus omnium bonorum ἀγαθῶν, & malorum omnium ἀναγῆσιος est. Sicut Pau- lus interdum philosophorum dicta asper- git, vt ad Tit: 1. Epimenidis, 1. Cor: 15. Me- nandri. Act: 17. Arati testimonia adducit. Licet enim vndiq; mutuari, quicquid à Deo profectum est. Has regulas secutus theologus, sentiet sibi non inutilem fore philosophiam veram. Quarè, philosophiæ studium ab omnibus bonis amandum censeo, ac necessarium iudico imprimis ijs, qui in maioribus facultatibus, in Medici- na, Iurisprudentiâ & Theologia cum fru- ctu versari cupiunt. Verùm id sobriè fieri velim, Nam, qui vitam omnem in Ethni-
cis

AD C
eis scriptis consum-
mum euadunt, nec
Dei corrigi, Imò o
seceteris sapientio
cant, adeo vt à con-
datur, abstinere non
patrocinator hic P
contemptoribus, sec
tra suos terminos,
culum manere no
prie hic accipit
sed pro acumine
illa ad decipiendu
satis conuincit pra
Quod enim supra p
hic per philosophia
iuxta traditionem h
à Christo, intelligit
sophia & ametur
philosophia falsa, c
spemas voces cor
tudinem corce ph
mo verbo Dei tr
suus honos, et coll
gelorum & homi
ueant nos istore
spiritu inflati, in
cratillimam thec

AD COLOSS.

eis scriptis consumunt, gentiles ad postre-
 mum euadunt, nec ferunt se postea verbo
 Dei corrigi, Imò contemnunt verbum, ac
 se cæteris sapientiores impudenter prædi-
 cant, adeo vt à conuitijs, quoties occasio
 datur, abstinere non possint. Non igitur
 patrocínatur hic Pauli locus philosophiæ
 contemtoribus, sed ijs tantum, qui eam in-
 tra suos terminos, & quasi intra suum cir-
 culum manere non sinunt. Non enim pro-
 priè híc accipitur philosophiæ nomen,
 sed pro acumine hominum, qui fallaciter
 illa ad decipiendum abutebantur, id quod
 satis conuincit præsentis loci peristalis.
 Quòd enim suprà per *πιθανολογία*, idem
 híc per philosophiam & inanem fraudem
 iuxta traditionem hominum, quæ abducit
 à Christo, intelligit. Retineatur igitur phi-
 losophia & amctur. Cauentur insidiæ ex
 philosophia falsa, obturentur aures ad bla-
 spemas voces eorum, qui maiorem certi-
 tudinem cœcæ philosophiæ, quàm clarissi-
 mo verbo Dei tribuunt, Tribuatur Deo
 suus honos, et collocetur supra omnem an-
 gelorum & hominum sapientiam, nec mo-
 ueant nos istorum ineptiæ, qui Satánico
 spiritu inflati, infra omnem scientiam, sa-
 cratissimam theologiam reñciunt.

Quòd

EPIST. PAULI

Quoniam in ipso habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

Prima propositionis ratio ab excellētia Christi sumta. In Christo est omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Igitur extra Christum nulla plenitudinis pars quærenda est. Quare non audiendi sunt philosophantes, qui suis speculationibus Deū alibi, quàm in Christo quærun, in quo se totum Deus exhibet. Qui igitur Christum habet, Deum habet, qui Deum habet, ei nihil deesse potest. At Christus in Euangelio exhibetur totus, quare non alibi quærendus est Deus, quàm in ipsius verbo. Ex hac ratione Pauli apparet fuisse quosdam Colossis, qui subtilius de Deo philosophati sunt, quàm secundum regulam Euangelij, quos cauendos monet. Sed quid est, quòd dicat plenitudinem Deitatis corporaliter habitare in Christo? Num Deus corpus habet, vt anthropomorphitæ somniarunt? Nullo modo. Deus enim spiritus est, veritate teste. Quare hîc corporis vocabulum vsitate accipi non potest. Sensum igitur sic resoluito per collationem. In alijs Deus habitat suo spiritu & separabiliter, novos mo-

tus

AD

tus & nouam luc
fo habitat non
ita, vt personali
diuina vnita sit.
cat hic substanti
enim nunc perfe
greci τὸ πᾶν dixer
ἐκπαρὰ πᾶν
ἀναγινώσκον
ἐστὶν ἐπιμορφωτά
est, Multa corp
alere, & multa
suma ad inopia

Et estis

Secunda pr
ctione nostri in C
nia habemus in C
sum nihil ad c
dum est. Proin
mentum aut a
Christianæ per
pactō audiendi
rum in Christo
fidem Christi
sunt, Ex hoc
dam Christiana
phia addere a

AD COLOSS.

tus & nouam lucē accendens, Sed in Christo habitat non solum spiritu, sed etiam ita, vt personali vnione humanæ naturæ diuina vnita sit. Nam *σωματικῶς* significat hîc substantialiter seu personaliter. Vt enim nunc personam dicimus: Ita veteres græci *σῶμα* dixerunt, vt in illo epigramate. *Σώματα πόλλα τρέφει καὶ δώματα πολλὰ ἀναγείρει,*

ἔστιν ἐπιμοτάτη πρὸς πένιλω ἀτροπὸς. Hoc est, Multa corpora, id est, personas multas alere, & multas domos ædificare, promptissima ad inopiam via est.

Et estis in illo completi.

Secunda propositionis ratio à perfectione nostri in Christo sumta. Plenè omnia habemus in Christo. Igitur extra Christum nihil ad consummationem quærendum est. Proinde qui ex philosophia augmentum aut additamentum perfectionis Christianæ petendum docent, nullo sunt pacto audiendi. Sed quid est, esse completum in Christo? Est omnia obtinere per fidem Christi, quæ ad salutem necessaria sunt. Ex hoc apparet Philosophos quosdam Christianos fuisse, qui ex sua philosophia addere aliquid Euangelio voluerunt, quos

EPIST. PAULI

quos fugiendos monet, tanquam corruptores puritatis Euangelij, & deprædatores ouilis Christi.

Qui est caput omnis principatus & potestatis.

Tertia ratio à proprio Christi officio sumpta. Christus est supra omnem potestatem & principatum. Igitur philosophantes ac Iudaizantes, qui angelos supra Christum collocant, fugiendi sunt. Fuerunt enim apud Colossenses, qui angelis eum honorem attribuerunt, quòd per ipsos hominibus ad Deum pateret accessus, non secus atq; hodie Papistæ sanctorum intercessionem prædicant, in contumeliam vnus mediatoris Iesu Christi.

In quo etiam circumcisi estis, circumcissione non manufacta, in depositione corporis peccatorum carnis, in circumcissione Christi, consepulti cum eo in baptismo, in quo etiam resurrexistis per fidem efficaciam Dei, qui excitauit ipsum ex mortuis.

Quar-

AD

Quarta ratio
fianos, qui Euar
ficere voluerunt
sacramenti circu
sio, & ideo nequ
sionem veterem
quis obijceret et
tualis circumcisi
num, præuertit
pissimum spirit
lum esse. Porro
plicis circum
sita sit vtraq;
hic duplex circa
tera non manufacta
carne peragitur.
circumcilio. Ma
teris populi fuit,
data, deinde toti
ra vsq; ad Chri
fixum, quando
quo significab
saicorum abolit
sionem Paulus
lum iusticia sic
ciam, quam A
tus erat, & sig
cilio, circumcisi

VLI
anquam corru
, & depradato
mnis princ
io Christi offic
omnem potest
ur philosophane
gelos supra Chri
i sunt. Fueru
qui angelis eun
tōd per ipsos ho
accessus, non h
torum interced
umeliam vniu
umcisi estu
manu facta
oris peccato
circumcision
cum eo in h
m resurrexi
ciae Dei, qui
mortuis,
Qua

AD COLOSS.

Quarta ratio est contra Iudæos Chri-
stianos, qui Euangelio circumcisionem ad-
hære voluerunt, & probat nos veritatem
sacramenti circumcisionis habere in Chri-
sto, & ideo nequaquam requiri circumci-
sionem veterem seu manufactam. At ne
quis obijceret externum signum esse spiri-
tualis circumcisionis testimonium necessa-
rium, præuertit obiectionem, & dicit Ba-
ptismum spiritualis circumcisionis sigil-
lum esse. Porro, obseruetur hîc collatio du-
plicis circumcisionis, vt, quibus in rebus
sita sit vtraq, videatur. Indicatur autem
hîc duplex circumcisio. Manufacta vna, al-
tera non manufacta. Illa externa est, & in
carne peragitur. Hæc spiritualis cordis est
circumcisio. Manufacta sacramentum ve-
teris populi fuit, primùm Abrahamo man-
data, deinde toti populo Iudaico, duratu-
ra vsq; ad Christum exhibitum & cruci-
fixum, quando velum templi scissum est,
quo significabatur omnium rituum Mo-
saicorum abolitio & finis. Hanc circumci-
sionem Paulus ad Rom:4. definit signacu-
lum iusticiæ fidei. Quia ob signabat iusti-
ciam, quam Abraham per fidem consecu-
tus erat, & figurabat hæc externa circum-
cisio, circumcisionem spirituaalem. Vt enim

G præpuij

EPIST. PAULI

præputij caro circumcidebatur in signum
abolendi veteris hominis, & creandi noui
hominis: Ita corpus peccati abscindendum
est, per fidem in Christum, qui peccatum
sustulit, vt iam simus non vetus sed nouus
homo. Hanc circumcisionem spirituales
Christus in nobis peragit, nõ quidem me-
diante veteri illa circumcissione, sed bap-
tismo. Nam vt rei exhibendæ signum fuit
circumcisio: Ita iam exhibitæ testimoni-
um est baptismus, nostræ ablutionis per
sanguinem Christi obsignatio. Ex hoc lo-
co Pauli colligimus spiritualis circumci-
sionis definitionem, quæ est depositio cor-
poris peccatorum carnis, per circumcisio-
nem Christi, dum Christus circumcidit
nos secum in baptismo, consepultos & ex-
citatos per fidem, qua Deus in nobis effi-
cax est. Proinde verè circumcisi sunt, qui
renunciato peccato, spiritu Deo seruiunt,
& gloriantur in Christo Iesu, & non carne.
Philip:3.

Et uos, cùm mortui essetis in
delictis & præputio carnis ue-
stræ, conuiuificauit cum eo.

Quinta ratio est propositionis. Mor-
tui

AD
tui delictis & pr
est, impuritate v
Deo cum Christo
in Christo sunt o
traditionibus au
ad vitam necessa
rè, cauenda pot
Christi vita auo
tam et mortem
tem quidem &
feramus nobi
num per Iesum

Condo

peccata,

Signum vit
condonatio. Vt
mors: ita sublata

Delens,
erat, chiro
quod erat

Sexta rat
dæos, qui ob
monias Iuda
ratio sumta
nem signi, D

AD COLOSS.

tui delictis & præputio carnis nostræ (id est, impuritate viciosa naturæ) vitam à Deo cum Christo sumus consecuti. Igitur in Christo sunt omnia, & nihil ex humanis traditionibus aut philosophia tanquam ad vitam necessarium petendum est. Quare, cauenda potius est talis fraus, quæ à Christi vita auocat. Obserua hoc loco vitam et mortem in suis causis conferri. Mortem quidem & damnationem acceptam feramus nobis ipsis, vitam verò Dei donum per Iesum Christum agnoscamus.

Condonans vobis omnia peccata.

Signum vitæ restitutæ est peccatorum condonatio. Vt enim sine peccato nulla est mors; ita sublata morte, vita restituitur.

Delens, quod aduersum nos erat, chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis.

Sexta ratio est potissimum contra Iudæos, qui obtrudere Colossensibus ceremonias Iudaicas voluerunt. Est autem hæc ratio sumpta à remotione rei ad remotionem signi. Debitum totum est condona-

G 2 tum.

EPIST. PAULI

rum. Igitur chirographum non amplius valet. Quarè non amplius vt testimonium debiti reseruandum est. Fuerunt autem ceremoniæ Mosaicæ veluti chirographum, quo confitebantur Iudæi debitum suum, vt quotidianæ illæ ablutiones fuerunt impuritatis confessio, & quasi chirographum seu ἀνταρχὴ: Sic victimæ & sacrificia iterata peccatum remanere testabantur. Neq; enim dubium esse potest, quin per decreta hoc loco intelligat Paulus ceremonias ipsas Mosaicas, quæ veluti chirographum quoddam erant confessionis debiti. At si obijcitur remanere peccatum in natura. Igitur retinendum esse chirographum, hoc est, retinendas esse ceremonias Mosaicas. Respondeo, peccatum quidem, quântum ad efficaciam mortis Christi attinet, deletum esse, quam deletionem figurabant sacrificia vetera, quæ ideo iam cessare debent, quia quod figurabant futurum, nunc exhibitum est. Proinde mortem Christi expiatoriam negant, quotquot ceremonias Mosaicas vrgent ac docent. Nam laceratum chirographum sarcire volunt.

Et ipsum sustulit de medio,
affigens illud cruci.

Ampli-

A D
Amplificat
graphi nimirum
ficus finem imp
ci, id quod mi
firmatum est. N
abrogationem
vetrum.
Expolians
testates trad
phans de ip
Amplific
pulcerima im
ctor est, & tri
phæum & velu
stes victi Diabol
tus & potestates
quod exercebat
Quemadmodum
ma victorum in
hostes veli sur
stimonium vic
tis Diabolis pe
erecto crucis t
mortem suam
bulo crucis, e
rioso descensu
ascensu in ca

AD COLOSS.

Amplificat à modo deletionis chirographi nimirum, quòd Christus cruci affixus finem imposuerit ceremonijs Mosais, id quod miraculo passo Christo confirmatum est. Nam scissio veli significabat abrogationem omnium ceremoniarum veterum.

Expolians principatus & potestates traduxit palàm, triumphans de ipsis in illa.

Amplificat Christi victoris gloriam pulcherrima imagine. Christus dominus victor est, & triumphator, crux Christi trophæum & veluti currus triumphalis, hostes victi Diaboli ipsi, quos hîc principatus & potestates vocat propter imperium, quod exercebant in genus humanum. Quemadmodum itaq; victor aliquis arma victorum in trophæum, vbi in fugam hostes versi sunt & victi, suspendit, in testimonium victoriæ: Ita Christus superatis Diaboli peccato et morte triumphum, erecto crucis trophæo egit. Vt enim per mortem suam conflixit cum hoste in patibulo crucis, eumq; superauit: Ita suo glorioso descensu ad inferos, resurrectione & ascensu in cœlum, triumphum egit, (ad

G 3 Ephes.

EPIST. PAVLI

Ephes. 4.) monumento victoriæ seu trophæo crucis erecto. Meminerimus igitur Christi trophæum esse crucem, id est, mortem & passionem, & triumphum, deuictio Satana, morte & peccato, ut amplius Christo ac membris eius, tenebrarum potestas nocere non possit.

Nemo ergo uos iudicet in cibo & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.

Conclusio est, in qua quidam ritus recitantur, quos Iudaizantes Christiani volebant imponere Colossensibus, tanquam necessarios ad salutem ac complementum Euangelij. Nemo, inquit, vos iudicet. Nolite ullius hominis pertimescere iudicium, quo vos reos peragere volunt, tanquam decretorum Dei violatores. Quod enim supra decreta vocauit, iam quadam distributione rituum Mosaicorum exponit, non quidem absoluta & plena, sed paucis generibus nominatis cætera intelligenda relinquit. Nam de omnibus idem iudicium eademq;

AD
eademq; ratio e
delectum cibor
dat Dei populo
ad tempus, vt
id est, obscure
absentis Christi
uenit in Christo
secetur. Proin
rio libertatis C
arq; alijs hum
de festis Chris
regulæ.

Prima.
libera esse de
cendæq; pieza
Christianis illu
disciplinæ seu
tum erat, ferent
mar Rom: 14

Secunda.
se debent, vt
explicetur, i
Historia festi
beneficium I
lustratur. T
datur. Hos
Hymni in i
Tertia.

AD COLOSS.

eademque ratio est. An non verbum Dei delectum ciborum, festorum &c. commendat Dei populo? Commendat quidem, sed ad tempus, ut essent umbræ futurorum, id est, obscuræ quædam repræsentationes absentis Christi. At postquam corpus aduenit in Christo Iesu, non decet ut umbras sectemur. Proinde obseruetur hîc vindictio libertatis Christianæ à ritibus Mosaicis atque alijs humanis traditionibus. Verùm de festis Christianorum hæc seruandæ sunt regulæ.

*Regula de
Festis Chri-
stianorum.*

Prima, Omnium Christianorum festa libera esse debent, doctrinæ, ordinis, exercendæque pietatis causa instituta. Neque enim Christianis illud iugum, quod olim Iudæis disciplinæ seu pædagogicæ gratia impositum erat, ferendum est. Hæc regula confirmatur Rom:14. Gal:4. & præsentis loco.

1.

Secunda, Festa Christianorum talia esse debent, ut aliqua in illis doctrinæ pars explicetur, idque hoc ordine, ut Primum Historia festi pure tradatur. Deinde, clarè beneficium Dei, cuius meminit festum, illustretur. Tertio, ut usus & fructus ostendatur. Hoc obseruasse veteres, ostendunt Hymni in festis diebus decantati.

2.

Tertia, Tametsi Christianis tempus aliquod

3.

G 4 aliquod

EPIST. PAULI

aliquod necessarium est, quò conueniant ad audiendum verbum Dei, ad præcandum, ad percipienda sacramenta: tamen circumstantijs temporis Christianus minime est affixus. Illum autem dico circumstantijs temporis affixum esse, qui à constituta die nulla neq; necessitate, neq; proximi amore auelli potest. Nam si sabbathum propter hominem est factum, & non homo propter sabbathum, debet profectò sabbathum, atq; adeo omne festum necessitati hominis cedere. Ob hanc causam p̄ in primitiua Ecclesia sabbathum transtulerunt in diem Dominicum, ne cum Iudeis viderentur affixi esse circumstantijs temporum.

4. Quarta, Sabbathum Iudaicum typus & figura sabbathi spiritualis Christianorum fuit, quod quidem perpetuum esse debet, docente hoc Esaia cap: 66. Quod sane sabbathum nihil aliud est, quàm perpetuum à peccatis otium, singulis diebus peragendum.

5. Quinta, Caueat Christianus, ne prætextu Christianæ libertatis contumaciter Christianorum festa contemnat. Hoc enim qui facit, & ordinem Ecclesiæ vtilem turpiter violat, & alios exëplo malitiosè lædit.

Sexta,

AD
Sexta, Fest
contumeliam, e
tem & occasio
impudentius &
alio tempore pa
Imperatorum d
dies maiestati a
volumus volu

Septima,
hanc regulam
Ruri politici ag
tereq; inseruic
rit, vt non a
aut vites locu
casione momen
fi prouisione ce
tenus seruandar
stremum verbi n
nus cum quint
possit. Has reg
ftianorum qui
stitionem faci
tatis ignarus l
tet, sed liberet
norem, Eccle
am vtilitater

Nemo

AD COLOSS.

Sexta, Festorum prophanatio in Dei contumeliam, est ocium, spacium, facultatem & occasionem sumere quæuis scelera impudentius & cumulatius, quàm vlllo alio tempore patrandi. Hinc lex piorum Imperatorum de festis diebus: dies festos, dies maiestati altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari.

Septima, Imperator Constantinus hanc regulam de die Dominico statuit. Ruri positi agrorum culturæ, liberè, licenterq; inseruiant, quoniam frequenter euenit, vt non aptius alio de frumenta sulcis, aut vites scrobibus commendentur, ne occasione momenti pereat cõmoditas, cœlesti prouisione concessa. Hanc regulam eatenus seruandam censeo, quatenus ministerium verbi non contemnatur, & quatenus cum quinta regula suprâ posita stare possit. Has regulas de festiuitatibus Christianorum qui seruat, nec in Iudaicâ superstitionem facilè ruet, neq; Christianæ libertatis ignarus laqueum sibi imponi permittet, sed liberè ordinatione libera in Dei honorem, Ecclesiæ ædificationem, & propriam vtilitatem vti poterit.

Nemo uobis palmam inter-

G S uer-

EPIST. PAULI
uertat, sibi placens in humilitate
& cultu angelorum.

Addit aliud genus falsi dogmatis, nimirum cultum angelorum. Fuerunt enim quidam Christiani tum temporis, instituti in philosophia Platonica, qui angelos tutelares, quos Plato Demonas vocat, inuocandos prædicarunt. A quo errore, vt sibi caueant Colossenses, monet Apostolus. Ne quis vobis, inquit, palmam inuertat, hoc est, caueate ne quisquam vobis palmam eripiat, quam obtinetis per Christum triumphatorem, modo in eo currentes seu decertantes manseritis. Nam sunt, quibus vnice placet vos & fraudando & tentando aggredi. Hi seductores indignum esse dicunt vnigeniti maiestate, vt vos miseri ac in terris degentes homines, ductu eius ad patrem accedatis. Hac humilitate ficta sibi placent, fingentes angelos hoc deducendi munere fungi, Atq; ita non satis firmatos à Christo victore abducunt, eisque palmam fraudulenter eripiunt. Locus obseruandus; fugiendum omne dogma, quod non disertè fundatur in scriptura. Deinde cauendas esse insidias, quæ struuntur infirmis per fictam humilitatem ac
super-

A D
superitionem.
amere, qui
pendent.

In his, q
se incidens
mente carn

Ratio p
scriptione Pie
descriptio id
quò ipsoru
ueant sibi
bus. Prima
doctrinae sua
hil explorati
peruasi acum
tionis. Mer
Paulus huma
nihil, vbi de
Quicquid er
nec capit an
De. Nihil p
bo Deifund
ratur. Dis
rationes, q
fugiendas
luerimus.

AD COLOSS.

superstitionem, tum eos omnes palmam
amittere, qui à solo CHRISTO non
pendent.

In his, quæ non uidit, fastuo-
sè incedens, frustra inflatus, à
mente carnis suæ.

Ratio proximæ exhortationis à de-
scriptione Pseudoapostolorum sumta, quæ
descriptio ideo hîc interponitur à Paulo,
quò ipsorum vana arrogantia agnita ca-
ueant sibi Colossenses ab illorum fraudi-
bus. Primum fastuosè incedunt, iactantes
doctrinæ sublimitatem, de qua tamen ni-
hil explorati habent, atq; eò impelluntur
persuali acumine ingenij & perspicacia ra-
tionis. Mentem enim carnis vocat hîc
Paulus humani ingenij perspicaciam, qua
nihil, ubi de rebus salutis agitur, vanius.
Quicquid enim ex carne natū est, caro est,
nec capit animalis homo, quæ sunt spiritus
Dei. Nihil proinde solidum est, nisi in ver-
bo Dei fundetur, & spiritus magisterio ge-
ratur. Discamus igitur hinc omnes dispu-
tationes, quas gignit humanum cerebrum,
fugiendas esse, modo à Christo abduci no-
luerimus.

Non

EPIST. PAULI

Non tenens caput, ex quo totum corpus per iuncturas & connexiones subministratum & compactum, augetur augmento Dei.

Vanitatem Pseudoapostolorum confirmat ex eo, quod à capite alieni sint, cui qui non adhæret, frustra se corporis membrum iactitat, & rationem subiicit, quia totum corpus, hoc est, Ecclesia à capite dependet per iuncturas, quibus capitum corpus annectitur, & per connexiones, quibus membra corporis inter sese cohærent. Hoc corpus subministratum & compactum crescit augmento Dei. Vt enim vitalis spiritus à cerebro in reliquum corpus per neruos diffunditur, & à capite ipso sensus omnis & motus deriuatur: Sic & Ecclesie corpus à Christo subministratur, hoc est, ab eo & vitam accipit & spiritus incrementum. Quod utique fit, dum spiritus illi innexus est & impactus. Is namque per nexum quendam & iuncturas incrementa suppeditat corpori. Itaque si non vinciretur corpus cum capite, nec illi quidem congruere

A D
grare seu resp
vitalis illi sup
mentum in fic
re. Ex hoc loc
solam supersti
rum & sanctor
amittere, & ex
quicunque alian
scripta est, r
quantur. D
sti corpore,
Christo ad
contenti sur
quemadmo
um haber; la
mento, non hu
potius deform
cunt, Imò in
Ecclesie corp
Itaque si
sto ab el
tanquam
decretis t
Aliud
sa, cuius se
gata per me

AD COLOSS.

gruere seu respondere valeret, nec spiritus vitalis illi suppeditaretur, nec illi incrementum in fide vera ac dilectione accederet. Ex hoc loco primum concluditur, non solum superstitiosum esse cultum angelorum & sanctorum, sed eos prorsus caput amittere, & ex corpore Ecclesie abscindi, quicunque aliam, quam que verbo Dei prescripta est, rationem colendi Deum sequuntur. Deinde eos solos esse in Christi corpore, & Ecclesie membra, qui soli Christo adherent, ipsiusque doctrina sola contenti sunt. Præterea notandum, quod quemadmodum Ecclesia à Christo initium habet: Ita etiam crescit solo Dei incremento, non humanis traditionibus, quæ potius deformia membra & monstrosa faciunt, Imò in nihilum tandem redigunt Ecclesie corpus.

NB.

Itaque, si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid, tanquam uiuentes in mundo, decretis tenemini?

Aliud argumentum à remotione causæ, cuius sensus hic est. Decreta sunt abrogata per mortem Christi, Igitur non amplius

it, ex quo to
uncturas &
inistratum &
cit augmentu

apostolorum cor
ite alieni sint, et
se corporis mem
nem subijcit, qui
ecclesia à capite de
ibus capiti con
nexiones, quibu
e coherent. Ho
& compactur
Vt enim vital
uum corpus
capite ipso senti
ur: Sic & Eccles
inistratur, hoc
& spiritus incre
ic, dum spiritus
Is namq; per
turas incrementu
si non vincirent
illi quidem cor
gruet

EPIST. PAULI

plius decretis obnoxij esse debetis. Nam hæc ratio : Mortui estis cum Christo ab elementis mundi, tantundem valet, ac si diceret, Mors Christi aboleuit decreta. Vos estis cum Christo mortui. Igitur decreta sunt vobis abolita siue abrogata. Hæc decreta ideo vocat elementa mundi, quia fuerunt res externæ & pædagogicæ, duraturæ tantum vsq; ad aduentum Christi.

Ne esitaueris, ne gustaueris,
ne attigeris.

Mimesis est. Verba enim Pseudoapostolorum refert, quibus illi superstitione decreta cumulârunt. Quia autem sequentes rationes, quibus hæc decreta subuertit Paulus, ad cibum tantummodo referri possunt, pro eo quod reddi solet, Ne attigeris, verti cum quibusdam, ne esitaueris. Nam vox ἀπιεῖς vtramq; significationem habet, quarum posterior præsentis loco magis congruit. Pseudoapostolorum enim progressus Paulus hoc loco describere voluit. Initium à superstitione est, quòd non tantum edere, sed tenuiter esitare vetant. Vbi hoc obtinuerunt, iam gustare

A B
stare etiam pro
que illis conce
correctare fas
vitam verifi
nam. Ne terti
tempurum. Ne
enim prohibi
rem. Nam fac
accommodat
quod sequer
sentis loci pe

Quæ
ptionem

Confirma
destinato ad fi
bi omnes, qu
res, eò destina
alioqui nulli
perirent. A
condidit.
est cogitare
frustra con
significat v

Iuxta
hominu

AD COLOSS.

stare etiam prohibent. Postquam hoc quoque illis concessum est, ne digito quidem contrectare fas esse dicunt. Qui retinent usitatam versionem, sic absoluunt sententiam. Ne tetigeris hoc corpus. Est enim impurum. Ne gustaueris hunc cibum. Est enim prohibitus. Ne contrectaueris hanc rem. Nam sacra est. Sed prior explicatio accommodatior videtur presenti loco, id quod sequentes rationes, adeoque ipsa presentis loci peristasis conuincunt.

Quæ sunt omnia in corruptionem ipso abusu,

Confirmatio ab ipso rerum usu, seu à destinato ad finem, cuius hic sensus est, Cibi omnes, quos gustare vetant Iudaizantes, eò destinati sunt, ut utendo pereant, alioqui nullus eorum usus esset, & sine usu perirent. Atque ita Deus aliquid inutile condidisset, quod prophanum & impium est cogitare de Deo sapientissimo, qui nihil frustra condidit. Porro, abuti hoc loco significat utendo consumere.

Iuxta præcepta & doctrinas hominum.

Aliud

EPIST. PAULI

Aliud argumentum à causa sumtum. Credentes non sunt astricti præceptis & doctrinis hominum. Sed prohibitiones ciborum sunt præcepta & doctrinæ hominum. Igitur Christiani prohibitionibus ciborum non obligantur. Obseruandus imprimis hic locus est. Nam disertè docet, quòd nullum humanum inuentum debeat conscientiam Christiani hominis ligare. Quare, quicquid proponitur sine mandato Dei & expresso verbo, fugiendum est non secus atq; puritatis Euangelij corruptela.

Quæ speciem quidem habent sapientiæ in superstitione & humilitate, & neglectu corporis.

Interponit rationem, cur vsq; adeo arideant humanæ traditiones, ac tres causas recitat, quarum Prima est, ἑθελοτρῆσκεία, id est, voluntarius cultus, bona (vr aiunt) intentione susceptus. Altera est humilitas, qua se præpositis suis & maioribus subiiciunt, atq; suo exemplo alios ad præstandam obedientiam superioribus inhortantur. Tertia causa est neglectus corporis.

Nam

AD
Nam dicunt ist
tiam seruire cor
has causas quasi
rit Paulus, cu
specie sapientiæ
quod quicquid
cio salutis extra
tia, ex stulto e
Surgitur nobi
unde alibi Pau
quod oportet
cia cumulan
bonæ intenti
quod quadru
vocat / intenti
runt cultus, E
nis, Nam stulte
quæ est verbum
tatis vicium inc
so magis teme
uis & cinis vel
re, iuxta quan
lit nolite Tert
ro nocent exet

Non in
pletionem

AD COLOSS.

Nam dicunt istam certorū ciborū abstinē-
tiam seruire corporis mortificationi, Verū
has causas quasi fulmine quodam proster-
nit Paulus, cū pronunciet eas habere
speciē sapientiæ tantū, vnde relinquitur,
quod quicquid sapiant homines in nego-
cio salutis extra verbum, id mera sit stul-
ticia, ex stulto cerebro hominum profecta.
Sit igitur nobis verbum sapiendi regula,
vnde alibi Paulus: Nemo sapiat vltra id,
quod oporteat sapere. Porro, quia stulti-
cia cumulandi cultus, prætextum habet
bonæ intentionis, pñ hominis est cogitare,
quod quadrupliciter peccent, qui bona (vt
vocat) intentione sine verbo Dei insti-
tuunt cultus. Primum rei fiunt defectio-
nis. Nam stultè deficiunt à regula cultus,
quæ est verbum Dei. Deinde in temeri-
tatis vicium incurrunt. Quid enim quæ-
so magis temerarium est, quàm quod pul-
uis & cinis velit Deo normam præscribe-
re, iuxta quam ab homine coli debeat, ve-
lit nolit. Tertio, superbia peccant. Quar-
to nocent exemplo.

Non in honore aliquo ad ex-
pletionem carnis.

H Repe-

EPIST. PAULI

Reprehensio est Pseudoapostolorum,
& ostensio veri vsus ciborum. Reprehendit quidem Pseudoapostolos, eò quòd omnem corporis curam abijciendam docuerunt, quòd cum fit, redditur corpus ad suas functiones inutile. Est autem duplex carnis cura. Vna prohibita, nempe quæ ad concupiscentias carnis explendas facit. Altera præcepta, quæ eò pertinet, vt corpus robur suum ad præstanda debita officia habeat. Vsus porrò ciborum ad expletionem, id est, saturitatem, qualem natura necessitas requirit, pertinet. Vt enim honor hîc debitam curam significat: Ita expletio eam facietatem denotat, qua natura vt sit incolumis, nequaquam carere potest.

CAPVT TERTIVM.

Quarta pars Epistolæ.

SVMMA CAPITIS TERTII.

Mortis

AD
Mortis & r
Mopes verer
fuis renunciant,
um virtutum g
cis. Coniuges
& serui debita f

ORDO E
PIT

Apostolic
Anæ para
Primo loco
tè fluunt. De
tionem & con
ficia enim Chri
ea cū vicis opp
dit ad personal
tum, liberoru
Vnde in qua
paraten, q
maximè est
præcepta om

EXEG
TER

AD COLOSS.

Mortis & resurrectionis Christi participes veteri homini cum actionibus suis renuncient, ac nouum induant, omnium virtutum genere ornati, profligatis vicij. Coniuges, parentes & liberi, domini & serui debita sibi mutuò præstent officia.

ORDO ET PARTES CAPITIS
TERTII.

Apostolico more & Prophetico doctrinæ paræneses subiicit in hoc capite, ac Primo loco eas, quæ ex doctrina immediate fluunt. Deinde generales per distributionem & contrariorum collationem. Officia enim Christiani hominis, conferendo ea cū vicij oppositis recenser. Tum descendit ad personalia officia coniugum, parentum, liberorum, dominorum, seruorum. Vnde in quarto capite ad generalem redit parænesin, quæ sanè exhortandi ratio, vt maximè est perspicua: Ita iuxta artificum præcepta omnino instituta videtur.

EXEGESIS CAPITIS
TERTII, CVM OBSER-
uatione doctrinarum.

H 2 Si

EPIST. PAULI

Si surrexistis igitur cum
Christo, quæ sursum sunt quæ-
rite.

Illatio est exhortatoria, & ponitur pro-
positio maior loco totius argumēti, quem
admodum in hypotheticis ut plurimum
fieri solet. Estq; argumentum à connexis.
Si surrexistis cum Christo, quæ sursum
sunt quærite. Sed resurrexistis cum Chri-
sto. Igitur quæ sursum sunt quærite, id est,
rebus cœlestibus studete. Atq; hæc est pri-
ma propositio institutæ exhortationis, quæ
per locum à contrarijs extruitur, ex do-
ctrina præcedente.

Vbi Christus est, in dextra
Dei sedens.

Propositionis ratio est. Christus, cu-
ius membra estis, quærendus est. Sed is in
cœlo est, in dextra Dei sedens, Igitur ibi
est quærendus, nempe fide, inuocatione,
affectu & meditatione vitæ cœlestis. Hæc
Pauli verba nequaquam tollunt præsen-
tiam Christi à nobis. Nam iuxta promiss-
ionem suam Christus nobis verè adest.
Ego, inquit, ero vobiscum vsq; ad con-
sum-

AD
sumationem
Augustini huc
quod Deus est, in
homo est, vid
dextra Dei, ut hi
enim hic dextr
locus beatitudi
co corpus Chr
hic disertè opp
rebus terrenis.
ferio de præse
cœna. Est e
naturali præ
turali, quæma
retur,

Quæ sur
& non quæ

Repetitio
tæ Antithesi.
vos in terris
tio debet esse
Igitur ista re
Hic enim ter
ritus, contra
pire. Auoc
vitæ cœlestis

AD COLOSS.

summationem seculi. Distinctio ergo Augustini huc facit: Vbiq; est, per id quod Deus est, in cœlo autem per id, quod homo est, videlicet vbi Christus est in dextra Dei, vt hîc Apostolus loquitur. Est enim hîc dextra Dei absq; omni dubio locus beatitudinis & felicitatis, in quo loco corpus Christi collocatum est. Nam hîc disertè opponitur dextra Dei locis & rebus terrenis. Neq; cum his pugnat assertio de præsentia vera corporis Christi in cœna. Est enim in cœlo corpus Christi naturali præsentia, in cœna verò supernaturali, quemadmodum ipse Lutherus fatetur.

Quæ sursum sunt cogitate,
& non quæ sunt super terram.

Repetitio est propositionis amplificatæ Antithesi, quasi dicat: Ceremoniæ vos in terris detinent, sed vestra meditatio debet esse cœlestis, vbi Christus est. Igitur ista terrena ne amplius sectemini. Hîc enim terrena vocat ceremonias illas & ritus, contra quos disseruit in superiori capite. Auocant enim à vera meditatione vitæ cœlestis. Quò igitur magis cumu-

H 3 lantur

EPIST. PAULI

lantur ceremoniæ, eò minus est veræ san-
ctimonix, eoq; magis ignoratur Christus,
occupatis hominum animis in ceremo-
nijs.

Mortui enim estis, & uita
uestra abscondita est cum Chri-
sto in Deo.

Ratio ab adiunctis duplex. Mortui
estis mundo, Igitur quæ mundi sunt no-
lite meditari. Viuificati estis cum Chri-
sto in Deo. Igitur istius vitæ ratio habenda
est. Cum addit, Cum Christo in Deo,
duas causas futuræ nostræ gloriosæ vitæ
indicat, Materiam, & efficientem. Chri-
stus est materia vitæ nostræ. Iplius enim
vita nostra est, ut ipsius mors nostra est. Ef-
ficiens causa est ipse Deus, qui hanc no-
stram absconditam vitam olim in lucem
producet.

Vbi autem Christus appa-
ruerit uita nostra, tunc & uos
cum eo apparebitis in gloria.

Consolatio est, qua animat Colossen-
ses

AD
ses contra præ-
conulant moram
vitæ in gloria
ter margarita, quæ
illâq; refracta p
fulgorem: Sic
tali carne fuerim
scandita, sed di-
stra gloriosa ap-
natur omnibu
hac vita nos
perfectionū
enim certo C
certo nos, qui
tempore gloriæ

Mortifi-
uestra, quæ

Inferi gen-
orditur à prin-
carnis mortifi-
nere hortatur
quæ sunt sup
quandam d
Porro peccat
vata in scrip-

AD COLOSS.

ses contra præsentis ærumnas, ut boni consulant moram apparitionis promissæ vitæ in gloria beatitudinis. Ut enim later margarita, quàm diu coctea occultatur, illacq; refracta proprium virtutis emittit fulgorem: Sic & nos donec in hac mortali carne fuerimus, nostra vita later abscondita, sed dissoluta hac carne, vita nostra gloriosa apparebit. Hic locus opponatur omnibus huius mundi ærumnis, hac vita nos consolemur, quoties sæuior persecutionū tempestas suboritur. Quàm enim certò Christus glorificatus est, tam certò nos, qui hîc in eum confidimus, suo tempore glorificabimur.

Mortificate ergo membra uestra, quæ sunt super terram.

Infert generalem exhortationem, quam orditur à prima pœnitentiæ parte, quæ est carnis mortificatio. Ac primum in genere hortatur ad mortificanda membra, quæ sunt supra terram, cui mox subiungit quandam distributionem membrorum. Porro peccata & affectus peccatorum, usitata in scripturis metaphora, qua & tota

H 4 pec-

EPIST. PAULI

peccati massa appellatione corporis designatur, vocat membra terrestria, quasi corporis totius partes & membra quaedam veteris hominis, hoc est, corruptæ naturæ. Docet proinde hic locus, qualesnam nostra natura simus, quemque fructum, si nobis relinquamur, producere valeamus. Porro, mortificationis descriptionem colligamus hoc pacto. Mortificatio est verus timor Dei, quo resistimus, adiuti Spiritu sancto, concupiscentiis carnis, absterremur metu iudicij Dei à peccando, quadamque diligentia ac disciplina cauemus in peccata lapsus, quò toti spiritui & corpore Deo obsequium ex fide præstemus, in nouitate vitæ ambulantes. Huic ex aduerso respondet viuificatio, quæ est, cum consolatio ex fide percepta, tum nouæ vitæ incoatio, in omni pietatis exercitio. His duabus partibus, mortificatione & viuificatione, constat spiritalis regeneratio.

Fornicationem.

Id est, illicitum concubitum cum muliere sibi matrimonio non iuncta.

Immunditiem.

Hac

A D
Hac notat
quarumque non
cum pro multi
sunt vocem, om
communem.

L
Erasmus
mmis libidinis
ce πλεονεξία est
seu rabies q
furioli ruum
num genera,
græcis πλεονεξία
seu furioli. Ha
non secus se h
pore, aut febr
di morbus, cu
& plane diu
bie vincatur,
pe sanctum
ctatur, qui ist

Conc

Hac on
tam nomina

AD COLOSS.

Hac notat omnem illicitam venerem, quæcunq; nominari possit. Verecundè enim pro multis libidinum generibus posuit vocem, omnibus venereis actionibus communem.

Libidinem.

Erasmus molliciem vertit, quæ est omnis libidinis incitamentum, verùm græcè $\pi\acute{\alpha}\theta\omicron$ est, id est, affectio turbulentior, seu rabies quædam corporis, qua veluti furiosi ruunt homines in quæuis libidinum genera, vnde tales homines dicuntur græcis $\kappa\upsilon\pi\omicron\mu\alpha\upsilon\epsilon\acute{\iota}\varsigma$, id est, ex venere insani seu furiosi. Hæc (vt inquit Athanasius) non secus se habet, quàm vulnus in corpore, aut febris, aut alius quiuvis istiusmodi morbus, cui mederi singularis curæ est, & planè diuinæ. Verùm ne quis hac rabie uincatur, donatum est remedium, nempe sanctum matrimonium, quod amplectatur, qui isto morbo se turbari senserit.

Concupiscentiam malam.

Hæc omnis mali fons est. Sed cùm malam nominat, concupiscentiam aliquam

H s bonam

EPIST. PAULI

bonam esse subindicat. Illa carnis est, & ad carnalia sollicitat: Hæc spiritus est, quæ quæ Dei sunt & virtutis, concupiscuntur & exoprantur. Gal: 5.

Et avaritiam, quæ est simulacrorum cultus.

Cur avaritiam fugiendam & amputandam, tanquam veteris hominis membrum, cupiat, rationem reddit, nimirum quòd sit simulacrorum cultus. Si igitur Christiani veri Dei cultores esse debent, & fugere omnem Idolatriam, profectò ab avaritia abstinebunt, quam si sectantur, à vero Dei cultu aberrant. Ratio autem, cur avaritia dicatur Idololatria, hæc est, quòd vt Idololatria vero Deo spreto, colit idolum loco veri Dei: ita avarus rebus suis confisus, fiduciam in solum Deum abijcit. Ideoq; rectè Idololatria à Paulo dicitur.

Propter quæ uenit ira Dei in filios inobedientiæ.

Memi-

A D
Meminit i
hoc est, eos qu
carni indulgen
perpetranda. E
gitose viuent
Nam omnis q
catus sanguin
fir vna ex not
hiorum Satan
candæ carni f
nalibus defu

In qu
do ambul
in eis.

Ambigu
rum est vtru
dientia, aut
tur. Si ad h
bus, id est, i
vos aliqua
retis in eis,
dum illi fe
sentes prio
postquam
veris sunt.

AD COLOSS.

Meminit iudicij Dei in inobedientes, hoc est, eos qui spiritus imperio excusso, carni indulgent ad omnia nefanda scelera perpetranda. Ex hoc loco conuincitur, flagitiose viuentes, nihil prorsus fidei habere. Nam omnis qui credit, ab ira Dei vindicatus sanguine Christi est. Hæc proinde fit vna ex notis externis filiorum Dei & filiorum Satanæ. Illi ex spiritu fidei mortificandæ carni student, Hi laxant frena carnalibus desiderijs.

In quibus & vos aliquando ambulastis, cum uiueretis in eis.

Ambiguus est hic locus. Nam incertum est vtrum, in quibus, ad filios inobedientiæ, aut ad vitia, quæ recensuit referatur. Si ad homines hic erit sensus. In quibus, id est, inter quos (vt vertit Erasmus) vos aliquando ambulabatis, dum viueretis in eis, scilicet sceleribus, quemadmodum illi fecerunt. Ac ita admonet Colossenses prioris vitæ, vt iam sint cautores, postquam ad Christianam religionem conuersi sunt. At si ad vitia referre malis, hic

eris

EPIST. PAULI

erit sensus. In quibus, scilicet vitijs vos aliquando ambulabatis, id est, conuersabimini, cum adhuc viueretis in eis, quasi dicat: iam per mortem Christi, carni adeoque eius operibus mortui estis. Non igitur decet, vt in vitijs amplius viuatis, atq; ita erit argumentum à priuatione causæ ad priuationem effectus. Monet hic locus, quòd Christiana religio & professio requirat vitam & mores religioni congruentes.

Nunc autem deponite & uos omnia, iram, indignationem, maliciam, blasphemiam, turpiloquium ex ore uestro, ne mentiamini alijs alijs.

Pergit in hortando Colessenses ad deponenda membra veteris hominis, quorum nonnulla subiungit, nempe iram, excandescentiam, malitiam, blasphemiam, turpiloquium & mendacium.

Ira & excandescencia facilius apud Græcos distinguuntur, quibus ira, hoc est,

A D
appeti
quod est
gracis θυμω,
tat, quando fat
lire, vnde in v
quasi scintillul
& dicitur ἄρα
mando & exci
Porro, ne
nemus, notan
vna laudabi

Laudat
dit, & tend
num finem. F
ci. Causa est so
Finis est, vt fi
Iudex irascitur
sticæ & incol
est, vt latro af
ri, ne & ipsi
proprie pers
sonam puni
inter homin
Viciose
cedit, & ter
Hæc inter c
& à Christo

AD COLOSS.

est, ὀργή, appetitum vindictæ significat, ab ἠρέγω, quod est appeto. Excandescencia, græcis θυμός, perturbationem illam notat, quando sanguis circa cor incipit ebullire, vnde in vultu & in oculis erumpunt quasi scintillulæ quædam ignis ardentis, & dicitur πῦρ τὸ δύνει, hoc est, ab inflammando & excitando.

Porro, ne omnem iram temerè damnemus, notandum est quòd duplex sit Ira, vna laudabilis, altera viciosa.

Laudabilis ira ex bona causa procedit, & tendit moderatè ad aliquem bonum finem. Pater irascitur filio contumaci. Causa est ὀργὴ φυσικὴ in bono patre. Finis est, vt filius castigatus emendetur. Iudex irascitur latroni. Causa est amor iusticiæ & incolumitatis reipublicæ. Finis est, vt latro affectus supplicio alijs sit terrori, ne & ipsi latrocinia exerceant. Hic non propriè personæ irascitur, sed vicio, & personam punit, ne vitium magis grassetur inter homines.

Viciosa ira est, quæ ex mala causa procedit, & tendit in malum aliquem finem. Hæc inter opera carnis numeratur Gal: 5. & à Christo damnatur Matth: 5.

Mali-

EPIST. PAULI

Malicia, græcè κακία, hanc Cicero opponit virtuti, & significat habitum viciosum virtuti omnino contrarium. Hinc pro quouis maleficio accipitur.

Blasphemia propriè conuicium, quo alicuius fama & nomen læditur, vt ἐυφημία est acclamatio, qua alicuius fama & nomen extollitur & celebratur.

Turpiloquium αἰσχολογία, verborum obscœnitatem notat, quam cum audiunt verecundi, non solum pudore, verum etiam dolore afficiuntur, adeo vt indignentur etiam.

Mendacium propriè est dictum nocendi studio prolatum, contrarium veritati cognitæ, quàm dici oportuit. Impropriè mendacium est, cum oratio cum re non omnino congruit, sed abest tamen nocendi studium, immò sæpe gloria Dei quæritur, & salus hominis. Hoc in vicio non est, quia à causa bona procredit, & tendit in bonum finem. Philippus σχῆμα λόγῳ appellat.

Exuti ueterem hominem cum actionibus suis, & induti nouum, qui renouatur in agnitionem

A B
nem secunc
qui creauit
Iam causas
& lectandarum
vetus homo et
eius actiones si
tanquam men
homo reparat
tionis gratiam
eius membra,
tur. Notetur
oportet pio
vt indies n
die perficitur
menta lumere
mus ad perfect
Dei clarus ref
a capite. Qui e
Vbi n
dæus, cu
um, Barb
ber.
Hac en
prærogati
obseruatio

AD COLOSS.

nem secundum imaginem eius,
qui creauit illum.

Iam causas fugiendorum peccatorum
& sectandarum virtutum ponit. Vt enim
vetus homo est ipsa naturæ vitiositas, &
eius actiones sunt inde pullulantia vitia,
tanquam membra quædam: Ita nouus
homo reparatio naturæ est per regenera-
tionis gratiam, & eius fructus sunt veluti
eius membra, quibus suas actiones exequi-
tur. Notetur ergò hic scopus, quò tendere
oportet pios per totam vitam, nimirum
vt indies magis magisq; (non enim vno
die perficitur, sed toto vitæ tempore incre-
menta sumere debet hæc reparatio) tenda-
mus ad perfectionem, quò in nobis imago
Dei clarius refulgeat. Vide suprâ locum in
1. capite, Qui est imago Dei inuisibilis.

Vbi non est Græcus & Iu-
dæus, circumcisio & præputi-
um, Barbarus, Schyta, seruus, li-
ber.

Hac enumeratione tollit omnem cum
prærogatiuam tum externarum rerum
obseruationem, quæ omnia nullum locum
habent

EPIST. PAULI

habent, seu nullam prærogatiuam in regno Christi, quod regnum, quia spirituale est, administratur per Euangelium. A fide incipit, pietate ac innocentia ad perfectionem tendit. Obseruandus locus, quò Deus non sit personarum acceptor, sed vt Petrus inquit, Omnis, qui ipsum timer, acceptus est illi.

Sed omnia & in omnibus
Christus.

Quò tendant, quæ dixit de Græco, Iudæo &c. explicat, nimirum quò nihil extra Christum quærendum sit, in quo Christo salutis totius complementum est, quem qui fide possidet, nihil est, quod requirat amplius. Facessant igitur omnes, quotquot ad perfectionem Christianam aliquid extra Christum quærent. Moneamur quoq, vt in illo indies adoleamus, quemadmodum Apostolus monet ad Ephes. 1.

Induite igitur tanquam electi Dei, sancti & dilecti, uiscera miserationum, benignitatem, hu
mili

AD

militatem, n
lerantiam.

Antithesis est
uir veteris homin
nonda suauit: Ita
minis recenfer. E
ponit, causas con
honesto. Electi, c
Hi enim electi
norum homin
temunt, Sani
gratiam, & quò
uino. Dicit in
igiturales frus, p
velit tantis honor

Viscera mis
dictum est, qua
stolus, non fati
laboranti, nisi
(qui viscerum
num ei porriga
cellitate confu
& miseratione di
Misericordia et
est, quo tangim

AD COLOSS.

militatem, mansuetudinem, tolerantiam.

Antithesis est. Vt enim supra recitauit veteris hominis membra, quæ deponenda suasit: Ita nunc membra noui hominis recenset. Epitheta, quæ in principio ponit, causas continent siue argumenta ab honesto. Electi, quia in Christum credunt. Hi enim electi dicuntur respectu profanorum hominum, qui Euangelium contemnunt. Sancti, propter regenerationis gratiam, & quod destinati sint cultui diuino. Dilecti in dilecto ad Ephes. 1. Cum igitur tales sitis, par est, vt vita & mores vestri tantis honoribus respondeant.

Viscera miserationum significanter dictum est, qua locutione significat Apostolus, non satis esse condolere proximo laboranti, nisi ex ardenti cordis affectu (qui viscerum nomine significatur) manum ei porrigas, iuuesq; in quacunq; necessitate constitutum. Porro, misericordia & miseratio differunt vt causa & effectus, Misericordia enim affectus quidam cordis est, quo tangimur aliena calamitate. Miseratio

I ratio

EPIST. PAULI

ratio verò est, cùm ex misericordia mori, succurrimus miseris & afflictis. Hæc virtus commendatur Christianis voce & exemplo Christi, à qua qui alienus est, frustra de Christo gloriatur.

Benignitas græcè *χρηστότης*, quam quidam modestiam vertunt, sed benignitatem (vt habet vetus versio) retinere melius est. Nam *χρηστότης* relationem ad alios habet, & est affectus, quo alijs vtilitati & commodo esse studemus, & manat hic affectus ex miserationum visceribus.

Humilitas, græcè *ταπεινοφροσύνη*, est ea animi humilitas, qua quis nihil altum de se sentiens, seipsum demittit, inanem gloriam contemnendo. *ταπεινός* enim humilem significat, & *φρονέω* sapere, meditari, cogitare. Huic opponitur *μεγαλοφροσύνη*, quæ est animi magnitudo & arrogantia, qua superbè de nobis sentimus.

Manluetudo, græcè *πραότης*, morum est quædam suauitas, qua alijs & affabiles & comes sumus, estq; veræ humilitatis effectus.

Tolerantia, *μακροθυμία*, ad verbum, lon-

AD
longanimitatem
tionem iuramus,

Sufferentes
condonantes
quis aduersu
querelam.

Quid per
nimirum vt m
toleremus, me
tis, quia facil
proximi.

Quemad
donauit uobi

Exemplo C
enim non tant
rum etiam exe
dicitur: Omni
instructio. Se
sunt obseruan
moralis satisfec
res ad dilectio
bunt. Mirac

AVLI

miserordia
afflictis. Hæ
ristianis voce
ui alienus est.

quant
tunt, sed bene
s versio) retine

relationem
is, quo alijs vult
emus, & manat
um visceribus.

ταπεινοφρο
qua quis nihil
demittit, in an

ταπεινοφρο enim
ovap sapere, m

pponitur μεγα
i magnitudo
e de nobis sentit

ταπεινοφρο
s, qua alijs & a

φ veræ humilit
καταφροσύνη, ad va

AD COLOSS.

Longanimitatem notat, qua tardi ad offensionem sumus.

Sufferentes uos inuicem, & condonantes uobis mutuò, si quis aduersus aliquem habuerit querelam.

Quid per tolerantiam velit, explicat, nimirum vt mutua patientia nos inuicem toleremus, memores communis fragilitatis, quia facilis lapsus est in offensionem proximi.

Quemadmodum Christus donauit uobis: Ita & uos.

Exemplo Christi nos vrget. Christus enim non tantum nobis est donum, verum etiam exemplum, vnde rectè & piè dicitur: Omnis Christi actio, nostra est instructio. Sed triplices Christi actiones sunt obseruandæ. Morales, quibus legi morali satisfecit, hæ nostram vitam & mores ad dilectionem Dei & proximi excitabunt. Miraculosæ, hæ mentem nostram

EPIST. PAULI

de veritate doctrinæ ipsius confirmabunt, Peculiares, quæ sunt ipsius officij propriæ, hæc vt expiatoriæ peccati nostri fuerunt: Ita salutis fiduciam in nobis alent & confirmabunt. Atq; ita omnis Christi actio, nostra est instructio, sed diuersimodè, vt ex dictis patet.

Super omnia autem hæc dilectionem, quæ est vinculum perfectionis.

Enumeratis aliquot noui hominis membris, subiungit commune præceptum de dilectione mutua, quam ideo vinculum perfectionis vocat, quia sola caritate conseruatur omnium rerum incolumitas & integritas, cum in politia, tum in Ecclesia & Oeconomia, & quòd sublata omnium rerum iusta harmonia & compago dissoluitur. Perfectio igitur hæc non Deum, sed homines respicit. Vnde apparet hallucinari Papistas, qui hoc loco abutuntur ad stabiliendam operum iusticiam.

Et pax Dei palmam obtineat

AD C
neat in cordib.
etiam uocati est
re, & grati esto

Prolepsis est,
quæ ad diffidia & o
cibus omnibus
Dei suadet, quam v
ne diffidit, odit, f
Vocat autem pa
quam Deus vult
quòd eiusdem co
& ad hanc fouend
mus. Ideo enim De
reconciliati sumus, v
concordiam, qua mu
ius pacis fructum ad
χάρις, id est, gratia
inter vos mutuo est

Sermo Ch
bis abundè, in

Commenda
Euangelij, vt in e
plenam sapientia
Hæc pugnant cu

AD COLOSS.

neat in cordib. uestris, ad quam
etiam uocati estis in uno corpore,
& grati estote.

Prolepsis est, qua anticipat omnia,
quæ ad dissidia & odia pertrahere possent,
quibus omnibus opponendam pacem
Dei suadet, quam vult palmam obtinere,
ne dissidijs, odijs, similitatibus vincamur.
Vocat autem pacem Dei concordiam,
quam Deus vult nos fouere, propterea
quòd eiusdem corporis sumus membra,
& ad hanc fouendam mutuò vocati sumus.
Ideo enim Deo patri per Christum
reconciliati sumus, vt inter nos colamus
concordiam, qua mutuò coalescamus. Huius
pacis fructum addit: Et grati græcè εὐ-
χάριστοι, id est, gratiosi, amabiles & comes
inter vos mutuo estote.

Sermo Christi habitet in uobis
abundè, in omni sapientia.

Commendat Colossensibus studium
Euangelij, vt in eo indies proficiant, quo
plenam sapientiam salutis consequantur.
Hæc pugnant cum Papistarum decretis,

I 3 qui-

EPIST. PAULI

quibus ipsi conantur homines arcere à lectione sacræ scripturæ, tanquam re perniciofa. Sed Paulus hîc non tantum doctores Ecclesiæ Colossensium, sed omnes promiscuè ad studium doctrinæ Christi hortatur, & obseruandum est verbum habitandi, quo notat fidem Euangelij debere esse in nobis firmam & radicatum.

Docentes & admonentes uos inuicem Psalmis & Hymnis & odis spiritualibus, cum gratia canentes in corde uestro Domino.

Vsus sermonis Christi exprimitur, ut non solum ipsi, quod rectum est, sciamus, verum etiam ut nos mutuò doceamus, & admoneamus Psalmis, Hymnis & odis de rebus spiritualibus compositis. Obseruandus imprimis hic locus est contra phanaticos spiritus, qui ministerium verbi abolere conantur. Quorum delirium hic locus Pauli aperte confutat. Porro canere in corde Domino, est ex fide canere in Dei laudem, ut nos inuicem edificemus in Domino.

AD C
no. Discrimen inter
& odam in Epistola
est cap: 5.

Porro hic locum
dicamus de Hymni
templis cani solent,
culli suum boarum
stiment, qui fumu
rant, sibi & suis et
matuere respiscant

Omnis actio
precepta, laudabil
vera & bona causa
& legitimum finem,
cio est, si vel vera cau
erret à legitimo fine,
cita in se actio, im
laudabilis, quando
delicet mandato
& respicit gloriam
egentis proximi, C
si regitur & tendit
querendam inter
vicio, & apud
nabilis. Atque ita
litate actionum

AD COLOSS.

no. Discrimen inter Psalmum, Hymnum
& odam in Epistola ad Ephes. declaratum
est cap: 5.

Porro hic locus monet, vt non nihil
dicamus de Hymnis & Psalmis, qui in
templis cani solent, ne Monachi & sacrifi-
culi suum boatum hinc commendari exi-
stiment, qui fumum cum auro commu-
tant, sibi & suis emtoribus in exitium, nisi
maturè respiscant.

Omnis actio ratione operis licita vel
præcepta, laudabilis fit, modo regatur à
vera & bona causa, & respiciat bonum
& legitimum finem. Contrà verò in vi-
cio est, si vel vera causa destituatur, vel ab-
erret à legitimo fine. Eleemosynam dare li-
cita in se actio, immò præcepta est, & fit
laudabilis, quando vera causa regitur, vi-
delicet mandato Dei, & fide in Christum,
& respicit gloriam Dei & subleuationem
egentis proximi. Contra verò, Si hypocri-
si regitur & tendit ad sanctimonix laudem
quærendam inter homines, in maximo est
vicio, & apud Deum res summè abomi-
nabilis. Atq; ita in alijs causa & finis qua-
litate actionum mutant.

EPIST. PAULI

Si quis in choro canit Psalmos, Hymnos & odas pietate vera adductus, spectans gloriam Dei, & mutuam ædificationem in Domino, laudabilis & pia est cantio, quæ nobis hîc à Paulo commendatur. Verùm si auaritia impellitur quis, aut superstitione, & non spectat gloriam Dei & mutuam ædificationem, sed lucrum potius, quo fraudaretur, si non in choro caneret, & meritum, quod ex operæ operato, vt vocant, captat, & opus supererogationis, quod alijs applicat. Huius cantio impia est, & in Deum contumeliosa, secunda lege Decalogi seuerè interdicta. Huiusmodi est cantio Monachorum & sacrificulorum, qui traditiones humanas anteponunt præceptis Dei.

Ex his non est difficilè iudicare de choradia, quæ apud nostros Canonicos in vsu est. Adferant pium pectus, & cor fide purificatum. Spectent gloriam Dei, & mutuam ædificationem in Domino. Attendant non tam clamori, quàm spiritui verborum. Sint verba duces animorum ad Deum. Locum faciant concionibus publicis, & illis tribuant priores partes, vt quæ pluribus seruiant. Adhibeantur istis
psal-

A D
psalmodijs, qu
est apta alijs m
publica. Nam
gere, & totum
tumere in temp
ne istud munus
iam consecuti q
Ecclesia & Rep
Siquidem alic
Republicæ &
autem profu
illorum oper
sux & Reipu
ex bonis Ec
His commenda
cylidis, & d' l'ig
to d' l'ig. S
runt choradi ni
est eorum stud
& sacrificulor
& impietatem
Decalogi leg

Et qui
ne aut fa
domini le

PAULI

AD COLOSS.

psalmodijs, quorum ætas & valetudo non est apta alijs muneribus in Ecclesia & republica. Nam rempub: & Ecclesiam negligere, & totum tempus vitæ cantibus consumere in templis non laudo. Optarem sanè istud munus tantùm committi illis, qui iam confecti ætate, & exhausti laboribus in Ecclesia & Republica, otium iustè petunt. Siquidem alios seruire singulos suo loco Republicæ & Ecclesiæ par esse iudico. Qui autem prorsus ignavi sunt & imperiti, vt illorum opera non videatur utilis Ecclesiæ & Reipublicæ, viuant aliunde & non ex bonis Ecclesiasticis, vt fuci in alueario. His commendatum volo versiculum Phocylidis, εἰ δὲ ἕξ οὐ δαδάκη τεχνῶν, σκάπτου το δικέλλη. Si intra hos limites manserint choradi nostri, non improbandum est eorum studium. At si Monachorum & sacrificulorum sectantur superstitionem & impietatem, dico eos contra secundam Decalogi legem grauissimè impingere.

Et quicquid egeritis sermone aut facto, omnia in nomine domini Iesu facite.

I 5 Regu-

EPIST. PAULI

Regulam generalem omnibus dictis & factis nostris præscribit, Nimirum vt in nomine Domini Iesu faciamus omnia, quam regulam tum demum obseruabimus, si ab inuocatione nominis ipsius incipientes, omnia ipsius laudis & gloriæ destinamus.

Gratias agentes Deo & Patri per illum.

Hac gratiarum actione primum significat nullum laboribus nostris fore successum prosperum, nisi diuinitus iuuemur. Deinde monet, tum demum placere gratiarum actionem, vbi per Christum fiat, hoc est, quando ipso mediante agnoscimus Deum nobis benefacere. Præterea, vt vox Dei maiestatis diuinæ: Ita Patris vocabulum paterni fauoris nos admonebit. Vnde facultatem Deo ad iuuandum, & voluntatem promptam esse colligamus.

Vxores subditæ estote proprijs maritis.

Hic Oeconomiam personalibus seu particularibus præceptis instruit, de qua replu-

A
replura peta
& ad T
conomia in
tuis officijs.

Vt c

Argume
gulam obed
no, hoc est, iu
enim contra
endum est
gratus De
datum De
& ex fide in
mariti officij
nem petet, si
dignius tract

Marit
fitis ama

Requir
manitatem
tionem & e
pius marit
a Deo dar
ipsum, sed
pius, vt Cl

AD COLOSS.

re plura petantur ad Ephes. 5. 6. 1. Pet. 2. & 3. & ad Tit. 2. Incipit autem à primo œconomix iugo, nempe à coniugum mutuis officijs.

Vt decet in Domino.

Argumentum ab honesto, & simul regulam obedientix præscribit. In Domino, hoc est, iuxta ordinationem Dei. Nihil enim contra Deum in vllius gratiam faciendum est. Subiectio ergo piæ foeminx gratus Deo cultus fit, quando ipsa mandatum Dei de subiectione sui meditatur, & ex fide in gloriam Dei, & in obsequium mariti officium facit. Hinc & consolationem petet, si quando à duriori marito indignius tractetur.

Mariti, diligite uxores, & ne sitis amari erga illas.

Requirit à maritis dilectionem & humanitatem, & prohibet duram conuersationem & asperam tractationem. Debet. n. pius maritus cogitare, quòd mulier sit sibi à Deo data, non vt sit scabellum pedum ipsius, sed potius *βοηθός ἡρέσ εως καὶ οἰκονομίας*, vt Clemens loquitur.

Libert

EPIST. PAULI

Liberi obedite parentibus in omnibus.

Obedientia liberorum erga parentes & promptitudinem animi, & alacritatem in exequendis iussis parentum complectitur, & est pars honoris, quem postulat quartum præceptum, quo honore omne genus pietatis filiorum erga parentes intelligitur. Porro, cum Apostolus addit, In omnibus, intelligendum est de licitis tantum, ut particula Omnis distribuatur non totum genus, sed unam tantum speciem, quasi dicat, in omnibus licitis filij parentibus obtemperent, ut dura esse videantur, quæ parentes imperant. Nam si liberi parentibus obedientiam debent propter mandatum Dei, profecto obediendum non est, si quid contra Dominum impij parentes imperauerint. Verum laudandi sunt potius pij, qui recusant obedire parentibus in rebus impijs. Pie igitur & sancte fecit Catharina martyr, quæ potius ceruicem carnifici præbuit, quam ad iussum impij patris Christum negare voluit. Sic ergo liberorū obedientia erga parentes limitata, & non pugnet cum obedientia Deo debita.

Hoc

Hoc
Argum
enim facim
parentibus,
aut negocia
quales, sed
dum est.

Patre
uestros,
ant.

Liberi
parentibus re
let ingenua e
ra, dura & m
genii alioqu
tant, & quali
dantur.

Serui
minis ca
ad ocul
hominil

AVLI

parentibus

orum erga parente
mi, & alacritatem
ntum completu
quem postulat que
honore omne gen
parentes intelligit
is addit, In omnibu
e licitis tantum,
ibuat non torumg
n speciem, quab
filij parentibus d
esse videantur, q
Nam si liberi par
bent propter ma
bediendum non
num impij paren
laudandi sunt p
obedire parentib
igitur & sancte fe
tae potius ceruice
m ad iussum imp
e voluit, Sic ergo
a parentes limita
dientia Deo debita
Ho

AD COLOSS.

Hoc enim placet Deo.

Argumentum ab honesto. Turpiter enim faciunt, qui præteritis & neglectis parentibus, alicui vitæ generi se dedunt, aut negocia aggrediuntur. Non enim quales, sed quòd parentes sint, spectandum est.

Patres, ne prouocetis liberos uestros, ut non pusillo animo fiant.

Liberalem tractationem liberorum à parentibus requirit. Plurimum enim valet ingenua educatio, cum contrà aspera, dura & morosa sæpissimè facit, ut ingenui alioqui pueri animos magis demittant, & quasi languidiores & socordes reddantur.

Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non obsequijs ad oculum exhibitis, tanquam hominibus placentes, sed in simplicitate

EPIST. PAULI
plicitate cordis, timētes Deum,
& quicquid feceritis, ex animo
facite, tanquam Domino, non
hominibus.

Prolixius Christianos seruos instruit
Apostolus, vt sciant suum ministerium,
modo ritè fiat, Christo gratissimum cul-
tum esse. Habet autem hæc instructio
plures partes.

Primo loco requirit obedientiam er-
ga terrenos dominos, videlicet vt in om-
nibus, scilicet licitis per legem Dei & natu-
ræ obediant carnalibus dominis.

Secundò, vult abesse ὀφθαλμοδεί-
αμ, hoc est, obsequium ad oculum exhibi-
tum, hoc est, vult Christianos seruos visita-
ta seruorum vitia fugere. Solent enim ab-
sentibus dominis negligentiores esse. Vn-
de nata sunt hæc dicta, Prodigium seruus
grande fidelis erit. Oculus domini pascit
equum. εἰς ὅσι δ' ἄλλοι οἰκίας ὁ δεσπότης.

Tertiò, requirit simplicitatem cor-
dis, qua nequitia, panurgia seruilis, con-
tumax

A
tumax rebel
expellitur.

Quartò,
enim facit, v
carnales respi
qui obedient
suo mandate
contumaciter
bus, Breuiter
ris effector e
qui ex fide

Quin
bit seruis, i
obtempera
serui seruam
suis dominis
Dei. Sunt e
cultus spiritu
tillimus, mo
solationem
suis domini

Scien
recipiet
ditatis.

Sicut

AD COLOSS.

tumax rebellio, & responsatrix audacia
expellitur.

Quartò, postulat timorem Dei. Hic enim facit, vt serui non tam ad dominos carnales respiciant, quàm ad Deum ipsum, qui obedientiam seruorum erga dominos suo mandato requirit, & minatur pœnam contumaciter se suis dominis opponentibus. Breuiter, Timor Dei omnis boni operis effector est. Loquor autem de timore, qui ex fide nascitur.

Quintò, regulam obedientiæ præscribit seruis, nimirum, vt serui suis dominis obtemperent, tanquam Christo, hoc est, serui statuunt se Christo obedire, quando suis dominis obediunt, iuxta mandatum Dei. Sunt ergo seruilia seruorum opera cultus spiritualis, Deo per Christum gratissimus, modo fides præluceat. Hinc consolationem pñ serui, quando indignius à suis dominis tractentur, petant.

Scientes, quòd à Domino recipietis retributionem hæreditatis.

Sicut omnis obedientia ex fide præstita, ha-

EPIST. PAULI

ta, habet promissionem mercedis: Ita & obedientia erga dominos carnales. Quare rursus erigit seruos grauiori pressos seruitute.

Domino enim Christo seruitis.

Ratio, cur mercede dignatur Dominus obedientiam homini præstitam. Christus enim Dominus inde glorificatur, Ideoque sibi præstari obedientiam affirmat.

Nam qui iniuste egerit, mercedem reportabit suæ iniquitatis.

Prolepsis est, qua anteuertit seruorum obiectionem de iniusto domino, an non tum liceat detrectare imperium, aut etiam se vlcisci, cum Domini ipsi iniquius agant cum famulis suis. Respondet Domino vindictam relinquendam esse.

Et non est personarum acceptio.

Hoc

A D
Hoc est, I
hominis exterr
nali flectitur, se
inspicit & renes
mo videt ea, qu
cordium scruta

Domini
æquum, ser
quod & u
in cœlis.

Analogu
ga seruos requi
ficiam officio
quod iusticia di
rum, quia inter
potestatis in se
eos, vi memin
habere, qui &
nire eos, q

C
QV

AVLI

m mercedis: la
inos carnales. Q
s grauiori pressos

im Christo

cede dignatur Do
n homini præstari
minus inde glori
præstari obediem

iuste egerit, m
dit suæ iniqui

ia anteuertit seruo
lto domino, an
e imperium, aut
ini ipsi iniquius q
Respondet Dom
dam esse.

ersonarum ac

AD COLOSS.

Hoc est, Deus non considerat faciem hominis externam, nec conditione personali flectitur, sed secundum cor, vt qui cor inspicit & renes scrutatur, iudicat. Nam homo videt ea, quæ patent, Deus autem solus cordium scrutator est.

Domini, quod iustum est & æquum, seruis præstate, scientes quòd & uos Dominum habetis in cœlis.

Analogum officium dominorum erga seruos requirit. Iustum enim est, vt officium officio ex æquo respondeat, id quod iusticia distributiua requirit. Verum, quia interdum domini limites suæ potestatis in seruos transiliunt, admonet eos, vt meminerint se Dominum in cœlis habere, qui & seruos respicit, & potest punire eos, qui duriores se seruis suis exhibent.

CAPVT QUARTVM.

K SVM-

EPIST. PAULI
SUMMA CAPITIS
QUARTI.

Orandum semper cum gratiarum
actione, cautè ambulandum & pru-
denter loquendum.

ORDO ET PARTES CA-
PITIS QUARTI.

Primo loco generalia præcepta tradit
de precatone, conuersione & sermone,
Deinde monet de suo statu, quem cogno-
scunt ex Tychico, quem commendat. Tum
sequuntur salutationes & commendatio-
nes quorundam ministrorum Euangelij.

EXEGESIS CAPITIS
QUARTI, CVM OBSER-
uatione doctrinarum.

Orationi instate, uigilantes
in ea, cum gratiarum actione.

Redit ad generales paræneses, ac pri-
mum commendat Colossensibus ora-
tionem, præcipuum fidei exercitium. In
hac autem duo requirit, perseverantiam
seu

AD
seu infantiam
rum actione, ut
digenz nostram
dum est, semper
est petendum,
mit, quod est de
monemur de p
est ad iuuandu
nescis perpetu
denda. Huc p
Vigilate & or
horoscopis, r
nis vaticinijs
culus nostram
iussit orare &
promisit se inuo

Orantes
ut Deus a
sermonis
rium Chr
uinctus si
lud, qu
me loqu
Petit p

PAVLI

CAPITIS
ARTI.

per cum gratia
ambulandum &

PARTES
QUARTI.

neralia præcepta
conuersione & sem
suo statu, quem co
uem commendat
ones & commenda
nistrorum Euang

SCAPI
CVM OBSE
doctrinarum.

instate, uigila
tiarum action

ales paræneses, a
dat Colossensibus
n fidei exercitiu
quirit, persevera

AD COLOSS.

seu instantiam & vigilantiam cum gratiarum actione, unde monemur Primum indigentia nostræ. Si enim perpetuò orandum est, semper nobis aliquid deest, quod est petendum, semperq; nos aliquid premit, quod est deprecandum. Deinde admonemur de præsentia Dei, qui paratus est ad iuuandum. Nam pro acceptis beneficijs perpetuò gratiarum actio est reddenda. Huc pertinet admonitio Domini: **Vigilate & orate.** Proinde neq; astris, neq; horoscopis, neq; chiromantijs aut alijs vanis vaticinijs nitamur, sed sit oratio pia baculus noster in Domino, qui non solum iussit orare & petere salutaria, sed etiam promisit se inuocantes exauditurum.

Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ianuam sermonis ad loquendum mysterium Christi (cuius etiam causa uinctus sum) ut manifestem illud, quemadmodum oportet me loqui.

Petit pro se quoq; preces fieri, unde
K 2 duo

EPIST. PAULI

duo colligenda sunt. Primum, neminem ita donis ornatum esse ad functionem Evangelij, quin piorum precibus indigeat, Nam si Paulus ab ipso Christo immediate doctus, & vocatus ad Evangelij munus, in precibus piorum situm felicem Evangelij cursum existimat, quanto magis nos precibus piorum indigemus? Deinde momentur auditores Evangelij, sui officij esse pro fidelibus ministris orare, quò fructum ferat verbi diuini prædicatio. Porro, Ianuam sermonis vocat παρρησία liberè & audacter prædicandi Evangelium, quod mysterium definit, propterea quod rationi incognitum, diuinitus per Christum manifestatum est in salutem credentium.

Sapienter ambulate erga extraneos.

Hæc ὑπόθεσις monet non contemnendos esse eos, qui nondum fidem Christianam amplexi sunt. Hos, n. extraneos, utpote alienos adhuc à regno Christi & familia Dei, appellat. Sapienter ambulare est, non solum cauere, ne conuersatione ponamus ijs offendiculum, quò minus ad Christum veni-

A D
veriant, sed etiam
rum sceleribus i
res imitemur.

Temp

Tempus re
est magnificere
danur, aut pere
oto tempore l
di occasione
tales ipsos hæc
cio, cariora n
operam, ut ca
nobis abusu pe
dimere est illud
illius portio ma
itaq, ne sinam
pulumum secu
probemus por
to, quid Deo

Serme
tia sit sal
quomod
responde

PAULI

AD COLOSS.

veniant, sed etiam operam dare, ne ipsorum sceleribus infecti, impuros eorum mores imitemur.

Tempus redimentes.

Tempus redimere metalepsi hebraica est magnificere tempus & cauere ne perdat, aut pereat nobis inutiliter, hoc est, toto tempore bene uti, nec vllā rectè agendi occasionem prætermittere. Ratio metalepsios hæc est. Quæ enim dato precio, cariora nobis esse solent, Ideoq; damus operam, vt ea diligentius seruentur, & ne nobis abusu pereant. Proinde tempus redimere est illud in precio habere, ne qua illius portio malè collocetur. Monemur itaq; ne sinamus nos corrumpi per corruptissimum seculum, in quo agimus, sed probemus potius omni temporis momento, quid Deo gratum, nobisq; sit salutare.

Sermo uester semper in gratia sit sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat uos unicuiq; respondere.

K 3 Iam

EPIST. PAULI

Iam sermonem format, in quo gratiam & salem requirit. Gratiam quidem, ne dicacitate aut ineptijs auditoribus sumus molesti. Salem verò, quò prudenter & sapienter ea perferamus, quæ ad ædificationem faciunt. Nam omnis sermo insulfus est habendus, qui ad ædificationem nihil facit. Est autem metaphora sumta ab usu salis, vt enim in omnibus cibis Sal vice condimenti adhibetur, vt auuiditatem inuitet: Ita sermonis quædam suauitas est adhibenda, quò gratior fiat auditoribus, auuidius audiatur, atq; etiam maiori fructu percipiatur. Qui autem huiusmodi sermoni studuerit, consequetur & hunc fructum, quòd interrogatus ab alijs, prudenter & cum discretione respondeat.

Res meas omnes patefaciet uobis Tychicus, dilectus frater & fidus minister & conseruus in Domino.

Iam more sua familiaria quædam subiicit, ac primum per Tychicum eos cognoscituros suum statum admonet. Huius
com-

AD
commendatione, à fide in officij digni narranti fidem Tychicum firmi lollentes. Præctum, vt verbi cem honores d commendabil etrix, vitæ etam,

Quem
ipsum, ut
strum, & c
stra, unâ c
dilecto fra
de omnib
quæ hîc a

Finis le
cognoscat
Iellentes co
ne turbent
ctoris, Ve
Græcos, V

PAULI

AD COLOSS.

commendationem à religionis professione, à fide in officio præstita, & à communis officij dignitate interferit, cum ut ei narranti fidem adhibeant, tum ut ipsum Tychicum similesq; in precio habeant Colossenses. Præterea monet hoc Pauli factum, ut verbi diuini præcones sibi inuicem honores deferant, & reddant se mutuo commendabiles alijs, modo puritas doctrinæ, vitæ innocentiam habeat adiunctam.

Quem misi ad uos in hoc ipsum, ut cognoscat statum uestrum, & consoletur corda uestra, unà cum Onesimo fido & dilecto fratre, qui est ex uobis, de omnibus uobis exponens, quæ hîc agantur.

Finis legationis Tychici duplex, ut cognoscat statum Colossensium, utq; Colossenses consoletur per sanam doctrinam, ne turbentur cruce & persecutione sui doctoris. Verum hîc duplex lectio est apud Græcos, Vt *ἵνα γινῶ τὰ περὶ ὑμῶν*, id est, ut

K 4 cogno-

EPIST. PAULI

cognoscat statum vestrum. Altera, ἵνα γινώσ-
τε τὰ πρὸς ἡμῶν, id est, vt cognoscatis no-
strum statum. Hanc posteriorem lectio-
nem Robertus Stephanus annotauit esse
vndecimi exemplaris inter illa 16. quæ ha-
buit, dum impressit nouum testamentum,

Salutat uos Aristarchus con-
captiuus meus, & Marcus con-
sobrinus Barnabæ, de quo acce-
pistis mandata, si uenerit ad uos,
excipite eum, Iesus, qui uocatur
iustus, qui sunt ex Circumcisio-
ne, hi soli sunt cooperarij ad re-
gnum Dei, qui fuere mihi solat-
io.

Suo more salutationibus claudit Epi-
stolam, & paucos ex Iudæis fideles in mi-
nisterio recitat, vnde apparet quantis per-
secutionum procellis fuerit Paulus iacta-
tus Romæ, quòd ab eo pleriq; deficerent
fracti persecutionibus, quod exemplum
nos quoq; admonet constantiæ & perse-
uerantiæ in doctrina. Est enim laude di-
gnum

AD
gnum potius p
multorum m
Porò, coopera
pracones veri
testamenti, per
mum quidem
intratur,

Salutat
uobis est f
anxiè labo
cationibu
omni uol

Hic duo ca
ris officium esse
ditores erudire,
ardentissimis v
mendare, vt i
zantibus & a
perfectio Ch
pletum in o
autem esse c
cui hoc vni
ceat, suamq;
tatem form
sunt,

AD COLOSS.

gnum potius paucos imitari bonos, quàm multorum malorum sectari malitiam. Porro, cooperarij in regnum Dei dicuntur præcones verbi, quia sunt ministri noui testamenti, per quod in regnum Dei primum quidem gratiæ, deinde etiam gloriæ intratur.

Salutat uos Epaphras, qui ex uobis est seruus Christi, semper anxie laborans pro uobis in præcationibus, ut stetis perfecti in omni uoluntate Dei.

Hic duo obseruemus. Primum, pastoris officium esse, non solum præsentibus audire, verum etiam absentibus suis ardentissimis votis & precibus Deo commendare, ut ipse det virtutem Euangelizantibus & audientibus. Deinde quæ sit perfectio Christiana, nimirum esse completum in omni uoluntate Dei. Dicitur autem esse completus in uoluntate Dei, cui hoc unicum studium est, ut Deo placeat, suamque uitam totam ad ipsius uoluntatem formet. Sed de hac supra plura dicta sunt.

K 5 Testi-

EPIST. PAULI

Testimonium enim illi perhibeo, quòd habeat multum studij pro uobis, & his, qui sunt Laodiceæ, & his qui Hierapoli.

Confirmat Epaphræ studium & zelum pium erga Colossenses, Idem non frustra, sed ut animos Colossensium & Epaphræ arctius coniungat. Nisi enim ministri Euangelij & auditores se mutuò honesto ac pio zelo complexi fuerint, parum profuerit docentium labor. Dent igitur operam pñ verbi ministri, ut sine hypocrisi, ac doctrinæ corruptione sibi animos auditorum concilient veris officijs. Quamuis autem pijs ministris verbi perpetuum erit certamen cum sceleratis nebulonibus, qui potius excrementorum loco habendi sunt, quàm pro membris Christi: Tamen bonos & pios sibi exemplo Pauli ac Epaphræ conciliare studebunt.

Salutat uos Lucas medicus dilectus.

Ex hoc loco apparet Lucam non Iudæum, sed potius Græcum fuisse, nam supra

A
præter tantu
rios in regnu
Eliç hic Luc
gelicam histo
perpetuus cor
bus relinquer
na humana i
gant verbi co
Euangelij no
in precio hal
ligionis, fra

Hic De
delicit à Pa
Vnde collige
posse stare cu

Saluta
diceæ &
in dome

Ab h
lias, Eccle
erigere, in
clia Chr
Est autem

AD COLOSS.

præ tres tantum de circumcissione coopera-
rios in regnum Dei sibi adfuisse memorat.
Estq; hic Lucas medicus, qui scripsit Euan-
gelicam historiam & Acta Apostolica. Hic
perpetuus comes Pauli fuit, medicis omni-
bus relinquens exemplum, vt cum doctri-
na humanæ incolumitati salutari, coniun-
gant verbi cœlestis amorem, ac ministros
Euangelij non contemnant, sed cum Luca
in precio habeant, ne à vera professione re-
ligionis, fracti persecutionibus deficiant.

Et Demas.

Hic Demas, vt habetur 2. ad Tim: 4.
defecit à Paulo, amans præsens seculum.
Vnde collige, amorem presentis seculi non
posse stare cum ministerio Euangelico.

Salutate fratres, qui sunt Lao-
diceæ & Nympham, & quæ est
in domo ipsius Ecclesiam.

Ab hoc Nympha discant patresfam-
lias, Ecclesias particulares in suis familijs
erigere, in quibus puritas & honestas Ec-
clesia Christi catholica dignæ inueniantur.
Est autem hîc Nymphas seu Nympha vi-
ri no-

EPIST. PAULI

ri nomen, non mulieris, quod conuincit relatiuum masculinum &υτ&.

Et cum lecta fuerit apud uos Epistola, facite ut etiam in Laodicensium Ecclesia recitetur.

Hic Paulus ostendit, se non tantum uoluisse, ut suae Epistolae seruirent his, quibus sunt primum scriptae, uerum etiam ut alijs essent usui, Vnde quoties Pauli aut aliorum sanctorum uirorum scripta legimus, meminerimus ea nobis quoque destinata esse, ut inde salutis doctrinam communem, & salutare admonitiones hauriamus.

Et eam, quae ex Laodicea, ut uos quoque legatis.

Nec ueteres nec recentiores hic inter se interpretes conueniunt. Quidam enim existimant Epistolam, cuius hic meminit Paulus, Laodicensis a Paulo fuisse scriptam, quorum opinio parum firma esse uidetur. Alij putant a quodam pastore Laodicensium esse scriptam ad Paulum, quae quidem opinio uerisimilior est quam prior.

Alij

A D
Alij de Epistol
tam intelligunt
quidem illa cu
ciuitate eiusde
scripta, haec poi
est.

Et dicitur
ministerium,
mino, ut i

Publice
Euangelij mi
cio. Vnde dicitur
auctoritatem ad
fiores, quoties a
ri uideatur,

Salutat

Chirogr
se scriptam te

Mem
meorum

Hoc dicitur
detur. Prin

AD COLOSS.

Alij de Epistola piore ad Timotheum scriptam intelligunt, quæ fuit ex Laodicea, non quidem illa cuius hic meminit, sed ex alia ciuitate eiusdem nominis ad Timotheum scripta, hæc postrema opinio Theophilacti est.

Et dicite Archippo, uide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud compleas.

Publicè admoneri vult quendam ex Euangelij ministris, fortè cessantem in officio. Vnde discimus, quòd Ecclesia habeat autoritatem admonendi parochos seu pastores, quoties admonitio necessariò requiri videatur.

Salutatio mea manu Pauli.

Chirographo suo hanc Epistolam à se scriptam testatur, ne de autore dubitent.

Mementote uinculorum meorum.

Hoc duabus de causis adiectum videtur. Primum, ut ipsius exemplo Colossens-

EPIST. PAULI

iossenses animarentur ad persecutiones ferendas. Deinde, vt suis precibus ipsum Deo commendarent, quò persecutionum finis fieret magis gloriosus.

Gratia uobiscum,
Amen.

Finis principio respondet. Vt enim à voto incepit Apostolus: ita voto claudit Epistolam, vt omnia gratiæ & gratuitæ misericordiæ accepta feramus.

FINIS.

WITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES
CRATO.

ANNO M. D. LXVI.

AVLI

ad persecutiones
suis precibus ipsi
quò persecutionem
iosus.

obiscum,
nen.

respondet. Vt
olus: ita voto di
via gratia & gra
a feramus.

NI S.

BERGÆ

T IOHANI
ATO.

M. D. LXVI

COM
IN VT
EPIST C
LI AD
CENSE

NICOLA

WIT
EXCVD

ANNO

LN 820
ex 3